وزارت معارف

معینیت انکشاف نصاب تعلیمی، تربیهٔ معلم
و مرکز ساینس
ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و
تألیف کتب درسی

زبان و ادبیات دری

صنف یازدهم
زبان دوم

سال چاپ: ۱۳۹۰ هـ. ش

دری صنف یازدهم (زبان دوم)

کتاب های درسی متعلق به وزارت معارف بوده خرید و فروش آن
جداً ممنوع است. با متخلفین برخورد قانونی صورت می گیرد.

وزارت معارف
معینیت انکشاف نصاب تعلیمی، تربیهٔ
معلم و مرکز ساینس
ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی
و تألیف کتب درسی

زبان و ادبیات دری

صنف یازدهم

(زبان دوم)

سال چاپ: ۱۳۹۰ هـ . ش.

مؤلف

– دکتور اسد الله محقق

ایدیت علمی و مسلکی

– پوهندوی عبدالرازق« اسمر»

– مریم منزه کوهستانی

ایدیت زبانی

– مؤلف مریم منزه کوهستانی عضو علمی دیپارتمنت دری

کمیتۀ دینی، سیاسی و فرهنگی

– داکتر عطاء الله واحدیار مشاور ارشد وزارت معارف و رئیس نشرات.

– مولوی خلیل الله فیروزی

– حبیب الله راحل مشاور وزارت معارف در ریاست انکشاف نصاب تعلیمی.

کمیتۀ نظارت

– دکتور اسد الله محقق معین انکشاف نصاب تعلیمی، تربیۀ معلم و مرکز ساینس

– دکتور شیر علی ظریفی مسؤول پروژۀ انکشاف نصاب تعلیمی

– معاون سرمؤلف عبدالظاهر گلستانی رئیس عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

طرح و دیزاین: میرمحمد سهیل انصاری و حمید الله غفاری

بسم الله الرحمن الرحيم

سرود ملی

دا وطن افغانستان دی	دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې	هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی	د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو	د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي	پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي	هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي	لکه لمر پر شنه اسمان
په سینه کې د اسیا به	لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر	وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

پیام وزیر معارف

معلمان و شاگردان عزیز،

تعلیم و تربیه اساس انکشاف و توسعۀ هر کشور را تشکیل می دهد، نصاب تعلیمی یکی از عناصر مهم تعلیم و تربیه می باشد که مطابق انکشافات علمی معاصر و نیازمندی‌های جامعه وضع می‌گردد، واضح است که انکشافات علمی و نیازمندی‌های جامعه همواره در حال تَطَوُّر می‌باشد؛ بناءً لازم است نصاب تعلیمی نیز به صورت علمی و دقیق انکشاف نماید. البته نباید نصاب تعلیمی تابع تغییرات سیاسی، نظریات و تمایلات اشخاص گردد.
کتابی که امروز در دسترس شما قرار دارد بنابر همین مشخصات تهیه و ترتیب گردیده است، موضوعات علمی مفید در آن اضافه شده، فعال نگه داشتن شاگردان در عملیۀ تدریس جزء پلان تدریس گردیده است.
امیدوارم تدریس این کتاب با استفاده از روش‌های آموزش فعال مطابق رهنمود ها و پلان تعلیمی تعیین شده صورت گیرد، و اولیای شاگردان نیز در تعلیم و تربیۀ با کیفیت دختران و پسران خود همکاری متداوم نمایند، تا اهداف و آروزهای نظام معارف برآورده گردیده، نتایج و دست آوردهای خوبی برای شاگردان و کشور ما داشته باشد.
باور دارم که معلمان گرانقدر ما در تطبیق مؤثر نصاب تعلیمی مسؤولیت خود را صادقانه ادا می‌نمایند.
وزارت معارف همواره تلاش می نماید تا نصاب تعلیمی معارف مطابق اساسات دین مبین اسلام، حس وطن دوستی و معیار های علمی با در نظرداشت نیازمندی های مُبرم جامعۀ ما انکشاف نماید.
در این عرصه از تمام شخصیت‌های علمی و دانشمندان تعلیم و تربیۀ کشور و اولیای محترم شاگردان تمنا دارم، تا با ارائۀ نظریات و پیشنهادات سالم و مفید خویش مؤلفان ما را در بهبود بیشتر تألیف کتب درسی یاری نمایند.
از همۀ دانشمندانی که در تهیه و ترتیب این کتاب سهم گرفته اند، و از مؤسسات محترم ملی و بین‌المللی و سایر کشور های دوست که در تهیه و تدوین نصاب تعلیمی جدید و طبع و توزیع کتب درسی همکاری نموده اند، صمیمانه اظهار امتنان و قدردانی می‌نمایم.

و من الله التوفیق

فاروق وردگ
وزیر معارف جمهوری اسلامی افغانستان

فهرست

شماره درس	عناوین	صفحه
درس یکم	حمد	۱
درس دوم	نعت	۵
درس سوم	قلب مادر	۹
درس چهارم	امانت داری	۱۳
درس پنجم	انواع شعر دری از نظر شکل و قالب	۱۹
درس ششم	بیدل و نمونۀ کلام	۲۵
درس هفتم	ضرب المثل ها و دوبیتی ها	۳۱
هشتم	نقش زنان در ادبیات معاصر دری	۳۷
درس نهم	علم و عقل	۴۳
درس دهم	اندرزهای سودمند	۴۷
درس یازدهم	داستان کوتاه	۵۱
درس دوازدهم	انواع شعر دری از لحاظ محتوا	۵۷

درس سیزدهم	مولانا جلال الدین محمد بلخی	۶۳
درس چهاردهم	ورزشهای باستانی افغانستان	۶۷
درس پانزدهم	**نصیحة** الملوک	۷۳
درس شانزدهم	حیدری وجودی	۷۷
درس هفدهم	بنای باد (داستان کوتاه از اکرم عثمان)	۸۱
درس هژدهم	مثنوی و مثنوی سرایان بزرگ	۸۵
درس نزدهم	نقش رسانه ها در بیداری اذهان عامه	۹۱
درس بیستم	طلا تپه	۹۷
درس بیست و یکم	عدالت اجتماعی	۱۰۱
درس بیست و دوم	پایگاه انسان	۱۰۷
درس بیست و سوم	محتشم کاشانی	۱۱۱
درس بیست و چهارم	میهنم	۱۱۷
درس بیست و پنجم	قناعت	۱۲۱
درس بیست و ششم	محمود طرزی	۱۲۵
درس بیست و هفتم	تولستوی	۱۲۹
درس بیست و هشتم	طبقات ناصری و مؤلف آن	۱۳۵
	واژه نامه (لغت نامه)	۱۴۱
	فهرست منابع	۱۵۲

درس اول

شاعران و نویسنده گان مسلمان، هر نوشته را با نام پروردگار جهان آغاز کرده اند و بزرگی و بخشاینده گی او را ستوده و سر نیاز بر آستان او نهاده اند، با پیروی از این شیوهٔ پسندیده سر آغاز هر نوشته فصلی است در ستایش خداوند جان و خرد و در هیچ گنجی گشوده نشود مگر آنکه نام آفریده گار هستی کلید آن باشد.

حمد

به نام خدایی که جان آفرید — سخن گفتن اندر زبان آفرید
خداوند بخشندهٔ دستگیر — کریم خطا بخش پوزش پذیر
عزیزی که هرکز درش سر بتافت — به هر در که شد هیچ عزت نیافت
سر پادشاهان گردن فراز — به درگاه او بر زمین نیاز
دو کونش یکی قطره در بحرِ علم — گنه بیند و پرده پوشد به حلم
چنان پهن خوان کرم گُستَرَد — که سیمرغ در قاف، قسمت خُورد
گلستان کند آتشی بر خلیل — گروهی بر آتش بَرَد ز آب نیل
فرومانده گان را به رحمت قریب — تضرع کنان را به دعوت مجیب
بر احوالِ نابوده، علمش بصیر — بر اسرار ناگفته، لطفش خبیر
به امرش وجود از عدم نقش بست — که داند جز او کردن از نیست هست؟
نه بر اوج ذاتش پَرَد مرغ وهم — نه در ذیل وصفش رسد دست فهم
نه ادراک در کنه ذاتش رسد — نه فکرت به غور صفاتش رسد

بوستان سعدی

توضیحات

* عزیزی که هر کز درش سر بتافت　　به هر در که شد هیچ عزت نیافت

آن ذات یگانه و بی نیاز که هر که از درگاه او سر باز زد و نا فرمانی نمود، هیچگاه به مقام و منزلت نرسید.

* گلستان کند آتشی بر خلیل: در این بیت صنعت تلمیح به کار رفته است و آن اشاره دارد به افگندن حضرت ابراهیم (ع) در آتش توسط نمرود.

* بوستان: منظومهٔ معروفی از آثار شاعر بزرگ حضرت شیخ سعدی(رح) می باشد، که آن را در سال (۶۵۵) هـ.ق. به نام ابوبکر بن سعد بن زنگی ساخته است. این اثر پر ارج شامل چندین باب: در عدل و انصاف، احسان و بخشش، عشق و محبت، تواضع و فروتنی، تسلیم و رضا، آداب و تربیت، شکر بر عافیت، توبه و ... می باشد.

بخوانیم و بدانیم

۱- شاعران و نویسنده گان در زبان پارسی دری آغاز هر نوشته را با نام پروردگار جهان نموده اند و بزرگی و بخشاینده گی او را ستوده، سر نیاز بر آستان او نهاده اند.

۲- حمد به معنای ثنا و ستایش خداوند ﷻ می باشد.

۳- دو کونش یکی قطره در بحر علم　　گنه بیند و پرده پوشد به حلم

۴- بوستان از جملهٔ آثار مشهور سعدی شیرازی می باشد که آن را در سال(۶۵۵) هـ . ق. نوشته است.

آیین نامه نگاری

نامه چیست : نامه پیامی است که بنا به ضرورتی برای کسی یا مؤسسه و یا مرجعی فرستاده میشود. ازین رو نامه برآورندهٔ نیازهایی است که در روابط اجتماعی افراد وجود دارد. از سوی دیگر اگر درنامه دقت به خرج رود، افکار، احساسات و عواطف نویسنده درآن

به خوبی منعکس شود، جنبهٔ ادبی نیز به خود میگیرد؛ چنانکه بسیاری از نامه هایی که هنرمندان و نویسنده گان و بزرگان تاریخ نوشته اند، امروز جزء آثار ادبی به شمار میرود.

نامه یی که نوشته میشود، میتواند بیانگرشخصیت، فرهنگ، ادب، اندیشه، ذوق و سلیقهٔ نویسنده باشد. اثری که نامه درمخاطب میگذارد، در بسیاری از موارد، تأثیر آن از نفوذ کلام قویتر است؛ درحالی که گفتار به دلیل شرم حضور، یا آماده گی نداشتن گوینده برای رویارویی و گفتگو با اشخاص، ممکن است تأثیر لازم را در شنونده و مخاطب نداشته باشد.

کار گروهی و سخنرانی

۱. شاگردان به صورت گروهی در مورد درس جدید باهم صحبت کنند، سپس از هر گروه یک نفر در رابطه به موضوع سخنرانی نماید.

۲- چند شاگرد در مورد مفهوم بیت زیر سخنرانی کنند:

برگ درختان سبز در نظر هوشیار — هر ورقش دفتریست معرفت کردگار

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش میگیرد در کتابچه های خود املا بنگارید.

۲- تصویر را با قدرت و عظمت الله ﷻ در خلقت جهان هستی ارتباط داده در مورد آن یک پارچهٔ ادبی بنویسید.

خود آزمایی

۱- چرا هر کار را با نام خداوند(ج) آغاز می کنیم؟ توضیح دهید.

۲- بیت زیر چه مفهومی را ارائه می کند:

به نام خدایی که جان آفرید   سخن گفتن اندر زبـــان آفرید

۳- در بیت آتی کدام صنعت ادبی به کار رفته است؟

گلستان کند آتشی بر خلیل   گروهی بر آتش بَرَد ز آب نیل

۴- بوستان سعدی چگونه یک اثر است؟

۵- بوستان سعدی شامل کدام موضوعات است؟

۶- نامه چیست؟

۷- چرا اهمیت نامه بیشتر از گفتار است؟

کار خانه گی

۱- این بیت را به حافظه بسپارید و پیرامون آن یک مقاله بنویسید که از ده سطر کم نباشد.

شکر نعمت، نعمتت افزون کند   کفر نعمت از کفت بیرون کند

۲- متن کامل درس بعدی را بخوانید و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

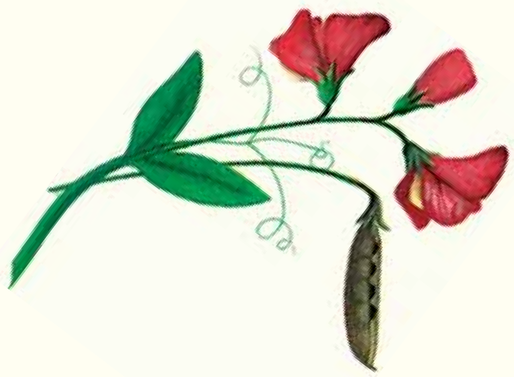

درس دوم

شاگردان به پرسش های ذیل پاسخ دهند:
۱- در بارهٔ نعت چه می دانید؟
۲- نعت زیر سرودهٔ کیست؟
۳- پیام شعر حضرت جامی را بیان دارید.
٤- ما چرا به راهنمایی رسول خدا ضرورت داریم؟ توضیح دهید.

نعت

کی بود یارب که رو در یثرب و بطحاکنم   گــه بــه مکه منزل و گه در مدینه جا کنم
بــر کنــار زمزم از دل بر کشم یک زمزمه   و ز دو چشم خون فشان آن چشمه را دریا کنم
صد هزاران دی در این سودا مرا امروز گشت   نیست صبرم بعد از این کامروز را فردا کنم
یــا رسول الله به سوی خود مرا راهی نمای   تــا ز فــرق سر قــدم سازم ز دیده پاکنم
آرزوی جنت المأوی بــرون کــردم ز دل   جنتم این بس که بر خاک درت مأوی کنم
خواهم از سودای پا بوست نهم سر در جهان   یــا به پــایت سرنهم یا سر درین سودا کنم
مـردم از شوق تو معذورم اگر هر لحظه یی   جــامی آســا نامــهٔ شـوق دگر انشا کنم

جامی

توضیحات

* یثرب: نام سابق مدینهٔ منوره.
* بطحا: وادی نزدیک مکه معظمه.
* زمزم: آب بسیار، آب فراوان و نام چاهی است در مسجد الحرام در جوار کعبهٔ مکرمه.
*جنت المأوی: یکی از بهشت های هفتگانه، در زبان دری جنت مأوی نیز گفته شده.
* نورالدین عبدالرحمان جامی یکی از شاعران معروف قرن نهم بوده و در منطقهٔ جام[1] هرات باستان در سال ۸۱۷ هـ. تولد یافته است.

جامی را می توان از جمله شاعران متصوف زبان دری خواند که در فنون مختلف و علوم دین، ادب و تاریخ استاد بود. از آثارش یکی دیوان شعر اوست که شامل قصاید، غزلیات، مراثی، ترجیع بند، مثنویات و رباعیات است. دیگر هفت اورنگ که به تقلید از خمسهٔ نظامی سروده شده که شامل **سلسلة الذهب**، سلامان و ابسال، **تحفة الاحرار**، **سبحة الابرار**، یوسف و زلیخا، لیلی و مجنون و خرد نامهٔ اسکندری می باشد.

از آثار منثور جامی نقد النصوص، نفحات الانس، لوایح، لوامع، شواهدالنبوة، **اشعةاللمعات** و بهارستان می باشد و در تاریخ صوفیان اشعار جامی در خارج از افغانستان هم شهرت داشته است.

بخوانیم و بدانیم

۱- نعت در لغت به معنای وصف کردن و در اصطلاح وصف پیامبر خدا (ﷺ) را گویند.
۲- مسلمانان همیشه به راهنمایی پیامبر آخر الزمان ضرورت دارند.
۳- هر مسلمان آرزو دارد که به زیارت حضرت محمد (ﷺ) شرف یاب گردد که نور الدین عبدالرحمن جامی نیز یکی از آنهاست.

۱- فعلاً جام جزء ولایت غور است.

۴- جامی از شاعران مشهور قرن نهم است که در منطقهٔ جام هرات باستان تولد یافته است.

۵- آثار منظوم جامی عبارتند از دیوان اشعار که شامل قصاید، غزلیات، مراثی، ترکیب بند و ترجیع بند است و دیگر هفت اورنگ است که شامل پنج مثنوی بوده و به تقلید از خمسهٔ نظامی سروده شده است.

آیین نامه نگاری

ضرورت نامه نگاری : معمولاً همهٔ ما گاهی نیاز پیدا میکنیم پیامی را ازطریق نامه برای یکی از دوستان یا خویشاوندان یا مؤسسه یی رسمی و اداری و یا ... بفرستیم. نامه، چه به صورت تحریری روی کاغذ و چه به صورت پست برقی (ایمیل) باشد یکی از آسانترین و ارزانترین راههای ارتباط است به همین دلیل، آشنایی با اصول آن ضروری است.

هیچ شخص باسوادی نیست که در زنده گانی خود به نامه نوشتن نیاز نداشته باشد. در واقع نامه وسیله یی است که به کمک آن میتوانیم باهرکس که بخواهیم بدون روبه رو شدن؛ بلکه ازفاصلهٔ دور گفتگو کنیم؛ به خصوص درکارهای رسمی و اداری، نامه گره گشای دشواریها است؛ زیرا نامه وسیلهٔ برقراری ارتباط در هر زمینه است. اگر تقاضایی داشته باشیم یا بخواهیم پاسخی بدهیم؛ گزارشی تهیه کنیم؛ چیزی بخواهیم و خلاصه درهرمورد، نامه زبان گویای ما به شمار میرود، علاوه برآن در ارتباط های خانواده گی و دوستانه نیز نامه، بهترین وسیله است.

کار گروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون نعت و شخصیت پیامبر اکرمﷺ به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف بیاید و نتیجه را به دیگران بیان کند.

۲- چند شاگرد در مورد تصویر سخنرانی کنند.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم محترم به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.

۲- با در نظرداشت قواعدی که در بالا خواندید، در کتابچه های تان در مورد اهمیت نامه نگاری و ضرورت آن چند سطر بنویسید.

خود آزمایی

۱- نعت در لغت و اصطلاح چه معنی دارد؟ توضیح دهید.

۲- در بارهٔ پیامبر آخر زمان چه می دانید؟ تشریح کنید.

۳- مولانا جامی کی بود؟

۴- جامی چه آرزویی را در نعت بر سر می پروراند؟ توضیح دهید.

۵- آیا بدون پیروی از پیامبر خدا (ج) می توانیم سعادت دارین را نصیب شویم؟ واضح سازید.

۶- ضرورت نامه نگاری در زنده گی چیست؟ شرح دهید.

کارخانه گی

۱- در بارهٔ سیرت حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم یک مقاله بنویسید که از ده سطر کم نباشد.

۲- این بیت را به حافظه بسپارید:

ما را چراغ دیده خیال محمدﷺ است   خرم دلی که مست وصال محمدﷺ است

اهلی شیرازی

درس سوم

شاگردان به پرسشهای آتی پاسخ دهند:

۱- دربارهٔ جایگاه مادر نزد فرزندان، به گونهٔ مختصر معلومات دهید.

۲- پسر نافرمان با مادرش چه کرد؟

۳- سرانجام عکس العمل قلب مادر پیرامون پسرش چه بود؟ توضیح دهید.

٤- ایرج میرزا که بود؟

قلب مادر

داد معشوقه به عاشق پیغام — که کند مادر تو با من جنگ
هرکجا بیندم از دور، کند — چهره پرچین و جبین پر آژنگ
با نگاه غضب آلوده زند — بر دل نازک من تیر خَدنگ
از درخانه مرا طرد کند — همچو سنگ از دهن قلماسنگ
مادر سنگدلت تا زنده است — شهد در کام من و تست شرنگ
نشوم یکدل و یک رنگ ترا — تا نسازی دل او از خون رنگ
گرتو خواهی به وصالم برسی — باید این ساعت، بی خوف و درنگ
روی و سینهٔ تنگش بدری — دل برون آری از آن سینهٔ تنگ
گرم و خونین به منش بازآری — تا برد زآیینهٔ قلبم زنگ
عاشق بی خرد نا هنجار — نه بل آن فاسق بی عصمت و ننگ
حرمت مادری از یاد ببرد — مست از باده و دیوانه زبنگ
رفت و مادر را افگند به خاک — سینه بدرید و دل آورد به چنگ
قصد سر منزل معشوقه نمود — دل مادر به کفش چون نارنگ
از قضا خورد دم در به زمین — واندکی سوده شد او را آرنگ
آن دل گرم که جان داشت هنوز — اوفتاد از کف آن بی فرهنگ
از زمین باز چو برخاست نمود — پی بر داشتنِ دل آهنگ
دید کز آن دل آغشته به خون — آید آهسته برون این آهنگ
آه دست پسرم یافت خراش — وای پای پسرم خورد به سنگ

ایرج میرزا

توضیحات

* شاهزاده ایرج میرزا یکی از شاعران فارسی زبان ایران است.
* ایرج به اسلوب قدما شعر میگفت؛ ولی در سبک خود به نو آوری هایی نیز دست یافته است. آثار باقیماندهٔ ایرج به چهار هزار بیت می رسد. مثنوی های مشهور وی عارفنامه، زهره و منوچهر، قطعهٔ مادر و غیره. وی در سال (۱۲۹۱) هـ . ق. تولد و در سال (۱۳۴۴) هـ . ق. دیده از جهان فرو بست.

بخوانیم و بدانیم

۱- جنت زیر پای مادران است.
۲- از دیدگاه اسلام مادر جایگاه خاص دارد.
۳- با وجود نافرمانی فرزند، بازهم مادر نمی خواهد خاری در پای فرزندش بخلد و سنگی به پایش بخورد.
۴- مادر نخستین مدرسه یی است که نسلهای بشری در آن تربیه می شوند.
۵- نقش مادر در حیات جامعه نهایت تأثیر گذار می باشد.

آیین نامه نگاری

برای نوشتن نامه اصول زیر را باید در نظر داشت:

۱. آنچه را که میخواهیم بنویسیم، طرحش را در ذهن خود آماده سازیم، کم و زیادش کنیم، وقتی که برای ما کاملاً روشن شد، قلم و کاغذ بگیریم و مسودهٔ آن را تهیه کنیم.

۲. هر واژه یی را که میخواهیم به کار ببریم، باید معنایش را خودمان کاملاً بدانیم. این کار باعث میشود که از به کار بردن واژه های نا آشنا دوری کنیم؛ اگر گاهی مجبور میشویم واژه یی را به کار ببریم که معنایش برای ما روشن نیست، به فرهنگ لغات مراجعه کنیم.

۳. جمله هارا هرچه ممکن است کوتاه بنویسیم؛ زیرا جملهٔ کوتاه باعث میشود که درنخست رشتهٔ نوشتن ازدست ما نرود و ازسوی دیگرخواندن وفهمیدن آن برای خواننده آسان باشد.

۴. قواعد دستور زبان، املا و نشانه های تحریری را به کار ببریم.

۵. هنگامی که مسودهٔ نامه تمام شد، یک بار آن را بخوانیم و اصلاحش کنیم.

۶. برای پاکنویس کردن نامه، باید به این نکات توجه کنیم:

الف : طرف سمت راست و چپ کاغذ، به اندازهٔ دو سانتی متر، حتماً باید حاشیه بگذاریم.

ب : نوشتن اولین قسمت را که میخواهیم شروع کنیم، حتماً باید از حاشیه هم اندکی به طرف داخل صفحه برویم؛ یعنی اگر مثلاً دو سانتی متر حاشیه گذاشته ایم، اولین قسمت را از چهار سانتی متر شروع کنیم. این نکته را باید برای هر پاراگراف رعایت کنیم و یا میان پاراگرافها، به اندازهٔ یک سطر را سفید بگذاریم.

ج : باید خوانا بنویسیم؛ یعنی دندانه ها و نقطه های حرفها را به اندازه و در جایش بگذاریم و بین کلمه هابه اندازهٔ کافی فاصله را رعایت نماییم.

د : پاکنویس که تمام شد، یک بار دیگر آن را بخوانیم.

کار گروهی و سخنرانی

۱– شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون مهر و محبت مادر نسبت به فرزند به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف بیاید و نتیجه را به دیگران بیان کند.

۲– یک تن از شاگردان در برابر صنف بیاید و در بارهٔ چگونه گی اشعار «ایرج میرزا» معلومات دهد.

۳– چند شاگرد در مورد تصویر سخنرانی کنند.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش میگیرد، به صورت املا درکتابچه های تان بنویسید.

۲- با در نظر داشت قواعدی که در بالا خواندید، متن یک نامۀ کامل را در کتابچۀ تان بنویسید.

خود ازمایی

۱- در بارۀ حقوق مادر چه می دانید؟ توضیح دهید.

۲- چرا «قلب مادر» در هر صورت به فرزندش می تپد؟ بیان کنید.

۳- پیرامون زنده گینامۀ ایرج میرزا معلومات مختصر ارائه دارید.

۴- برای نوشتن نامه کدام اصول را باید در نظر گرفت؟

۵- برای پاک نویس نمودن نامه به کدام نکات توجه نماییم؟

کارخانه‌گی

۱- یک نمونه از خلاصۀ زنده گینامۀ خود را مطابق به قواعدی که خواندید، بنویسید.

۲- این بیت ها را به حافظه بسپارید:

دید کز آن دل آغشته به خون   آیـــد آهسته برون این آهنگ

آه دست پسرم یـــافت خراش   وای پای پسرم خورد به سنگ

۳- متن کامل درس بعدی را بخوانید و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس چهارم

درس امروز توسط یکی از شاگردان طوری معرفی گردد که پرسشهای زیر را پاسخگو باشد.

۱. امانت داری شامل ادای کدام مسؤولیتها می گردد؟

۲. آیا رعایت امانت داری به مفهوم کلی می تواند در پیشرفت جامعه نقشی داشته باشد. چگونه؟

۳. امانت داری در گسترش صلح و امنیت نقش دارد یا خیر؟

در پایان درس پرسشها از چند شاگرد پرسیده شود.

امانت داری

یکی از ویژه گی های اخلاقی جامعهٔ سالم و رشد یافته و به هم پیوسته؛ گسترش عادت امانت داری در میان افراد آن است، که بنیاد برخی از عوامل اساسی گلایه مندی ها و نگرانی ها، رواج خصومتها، جرم و جنایت و گسترش خیانت، در میان انسانها بر عدم رعایت آن استوار است.

دانشمندان، علمای اخلاق، روانشناسان و جامعه شناسان بدین امر اتفاق نظر دارند که، یکی از مهمترین و ضروری ترین ارزش های اخلاقی برای فرد و جامعه مراعات عملی عادت امانت داری است، و تمام جوامع بشری در مورد اهمیت و منزلت والای اخلاقی امانت داران و زشتی و حقارت خیانتکاران اتفاق نظر دارند؛ اما در اینجاه پرسش مطرح است که امانت داری چیست؟ و حد و حدود آن کدام است و جایگاه آن در زنده گی اجتماعی چه می‌باشد؟

امانت داری را نمی توان تنها از نگاه کوچکترین و محدود ترین زاویهٔ آن که حفظ و نگاهداری مطلوب از اموال سپرده شده است دید که اگر آنرا به تمام و کمال در اختیار صاحبش قرار داد، انسان امانت دار و در غیر آن خیانتکار محسوب شود. چنین چیزی هر چند بخشی از معانی امانت داری رابیان می کند؛ اما جزء بسیار محدود و اندک از آن به شمار می آید. خداوند متعال در آیات متبرکه فرموده است که ترجمه آن چنین است: «ما امانت را بر آسمان ها و زمین و کوه ها عرضه داشتیم، اما همه از پذیرش آن خود داری کردند و از آن دچار هراس شدند، اما انسان زیر بار آن رفت، آنان (اگر به مسؤولیت امانت داری خود عمل ننمایند) به راستی ستمگار و نادانند» (الاحزاب آیهٔ ۷۲).

مقصود از امانت در این آیه تنها محافظت از اموال به امانت گذاشته شدهٔ دیگران نیست. و نص آیه مبارکه این را نمی رساند؛ بلکه منظور از امانت در آن چیز یست که غیر از انسان، طبیعت و دیگر مخلوقات نظام هستی پذیرای آن نیست. و این انسان است که با توجه به طبیعت و توانایی هایش دارای ویژه گی بردوش گرفتن بار آن امانت می باشد؛ پس معلوم

می شود که این موضوع چیزی است که باروح و ماهیت انسان پیوند دارد. و درست ترین معنای امانتی که در این آیۀ متبرکه آمده است، التزام به مسؤولیت های اجتماعی و ادای آنها به بهترین صورت است. و این مفهوم صحیح آن چیزی است که آسمانها و زمین و کوه ها از تحمل آن خود داری ورزیده اند، و از میان جهان هستی این تنها انسان بحیث اشرف مخلوقات است که می تواند در مورد غریزه ها و خواست های خود اظهار نظر کند و تصمیم بگیرد، و آنها را تابع موازین خیر و حق بگرداند، و در روابط اجتماعی به تعهدها و وعده های خود عمل کند و درجهت گسترش اعتماد متقابل میان انسانها تلاش نماید، و چنانچه در مورد ادای این مسؤولیت و رسالت کوتاهی نماید، به امانت الهی خیانت کرده و زمینۀ تباهی و ناهنجاری را فراهم نموده و به خود و جامعه یی که در آن زنده گی می کند ستم ورزیده و در مورد پیامد های زیان بار خیانت بر زنده گی مردم بی توجهی نشان داده است.

برهمین اساس امانتداری شامل ادای همۀ مسؤولیت ها و تعهدهای اخلاقی و اجتماعی می شود. برای مثال«عقل و خرد» امانت الهی است که به انسان سپرده شده، اگر انسان بر مقتضای آن عمل کرده و آنرا به دانش و معرفت بیاراید، به بهترین صورت در مورد آن امانت داری کرده است.

پدر و مادر، همسر و فرزند و همه کسانی که با ما پیوند خویشاوندی دارند، امانت الهی نزد ما استند که حمایت از سعادت، رعایت از حقوق و دریغ نورزیدن اندرز و نصیحت و فراهم آوری زمینه های خیر و سعادت شان و همچنان؛ بازداری آنها از شر و بدی خود ادای مسؤولیت و ادای امانت به نحوۀ درست آنست، در برابر جامعه یی که زنده گی می کنیم؛ نیز مسؤول تلاش برای گسترش آرامش صلح و آشتی، همدیگر پذیری، و رعایت حقوق انسانی افراد آن استیم، تنها این تلاش است که از امانت اجتماع امانت داری می کند، کو تاهی در این تلاش خیانتی به امانت مردم است.

دین هم امانتی می باشد که امانت داری آن بر عهدۀ همه مسلمانان و به ویژه عالمان شریعت سپرده شده است، چنانچه آنرا به راستی برای مردم بیان کنند و آن را از تحریف مصون بدارند و حق و خیر موجود در آنرا شرح دهند، که در این صورت آنان به راستی حامی و مدافع بهترین ارزشها و مفاهیم امانت در زنده گی اند.

علم و دانش موجود در نزد عالمان و دانشمندان امانتی از امانات الهی است اگر راه های کسب و بهره مندی از آن را برای مردم فراهم کردند و برای کشف اسرار آفرینش تلاش نمودند و از دست آورد های علمی خود در راستای رفاه و خیر بشر بهره گرفتند از امانات به خوبی حراست کرده اند؛ اما چنانچه علم را در راستای گسترش هراس و نگرانی و ایجاد آسیب و مشکلات برای بشریت به کار برند در واقع از خیانت پیشه گان به شمار رفته و به خواری و سر افگنده گی دچار شده و مورد نفرین الهی قرار می گیرند.

ثروت و دارایی مردم نیز امانت به شمار می رود در صورتی که به درستی در آن دخل و تصرف بنمایند و حقوق اجتماعی آنرا ادا کنند، صاحبان آن انسانهای صادق و امانت دار به شمار می آیند و در دنیا دارای نام نیک و در آخرت از نعمت های مانده گار خداوند(ج) بر خوردار خواهند گردید. بدین صورت ملاحظه می نماییم که امانت داری همهٔ امور زنده گی را سروسامان می دهد و همهٔ عرصه های اندیشه، آداب، همکاری اجتماعی، سیاست و اخلاق را در راه درست آن قرار می دهد و از ناهنجاری و انحراف مصون می دارد.

ادای درست مسؤولیت ها، اخلاص و پشتکار در وظیفه نیز از مهمترین جلوه های امانت داری است انسان امانت دار کارش را به بهترین وجه انجام داده تلاش می نماید تا تقصیری از او در بسر رساندن اموریکه به او سپرده شده صورت نگیرد.

سپردن کار به اهل آن و گماشتن اشخاص کار فهم و واجد شرایط در کار ها و مسؤولیتها چه رسمی و چه غیر رسمی نیز نمونهٔ دیگری از امانتداری به مفهوم وسیع و درست آن است که تقصیر و کم توجهی به آن با عث بروز مشکلات زیاد می شود.

واژه امانت داری و مسؤولیتهای ناشی از آن بر اساس بزرگی مسؤولیت انسان بزرگتر و وسیع تر میشود، بطور مثال زمامداران و حکام یک کشور باید دارای بلند ترین درجات اخلاق امانتداری باشند تا امور کشور و ملت بدرستی به پیش رود و در حفاظت از دین، جان و مال، آبرو، حیثت، پیشرفت، آسایش و رفاه مردم خلل و نقصی به وجود نیاید.

پدر و مادر در سرپرستی و رعایت اطفال و خانواده که در نزد آنان امانت اند مسؤولیت بسیار بزرگ دارند و اگر خدا نخواسته در تربیت و تعلیم درست اطفال شان غفلت کنند امانتداری را رعایت نکرده اند.

رسانه ها و وسایل ارتباط جمعی باید در نقل حقایق و اخبار کمال دقت و امانتداری را رعایت نموده و چیزی را به نشر نسپارند که به دین، اخلاق و ارزش های پسندیده و مقبول جامعه ضرر رسانده و باعث شیوع امراض و مفاسد اخلاقی و اجتماعی در جامعه گردیده و نسلهای امروز و فردا را بسوی انحراف و تباهی بکشاند.

مراعات عدل و انصاف در دستگاه های عدلی و قضایی کشور و تطبیق نظام و قانون بصورت درست و یکسان برهمه، شکل دیگر امانتداریست پابندی افراد جامعه به نظم و قانون و مراعات آن در زنده گی اجتماعی و رعایت حقوق دیگران نیز از برجسته ترین نمونه های امانتداری محسوب می شود.

مراعات این حدود راز سعادت و سر بلندی ملت ها و عدم رعایت آن زمینه ساز بدبختی و خواری ایشان می باشد.

زمانی که امت اسلامی در بردوش گرفتن صادقانهٔ امانت های الهی و التزام به مسئوولیت های ایمانی پیشگام بود، بهترین و با ارزشترین امت در مقایسه با دیگر ملت ها به شمار می آمد. زنی در زمان رسول خدا(ص) دزدی کرده بود، خانواده اش برای جلوگیری از اجرای مجازات او

یکی از اصحاب را برای (میانجی گری) نزد پیغمبر(ﷺ) فرستادند؛ اما رسول خدا(ﷺ) خشمگین گردید و فرمود: «ای مردم! چیزی که باعث نابودی ملت های پیشین گردید؛ این بود که هر گاه آدم دارای مقام و منزلتی دزدی می کرد، او را رها می کردند، و کار به کار او نداشتند، اما چنان چه آدم عادی مرتکب دزدی می گردید، او را رها نمی کردند، و مجازات می نمودند. و لی سوگند به کسی که جان محمد(ص) در اختیار اوست اگر فاطمه دختر محمد(ﷺ) هم دزدی کند، بدون تردید محمد دست او را قطع خواهد کرد. » / بخاری و مسلم/

به همین گونه صدها مثال از زنده گی صحابه کرام در دست است که نمایانگر امانتداری آنها در جامعه میباشد.

توضیحات

* ألاحزاب نام یکی از سوره های قرآن مجید

بیاموزیم

۱- بنیاد برخی از عوامل اساسی گلایه مندی ها و نگرانی ها، رواج خصومت ها جرم و جنایت و گسترش پدیدۀ خیانت، در میان انسانها بر عدم رعایت امانت داری استوار است.

۲- یک جزء معناهای امانتداری نگاهداری چیزهای سپرده شده، و سپردن آن به صورت کامل در اختیار صاحبش است.

۳- التزام به مسؤولیت های اجتماعی و ادای آن به بهترین صورت امانتداری گفته می شود.

۴- عقل و خرد امانت الهی است که به انسان سپرده شده. اگر انسان بر مقتضای آن عمل کرده و آنرا به دانش و معرفت بیاراید به بهترین صورت در مورد آن امانتداری کرده است.

آیین نامه نگاری

آداب نامه نگاری

۱. در نامه های دری، نوشتن مطالب ازسمت راست است. عنوان در سمت راست و امضا باید در سمت چپ باشد.

۲. عموماً تاریخ وشمارۀ نامه در سمت چپ قرار دارد. در نامه های شخصی نیازی به ذکر

آدرس در متن نامه نیست؛ ولی در ادارات، نامه ها در ورقهای رسمی (نشاندار) نوشته میشوند که آدرس اداره در پایین صفحه ذکر شده است.

۳. به یاد داشته باشید که در نامه های انگلیسی آدرس گیرنده را سمت راست، بالای صفحه بنویسید و زیر آن تاریخ بزنید. عنوان باید در سمت چپ و امضاء در سمت راست باشد.

۴. نامه های خود را تایپ نکنید، مگر این که خط تان خیلی بد باشد.

۵. نوع قلم نامه نگاری نشان دهندۀ میزان احترام شما به دریافت کنندۀ نامه است. هرگز با پنسل نامه ننویسید. بهترین قلم خود رنگ است. در مکاتباتی که چندان رسمی نیستند میتوانید از خودکار استفاده نمایید.

۶. دقت کنید که از کلمات مناسب استفاده کنید. ایجاز و اختصار بهترین روش نامه نگاری است؛ البته مختصر گویی نباید منجر به نارسایی شود.

۷. به یاد داشته باشید که نامه ها معرف شخصیت شماستند و بعضی از نامه ها سالها نگهداری میشوند.

۸. اگر در آدرس نامه، عنوان خاصی برای شخص به کار رفته، مثلاً «جناب آقای دکتور احمدی» در سرنامه هم باید همان عنوان را استفاده کرد. هرگز هنگام امضای نامه برای خود عنوان (آقا / خانم) را به کار نبرید.

کارگروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه منقسم شده پیرامون اهمیت و نقش امانت داری در جامعه به بحث و گفتگو پرداخته سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف نتیجۀ مباحثۀ گروه خویشرا به دیگران بیان نماید.

۳- چند شاگرد تصویر را با موضوع امانت داری ارتباط داده در مورد سخنرانی کنند.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم محترم به خوانش می گیرد، به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.

۲- با در نظر داشت قواعدی که در بالا خواندید در کتابچه های تان متن یک نامهٔ کامل را بنویسید و آداب نامه نگاری را در آن رعایت کنید.

خود ازمایی

۱- امانت چه معنی دارد؟
۲- به نظر شما امانت داری در بر گیرندهٔ کدام موضوعات است؟
۳- خیانت در امانت چه نتایجی را بوجود می آورد بیان دارید.
۴- اگر کار به اهل آن سپرده نشود، جامعه به کدام سویی کشانیده خواهد شد؟
۵- آدابی که در نامه نگاری رعایت شود کدام ها اند؟

کارخانه گی

۱- در بارهٔ امانت داری یک مقاله بنویسید.
۲- این بیت را به حافظه بسپارید:

آسمان بار امانت نتوانست کشید   قرعهٔ فال به نام من دیوانه زدند

حافظ

۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس پنجم

شاگردان به پرسشهای ذیل پاسخ دهند:
۱– شعر را تعریف نموده و انواع آن را نام بگیرید.
۲– در بارهٔ تشبیب و تخلص چه می دانید؟
۳– فرق میان غزل عاشقانه و عارفانه چیست؟
٤– مطلع در شعر را توضیح دهید.
۵– ترجیع بند و ترکیب بند چیست؟

انواع شعر دری از نظر شکل و قالب

قبل از بیان انواع شعر از نظر شکل و قالب به توضیح اصطلاحات مربوط به آن می پردازیم:

شعر: گره خورده گی عاطفه و تخیل است که دارای اندیشه بوده و در زبان آهنگدار شکل گرفته باشد.

فرد (بیت): گاه ممکن است که شاعر تمام مقصود خود را در یک بیت تنها گفته باشد که آن را در اصطلاح شعرا، بیت فرد یا بیت مفرد به معنای تک بیت می گویند؛ مانند:

مردی نه به قوت است و شمشیر زنی   آنست جوری که توانی نکنی

رباعی: رباعی شعری است که چهار مصراع دارد و باید همه دارای یک مفهوم باشد وزن رباعی «مفعول مفاعیل مفاعلین فاع» یا «لاحول ولاقوة الاّ بالله» است. نمونه رباعی، رباعیات خیام است.

هرگز دل من ز علم محروم نشد   کم ماند ز اسرار که معلوم نشد
هفتاد و دو سال فکر کردم شب و روز   معلومم شد که هیچ معلوم نشد

مثنوی: شعری است طولانی که دارای یک وزن بوده باشد؛ اما قافیه در هر بیت عوض شود. تعداد بیت های مثنوی محدود نیست و از این رو برای بیان افسانه ها، حماسه ها، تاریخ و موضوعات عشقی غنایی و عرفانی به کار می رود.

مثنوی های مهم عبارتند از: مثنوی معنوی مولانا جلال الدین محمد بلخی، مثنوی **حدیقة** الحقیقه

سنایی غزنوی، مثنوی ویس و رامین فخر الدین اسعد گرگانی و مثنوی های نظامی گنجوی.

اینک چند بیت از مولوی:

بشنو از نی چون حکایت می کند — وزجدایی ها شکایت می کند

از نیستان تا مرا ببریده اند — وز نفیرم مرد و زن نالیده اند

سینه خواهم شرحه شرحه از فراق — تا بگویم شرح درد اشتیاق

هر کسی کو دور ماند از اصل خویش — باز جوید روزگار وصل خویش

من به هر جمعیتی نالان شدم — جفت بد حالان و خوش حالان شدم

هر کسی از ظن خود شد یار من — از درون من نجست اسرار من

سرِّمن از نالهٔ من دور نیست — لیک چشم و گوش را آن نور نیست

تن زجان و جان ز تن مستور نیست — لیک کس را دید جان دستور نیست

آتش است این بانگ نای و نیست باد — هر که این آتش ندارد نیست باد

قصیده: نوع شعری است بر یک وزن و قافیه با مطلع (بیت اول) که هر دو مصراع آن هم قافیه و در موضوع معین چون ستایش یا نکوهش سروده شده باشد و نیز ممکن است موضوع قصیده، جنبهٔ اخلاقی، عرفانی، فلسفی و غیره داشته باشد. ابیات قصیده را بطور متوسط میان ۲۰ تا ۸۰ بیت و بیشتر از آن حدود صدوپنجاه بیت گفته اند.

بیت اول قصیده را «مطلع» و بیت آخر آن را «مقطع» نامند. ابتدای اکثر قصاید مانند غزل، با وصف طبیعت آغاز می شود. از این رو مقدمهٔ قصیده را تغزل یا تشبیب گویند.

غالب قصاید شعرای بزرگ چون فرخی، عنصری، خاقانی، ناصر خسرو و ملک الشعرا بهار مزین به تغزل و تشبیب است.

در قصیده، نظر شاعران بیشتر متوجه اشخاص و مقصود معین چون مدح، پند و اندرز، شادباش و تعزیت بزرگان زمان بوده و در موارد بسیاری به توصیف انبیا و اولیای دین اختصاص یافته است.

به نوبت اند ملوک اندرین سپنج سرای — کنون که نوبت توست ای ملک، به عدل گرای

تو مرد باش و ببر با خود آنچه بتوانی — که دیگرانش به حسرت گذاشتند به جای

غزل: یکی از قالب های شعر دری غزل است که دارای مطلع مصرّع (که مصراع های بیت اول هم قافیه) باشد تعداد ابیات غزل بطور متوسط محدود میان پنج تا پانزده بیت است. غزل مانند قصیده دارای تغزل و تشبیب بوده و در وصف طبیعت، عشق و مضامین اخلاقی و عرفانی سروده میشود. فرق میان غزل و تغزل در قصیده، آنست که ابیات تغزل باید همه مربوط به یک موضوع باشد؛ اما در غزل تنوع مطالب ممکن است و برخی این تنوع را شرط غزل شمرده اند، شاعر در اخیر تغزل قصیده نام ممدوح را یاد می نمود؛ اما در غزل شاعر

بجای آن نام خود را می آورد.

از بهترین غزلیات دری، غزلیات سعدی، حافظ ، مولوی و ... است. در نوع غزل از نظر معنی و مضمون به مرور زمان تحول بزرگی روی داد، معانی عالی عرفانی و اخلاقی و حکمت وارد شعر دری گردید و اصطلاحاتی که از می و معشوق و میخانه و پیرمی فروش و امثال آنها در غزلیات باقی گذاشت در بیان معانی عرفانی و تصوفی غیر از آنچه دیگران تصور کرده اند به کار رفت حافظ در این باره می گوید:

چو بشنوی سخن اهل دل مگو که خطاست   سخن شناس نیی جان من خطا اینجاست

حسن تخلص در غزل به منزلهٔ جملهٔ معترضه است که یکی دو بیت آخر غزلی را به این امر اختصاص می دهند و با ذکر ستایش ممدوح غزل را به پایان می رسانند.

بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست   بگشای لب که قند فراوانم آرزوست
ای آفتاب حسن برون آ، دمی زابر   کان چهرهٔ مشعشع تابانم آرزوست
گفتی ز ناز: بیش مرنجان مرا برو   آن گفتنت که بیش مرنجانم آرزوست
والله که شهر بی تو مرا حبس می شود   آواره گی و کوه و بیابانم آرزوست
زین همرهان سست عناصر دلم گرفت   شیر خدا و رستم دستانم آرزوست
دی شیخ با چراغ همی گشت گِرد شهر   کز دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست
گفتند: یافت می نشود جسته ایم ما   گفت: آن که یافت می نشود آنم آرزوست
پنهان ز دیده ها و همه دیده ها از اوست   آن آشکار صنعت پنهانم آرزوست

از دیوان شمس

قطعه: شعری است کوتاه، که از نظر قافیه مانند قصیده است؛ اما معمولاً مطلع آن هم قافیه نمی باشد و بیشتر در پند، اندرز و مطالب اخلاقی سروده می شود، با این تفاوت که قطعه از نظر تعداد ابیات محدود است؛ ولی قصیده گاهی تا ۲۰۰ و ۳۰۰ بیت می رسد. تعداد ابیات قطعه را از دو تا پانزده بیت نوشته اند.

زمانه پندی آزاد وار داد مرا   زمانه را چونکو بنگری همه پند است
به روز نیک کسان غم مخور زنهار   بسا کسا که به روز تو آرزو مند است

رودکی

یا

دوست مشمار آنکه در نعمت زند   لاف یاری و برادر خوانده گی
دوست آن باشد که گیرد دست دوست   در پریشان حالی و درمانده گی

سعدی

مسمط: چند مصراع همقافیه و یک مصراع مستقل القافیه است که چند بار با قافیه های

متفاوت تکرار می شود و دراین تکرار مصراع های مستقل القافیه با هم همقافیه اند.

خیزید و خز آرید که هنگام خزان است　　باد خنک از جانب خوارزم وزان است
آن برگ رزان است که بر شاخ رزان است　　گویی به مثل پیرهن رنگرزان است
دهقان به تعجب سر انگشت گزان است　　کاندر چمن و باغ نه گل ماند و نه گلنار

مستزاد: شعری است که در آخر هر مصراع رباعی یا غزل و قطعه و امثال آن جملهٔ مسجعی بیاورند که در وزن بدان احتیاجی نباشد؛ ولی در معنی با مصراع ارتباطی داشته باشد، مانند:

گر حاجت خود بری به درگاه خدا　　با صدق و صفا
حاجات ترا کند خداوند روا　　بی چون و چرا
زنهار مبر حاجت خود بر در خلق　　با جامهٔ دلق
کز خلق نیاید کرم وجود و عطا　　بی شرک و ریا
سنا

ملمع: شعری است که یک بیت یا یک مصراع آن دری و بیت و مصراع دیگر آن عربی یا به زبان دیگری باشد، مانند:

زنهار از قرین بد زنهار　　و قنا ربنا عذاب النار
سعدی

ترجیع بند: آن است که اشعار از چند قسمت مختلف تشکیل شده باشد همه در وزن یکی و در قوافی مختلف، یعنی چند بیت با یک وزن و قافیه بگویند، مانند غزل و در پایان آن یک بیت با قافیه جدا گانه بیاورند که با ابیات پیش در وزن متحد و در قافیه مخالف باشد و همین طور این عمل را چند بار تکرار کنند، و آن بیت منفرد باید در فواصل عیناً تکرار شود، این نوع شعر را ترجیع بند و بیت فاصله را بند ترجیع یابند گردان گویند. ترجیع بند هاتف اصفهانی با این مطلع:

ای فدای تو هم دل و هم جان　　وی نثار رهت هم این وهم آن
که یکی هست هیچ نیست جز او　　وحده لااله الا هو

ترکیب بند: ترکیب بند مثل ترجیع بند است با این تفاوت که ابیات فواصل با یکدیگر فرق دارد و بیت ترکیب نه ثابت است و نه با خانهٔ ترکیب از نگاه قافیه هماهنگی دارد و نه با بیت های دیگر ترکیب؛ مانند:

ترکیب بند معروف محتشم کاشانی با این مطلع و بند ترکیب:

باز این چه شورش است که درخلق عالمست　　باز این چه نوحه و چه عزا و چه ماتمست
خورشید آسمان و زمین نور مشرقین　　پروردهٔ کنار رسول خدا حسین

توضیحات

* **تشبیب:** یاد شباب و جوانی کردن، ذکر احوال روزگار جوانی، آوردن ابیاتی از عشق و جوانی یا وصف طبیعت در ابتدای قصیده.

* **تغزل:** غزل سرایی کردن، اشعار عاشقانه سرودن، سخنان عاشقانه گفتن، عشق ورزیدن.

* **مخلص (گریزگاه):** که آنرا رهایی یا گریزگاه نیز می گویند، آن دو بیت است که تغزل قصیده را به قسمت بعدی قصیده که مدح است ارتباط می دهد. اگر این اتصال مقدمه به قسمت اصلی یا تنۀ قصیده یعنی مدح، به واسطۀ ابیات بلند و زیبا به نحوی استادانه و لطیف صورت گیرد، می گویند که شعر دارای صنعت حُسن تخلص است. مانند این تخلص از قصیدۀ مختاری که آنرا شمس قیس رازی از « تخلصات نادر بلیغ» خوانده است:

دی بـــاز در تفکر آنم که بـــــاد را — با تاب سنبل سمن آرای تو چه کار
گر نیز گِرد زلف تو گردد بسوزمش — از وصفِ آتَش سر شمشیر شهریار

بیاموزیم

۱– انواع شعر دری از نظر شکل و قالب شامل فرد، دو بیتی، رباعی، مثنوی، قصیده، غزل، قطعه، مسمط، مستزاد، ملمع، ترجیع بند و ترکیب بند می باشد.

۲– ملمع: شعری است که یک بیت یا یک مصراع آن دری و بیت و مصراع دیگر آن به زبان دیگری باشد؛ مانند: زنهـــار از قرین بد زنهار — و قنـــا ربنا عـــذاب النار

۳– مثنوی، اشعاری است طولانی که دارای یک وزن است؛ اما قافیه در هر بیت عوض می شود تعداد ابیات مثنوی محدود نیست.

آیین نامه نگاری

• مأخذ و مراجع املایی، انشایی و دستوری

همان گونه که پیش ازین یاد آوری شد، نگارش نامه یی درست، افزون بر آگاهی به ساختار و شکل ظاهری آن، مستلزم دانستن نکات و قواعد نگارشی درست زبان دری در این زمینه ها است. دانستن نشانه گذاری، دستور زبان و املای درست واژه ها ، به کاربردن واژه های مناسب و آشنایی نسبت به ساختار زبان دری و پرهیز از نارساییها و اشتباهات مختلفی که امروز در برخی از نوشته ها به دلیل غفلت و ناآگاهی وکم توجهی، فراوان مشاهده میشود. به همین منظور لازم است، حد اقل با برخی از کتابهای مربوط آشنا باشید، تا بتوانید مشکلات احتمالی خود را با مراجعه به این کتابها برطرف کنید. ازین رو در زیر نام چند کتاب مربوط به این فن را می آوریم؛ تا درصورت نیاز به این کتابها مراجعه کنید.

۱. دستور معاصر زبان دری، نوشتهٔ پوهاند دکتورمحمد حسین یمین
۲. غلط ننویسیم (فرهنگ دشواریهای زبان فارسی) ، نوشتهٔ ابوالحسن نجفی
۳. روش املای زبان دری، پذیرفتهٔ اتحادیهٔ نویسنده گان (به کوشش پویا فاریابی)
۴- دستور زبان معاصر دری نوشتهٔ محمد نسیم نگهت سعیدی

کار گروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون انواع شعر از نظر شکل و قالب به بحث و گفتگو بپردازند. سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه بحث را به دیگران بیان نماید.
۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده پیرامون تشبیب، تغزل و تخلص(مخلص) معلومات دهد.
۳- چند شاگرد در مورد قالب و محتوای ابیات زیر دو دقیقه صحبت کنند.

عیب است بزرگ بر کشیدن خود را   وز جملهٔ خلق برگزیدن خود را
از مردمک دیده باید آموخت   دیدن همه کس را و ندیدن خود را

(خواجه عبدالله انصاری)

املا و نگارش

متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد، در کتابچه های تان املا بنویسید.
با در نظر داشت قواعدی که در بخش آیین نامه نگاری خواندید، متن یک نامهٔ کامل را در کتابچه های تان بنویسید.

خود آزمایی

انواع شعر دری را نام بگیرید.
در مورد قصیده چه می دانید؟ بیان دارید.
فرق میان دو بیتی و رباعی را بیان کنید.
ملمع را تعریف و با ارائهٔ مثال واضح سازید.
برخی از مثنوی سرایان مشهور زبان و ادبیات دری را نام بگیرید.

کار خانه گی

ترجیع بند و ترکیب بند را تعریف نموده و هر یک را با مثال واضح سازید.
پیرامون بیت زیر مقاله یی بنویسید و نیز آن را به حافظه بسپارید.

به نام خداوند جان و خرد   کزین برتر اندیشه بر نگذرد

متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس ششم

از شاگردان این پرسشها به عمل آورده شود:
۱– بیدل کی بود؟
۲– مهمترین آثار او چه نام دارد؟
۳– شما شعر او را چطور ارزیابی می کنید؟

بیدل و نمونهٔ کلام

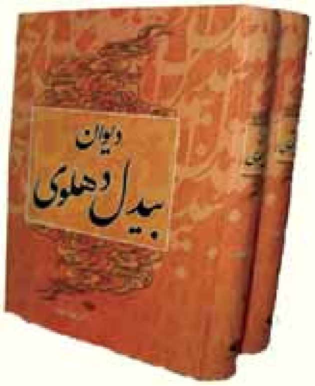

ابوالمعانی میرزا عبدالقادر (بیدل) فرزند میرزا عبدالخالق، یکی از شاعران غزلسرای عرفانی و فلسفی زبان دری در سال ۱۰۵۴ هجری قمری در شهر عظیم آباد پتنه در هند چشم به جهان هستی گشود. او که از ترکان چغتایی قبیلهٔ (برلاس) می باشد، نیاکانش از آسیای میانه به افغانستان آمدند. در ولسوالی ارگوی بدخشان سه قریه به نامهای برلاس چنار، برلاس شمرو برلاس کور چشمه وجود دارد که نیاکان بیدل برلاسی از آسیای میانه با لشکریان امیر تیمور و یا ظهیر الدین محمد بابر آمده و در آنجا سکونت اختیار کردند و از این جا به سر زمین هند رخت سفر بستند. میرزا عبدالقادر «بیدل» چهار سال و نیم بیش نداشت که پدرش را از دست داد و کاکایش «میرزا قلندر» که خود از صوفیان با صفا بود تربیت و سر پرستی او را به عهده گرفت «بیدل» در کنار میرزا قلندر با مبانی تصوف آشنایی لازم پیدا کرد؛ همچنین در این راه از امداد و دستگیری «مولانا کمال» دوست و پیشوای پدر بهره ها برد.

(بیدل) هنگامی که سیزده سال بیش نداشت به مدت سه ماه با سپاه «شجاع» یکی از فرزندان شاه جهان در ترهت (سر زمینی در شمال پتنه) به سر برد و از نزدیک شاهد

درگیری های فرزندان شاه جهان بود. بیدل همراه با مامای خود (میرزا ظریف) در سال ۱۰۱۷هـ. ق. به شهر (کتک) مرکز اوریسه رفت. دیدار شگفت انگیز (شاه قاسم هواللهی) و بیدل در این سال از مهمترین وقایع زنده گی او به شمار می رود. وی سه سال در اوریسه از فیوض معنوی شاه قاسم بهره برد.

او در سال ۱۰۷۵ هـ. ق. به دهلی رفت، بیدل در خدمت یکی از شهزاده گان آن روز گار (شهزاده اعظم) به خدمت نویسنده گی مشغول شد و در همان زمان شعر هم می گفت. چون شهزاده از وی خواست که او را در قصیده یی بستاید بیدل از این کار سر باز زد و از خدمت دستگاه او کناره گرفت. یک چند در شهرهای هند به سیاحت پرداخت و سر انجام در حدود سال ۱۰۹۶ هـ. ق. در دهلی اقامت گزید. بیدل پس از آن زنده گی آرام و بی حادثه یی را به آزاده گی و قناعت به سر برد. زنده گی شاعر بزرگ در این سالها به تأمل و تفکر و سرایش شعر گذشت و منزل او در شاه جهان آباد محل تجمع عاشقان و عارفان و شاعران و اهل فکر و ذکر ادبا و دوستاران سخن دری بود. در همین سالها بود که بیدل به تکمیل مثنوی «عرفان» پرداخت و باوجود آشفته گی، اوضاع، شاعر عارف تا آخرین روز زنده گی خود از تفکر عرفانی و آفرینش های عرفانی باز نماند؛ تا اینکه به سال ۱۱۳۳ هـ. ق. در سن هفتادونه ساله گی چشم از جهان بست.

آثار و سبک شاعری بیدل: کلیات آثار بیدل بسیار پر حجم است و انواعی چند از نظم و نثر را شامل می شود. از بیدل علاوه بر دیوان غزلیاتش آثار ارزشمند دیگری نیز در دست است که بیش از صد هزار بیت را تشکیل می دهند که مهمترین آنها قرار زیر است:

آثار منثور عبارتند از: چهار عنصر و رقعات و نکات و مراسلات.

آثار منظوم عبارتند از: ۱- مثنوی عرفان ۲- مثنوی محیط اعظم ۳- مثنوی طلسم حیرت، ۴- مثنوی طور معرفت ۵- غزلیات ۶- رباعیات

سبک شعری بیدل سبک هندی می باشد.

زبان شعری بیدل

در شعر بیدل بار ادبی و معنایی کلمات به سرحد کمال خود رسیده است و همچنین موارد جدیدی نیز به آن افزوده شده و زبان در عین ایجاز و اجمال است. به گونه یی که خوانندهٔ او برای آن که فهم درستی از شعر وی داشته باشد، لازم است به اندازهٔ کافی از سنت شعر دری مطلع و به اصول اساسی عرفان اسلامی آگاه باشد. شعر بیدل همچون جنگلی بزرگ و نا شناخته است که در اولین قدم به بینندهٔ آن حس حیرت و شگفتی دست می دهد و چون پا به داخل آن می گذارد دچار غربت و نا آشنایی می شود و در واقع مدتی طول می کشد تا با شاخ و برگ و انواع درختان و پرنده گان و راههایی که در آن است آشنا شود؛ اما چون مختصر انس و الفتی با آن پیدا می کند به شور و اشتیاق در صدد کشف نا شناخته هایش بر می آید. بیشترین شهرت بیدل در قلمرو فرهنگ دری چه در افغانستان و تاجیکستان و ایران و چه در هندوستان، مدیون دیوان اشعار به ویژه غزلیات خیال انگیز و پر مضمون اوست که در خیال پردازی و نازک خیالی اندیشه های شاعرانه و به کار بردن مضمون های بدیع و گاهی دور از ذهن شگفتی آفرین است. شعر او به ویژه غزل ها و مثنوی هایش، رنگ عرفانی تندی دارد که در پاره یی موارد رنگ فلسفی به خود می گیرد. ویژه گی عمدهٔ شعر بیدل مشتمل بر مضمون های متنوع و استفاده های رنگین و خیال انگیز و سر شار از تخیل رمز آمیز شاعرانه است. خلاصه بیدل را می توان شهسوار سخن دری در قلمرو این زبان دانست. میرزا اسدالله خان غالب، بیدل را بحر بیکران و علامه اقبال او را مرشد کامل دانسته است.

ویژه گیهای شعر بیدل

- از مهم ترین ویژه گیهای شعر (بیدل) می توان به کارگیری از نماد ها و تلمیحات، توصیف طبیعت، تازه گی زبان شعری و عرفانی اشاره کرد.

آنچه کلکم می نگارد محض صوت وحرف نیست
هوش می بـــایـــد که دریـــابـــد زبـــان بیـــدلی

- از خصوصیات ممتاز دیگر شعر بیدل کثرت کار برد ترکیبات بکر و تازه در آن است که

برای درک درست از شعر او ناگزیر باید با شیوهٔ کار برد ترکیبات وی مأنوس و آشنا بود به عنوان نمونه در این بیت:

دلیل کاروان اشکم، آه سـرد را مـانم
اثر پرداز داغم، حرف صاحبدرد را مانم

ترکیب های (کاروان اشک) و (اثر پرداز داغ) ساختهٔ ذهن و زبان و ابداع بیدل است. بیدل در نوشته های خود کلمات (هستی) و (عدم) و آیینه را به کثرت به کار می برد که به نام شاعر آیینه ها نیز یاد می شود. وی ترکیباتی از قبیل: آیینه خانه، آب آیینه، آیینه خو، آیینهٔ حسن، غبار آیینه، خیال آیینه و . . . بکار برده است.

نمونه کلام بیدل

خـار غفلت می نشـانی در ریـاض دل چـرا
می نمایی چشم حـق بیـن را رهٔ بـاطل چـرا
بحر تـوفان جوشی و پرواز شـوخی موج تست
مانده ای افسرده و لب خشک، چون ساحل، چرا
غـربت صحرای امکانت، دو روزی بیش نیست
از وطـن یکبـاره گشتی اینقدر غـافـل چرا
ابـر، اینجـا می کنـد از کیسهٔ دریـا، کـرم
ای تـوانگر! بـر نیـاری حـاجت سایل چرا
خط سیـر آبـی نـدارد مسطر مـوج سراب
بیدل! این دل بستگی بر نقشِ آب و گِل چـرا

توضیحات

صوفی: واحد صوفیه، یکتن از صوفیه، که پیرو طریقهٔ تصوف باشد، پشمینه پوش، پیروان طریقهٔ تصوف، اهل طریقت، فرقه یی از مسلمانان است که مسلک آنان ریاضت و عبادت و

تزکیهٔ نفس و پیمودن مراحل اخلاص و کسب معرفت است. آنها معتقد اند که با عبادت و ریاضت و تزکیهٔ نفس می توان به حق و حقیقت راه یافت.

عارف: شناسنده، دانا، صبور، شکیبا، حکیم ربانی، خداشناس، عرفا جمع کسانی که پیرو عرفان باشند. عرفان به معنای شناختن، شناختن حق تعالی، خدا شناسی.

بیاموزیم

۱- ابوالمعانی میرزا عبدالقادر (بیدل) یکی از برجسته ترین شاعران غزلسرای عرفانی و فلسفی، در سال ۱۰۵۴ هجری قمری در هند چشم به جهان هستی گشود.

۲- تعداد ابیات (بیدل) از صد هزار تجاوز می کند.

۳- مهمترین آثار او عبارتند از: طور معرفت، طلسم حیرت، محیط اعظم، چهار عنصر، عرفان، رقعات، نکات و رباعیات.

۴- باریک اندیشی، خیال انگیزی، به کار گیری ترکیبات نو، تشخص بخشیدن به اشیای بیجان، بهره گیری از نماد ها و تلمیحات، استفاده از شیوهٔ شاعران گذشته، تازه گی زبان شعری، توصیف طبیعت از مهمترین ویژه گیهای شعر (بیدل) است.

۵- بیدل آیینهٔ تابان شعر عارفانه بود که نور وجودش به تاریخ چهارم صفر ۱۱۳۳ هـ . ق. به خاموشی گرایید.

آیین نامه نگاری

• **انواع نامه ها:** نامه ها را نظر به مضمون، محتوا، پیام و سایر مشخصات آن به چند دسته تقسیم کرده اند، که در زیر از هریک آن نام میبریم:

۱. نامه های اداری (مکتوب ها)
۲. نامه های دوستانه
۳. نامه های عاطفی
۴. نامه های اشخاص به دفاتر رسمی
۵. نامه های دفاتر رسمی به اشخاص (مکتوب ها)

۶. نامه های آگاهی بخش و غیره

با نظر داشت همهٔ موارد یادشده، درمجموع نامه ها به دو دستهٔ عمومی تقسیم میشوند:

۱ – نامه های خصوصی

۲ – نامه های اداری (مکتوب ها)

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد در کتابچه های تان املا بنویسید.

۲- با در نظر داشت قواعدی که در آیین نامه نگاری خواندید در کتابچه های تان یک نامهٔ دوستانه را بنویسید.

خود ازمایی

۱- بیدل در کجا تولد شد؟

۲- بیدل در کدام سال تولد و به سال چند در کجا وفات یافت؟

۳- در بارهٔ آثار منظوم بیدل چه می دانید؟

۴- در بارهٔ آثار منثور بیدل چه می دانید؟

۵- نیاکان بیدل در اصل از کجا بودند؟

۶- یکی از عمده ترین خصوصیات شعر بیدل را با ارائهٔ مثال بیان نمایید.

۷- انواع نامه ها را نام بگیرید.

کار خانه گی

۱- خلاصهٔ زنده گینامهٔ بیدل را بنویسید و با خود در صنف بیاورید.

۲- این بیت را به حافظه بسپارید:

بیدل از معنی طرازی بر کمال خود ملاف　　　گرد ساحل باش این موج از محیط دیگر است

۳- متن کامل درس بعدی راخوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس هفتم

سوال های آتی از شاگردان پرسیده شود:

۱- ضرب المثل چیست؟

۲- در بارهٔ دوبیتی ها چه می دانید؟

۳- آیا ضرب المثلها جزو فولکلور و فرهنگ مردم اند؟ توضیح دهید.

٤- آیا دو بیتی ها جزو اشعار محلی و عامیانه اند؟ توضیح دهید.

ضرب المثلها و دو بیتی ها

ضرب المثلها در میان مردم و از تجارب زنده گانی مردم پدید آمده و با مردم پیوند نا گسستنی دارند. این جملات کوتاه زیبا مولود اندیشه و دانش مردم بوده و میراثی از غنای معنوی نسلهای گذشته است. که دست به دست و زبان به زبان به آینده گان می رسد و آنان را با آمال و آرزو ها، غم و شادی، عشق و محبت، ایمان، صداقت گذشته گان آشنا می سازد.

زبان شیرین دری، در نتیجهٔ فکر موشگاف و باریک بین و طبع بزله گو و نکته سنج دری زبانان از لحاظ ضرب المثلها و امثال و حکم از غنی ترین زبانهای زندهٔ دنیاست. امثال و حکم عامیانه از دیر باز در ادبیات منظوم و منثور کشورهای دری زبان منطقه رخنه کرده و کمتر شاعری دری زبان است که در سخنان خود از این ضرب المثلها را به کار نبرده باشد. هم در ادبیات کلاسیک دری و هم در لهجه های مختلف این زبان ضرب المثلها به کثرت و فروانی دیده می شود.

ضرب المثلها و اصطلاحات، جزو لاینفک هر زبان و فرهنگی است و هر کس که خواهان فراگیری زبان باشد، ناگزیر از آموختن آنها نیز هست. ضرب المثلها، منعکس کنندهٔ حکمت و اخلاق یک ملت است که در طی قرون و اعصار به وجود آمده و حوادث و عوامل روانی و تاریخی در آن نفوذ داشته است و گنجینه یی است که در سالهای دراز، تجربیات و حکمت یک قوم را در خود جمع نموده و از همین ضرب المثلها می توان به سجایای اخلاقی و سوابق تاریخی اقوام پی برد.

از آنجایی که ضرب المثلها کوتاه و بیاد ماندنی هستند، حتی برخی از بیسوادان هم دهها مثل در حافظهٔ خود جای داده اند از سویی کوتاهی امثال و در حافظه جای گرفتن آن سبب شده

است که هرکس به هر کشوری می رود این ضرب المثلها را با خود به یادگار ببرد و وقتی به بررسی و جمع آوری آنها همت شود مشاهده می گردد که تشابه فراوانی بین امثال دری و انگلیسی و یا عربی و دیگر ملل و اقوام وجود دارد که این مسأله در کشور های همجوار بیشتر به چشم می خورد؛ البته غافل از این مسأله نباید بود که جوهروجود انسانها در همه جا تقریباً یکی است و در بسیاری از مسایل مشترک استند؛ مانند: ،محبت، گرسنه گی، تشنه گی و دیگر مفاخر و مصایب زنده گی که تشابه زیادی با هم دارند. ضرب المثلها در اصل، بخشی از فولکلور و چیزی است که اغلب در زنده گی روزمره به کار می رود و مبین استمرار تجربیات بشر برای نسلهای آینده است و اینک نمونه یی از ضرب المثل ها:

۱- آتشت مارا گرم نکرد؛ ولی دودت مارا کور کرد.

۲- آنچه برای خود نمی پسندی، برای دیگران مپسند.

۳- آبرو گشاده باش، چو دستت گشاده نیست.

۴- احتیاج مادرِ ایجاد است.

۵- سالی که نکوست از بهارش پیداست.

۶- زیر کاسه، نیم کاسه است.

۷- دایهٔ دلسوز تر از مادر و کاسهٔ داغ تر از آش.

۸- با یک گل بهار نمی شود.

۹- از تو حرکت، از خدا برکت.

۱۰- چاه کن در چاه است.

۱۱- با دوستان مروت، با دشمنان مدارا.

۱۲- با کهنهٔ خود بساز که نو مردم گران است.

دو بیتی: شعری است در دو بیت که با رباعی در قافیه بندی یکی، اما در وزن با آن فرق دارد. به عبارت دیگر شعری است با مطلع مُصرّع ولی از حیث وزن، محدودیت رباعی را ندارد.

به عبارت دیگر دو بیتی از هر جهت مانند «رباعی» است با این تفاوت که رباعی بر وزن «لاحول و لاقوهٔ اِلاّ بِالله» است؛ البته رباعی بیشتر برای بیان اندیشه های فلسفی، عرفانی و عشقی به کار می رود و دو بیتی بیشتر به گونهٔ اشعار محلی و عامیانه سروده می شود و

حکایت از عشق و محبت دارد؛ معمولاً برای بیان احساسات بی شایبه و عشقهای ساده و بی ریا با کلمات شکسته و محاوره یی مناسب است. دو بیتی را گاه افراد غیر شاعر هم به اقتضای احساسات و هیجانات درونی خویش سروده اند که از نظر فرهنگها و ادبیات عامه ارزش فراوانی دارد دو بیتی را ترانه نیز گفته اند.
البته در مجموع رباعی و دو بیتی برای بیان مضامین و مطالب کوتاه و مختصر به کار می رود.

مثالهایی از دو بیتی

ز دست دیده و دل هر دو فریاد — که هر چه دیده بیند دل کند یاد
بسازم خنجری نیشش زفولاد — زنم بر دیده تا دل گردد آزاد

***

مکن کاری که بر پا سنگت آید — جهان با این فراخی تنگت آید
چو فردا، نامه خواهان نامه خواهند — تو را از نامه خواندن ننگت آید

***

شرار تیغ در خون هشته پهلو — به جان زنده گی آذر کشیده
زصحراها ستیغ کوهساران — چو فریادش به گردون سر کشیده

***

شبی از سوز دل گفتم قلم را — بیا تحریر کن درد دلم را
قلم گفتا برو بیچاره عاشق — نداری طاقت این کوه غم را

***

به سر غلتان به هر سو باد پایی — ز بس باران تیر و زخم زوبین
ز هرسو درخم پیچان کمندی — سواری سرنگون از کوهۀ زین

***

به سوی قرنهای دور پندار — روان هنگامها از پی شتابان
جدا در دست هر هنگام شمعی — فروزنده بیابان تا بیابان

توضیحات

«لاحول و لاقوة الاّ بِالله العلی العظیم» توان اجتناب و پرهیز از گناه و انجام عمل نیک جز به کمک خداوند(ج) عالی مرتبه و بزرگ میسر نیست.

بیاموزیم

۱– ضرب المثلها در میان مردم و از زنده گانی مردم پدید می آید و با مردم پیوند ناگسستنی دارند.

۲– ضرب المثلها جملات کوتاه و زیبایی اند که مولود اندیشه و دانش مردم عام و میراثی از غنای معنوی نسلهای گذشته می باشد.

۳– زبان شیرین پارسی دری، در نتیجۀ فکر موشگاف و باریک بین و طبع بذله گو و نکته سنج دری زبانان از لحاظ ضرب المثلها و امثال و حکم از غنی ترین زبانهای زندۀ دنیاست.

۴– از همین ضرب المثلها که منعکس کنندۀ حکمت و اخلاق یک ملت است، می توان به سجایای اخلاقی و سوابق تاریخی اقوام و ملل پی برد.

۵– جوهر وجود انسانها در همه جا یکی است و در بسیاری از مسایل مشترک می باشد؛ مانند: محبت، گرفتاری، گرسنه گی، تشنه گی و دیگر مسایل و مصایب مشابهت های زیادی دارند.

۶– دو بیتی شعری است در دو بیت که با رباعی در قافیه بندی یکی بوده؛ اما در وزن از آن فرق دارد.

۷– دو بیتی از هر جهت مانند رباعی است با این تفاوت که غالباً دو بیتی بر وزن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل و رباعی بر وزن (مفعول مفاعیل مفاعیلن فاع) یا «لاحول و لاقوة الاّ بالله» میباشد.

• نامه های خصوصی

چنان که از نامش پیداست، به نامه هایی گفته میشود که میان دوستان، نزدیکان و خویشاوندان مبادله میشود. نامهٔ خصوصی باید خشک و رسمی گونه نباشد و از هرگونه تعارف و تکلف و خودنمایی مبراو، مظهر صفا وصداقت و صراحت باشد؛ تا بر مهر و محبت بیفزاید، نه این که ازان کدورتی به میان آید. نامه هایی که به بزرگترها مینویسیم، باید حاوی احترام توأم با محبت باشد؛ نامه هایی که به کوچکترها مینویسیم باید از عطوفت و مهربانی حکایت کند و بالآخره نامهٔ همسالان و همپایه گان، باید آیینهٔ اخلاص و صمیمیت باشد.

رعایت ادب و حرمت در همهٔ انواع نامه ها ضروری است. هریک از نامه های تسلیت و تبریک ودعوت و غیر آن، باید به مقتضای حال، نمایشگر همدردی یا خوشحالی نویسنده و شرکت وی درغم و شادی مخاطب باشد. درنامه باید از مقدمهٔ طولانی و پرگویی و بحثهای بیمورد پرهیز نمود و نباید وقت خواننده را تلف کرد و نیز نباید نامه را چنان مختصر و تلگرافی نوشت که خواننده از فهم منظور عاجز بماند و یا دلالت بر سردی، کم مهری و بی اعتنایی نویسنده کند؛ همچنان از شکوه و شکایت و شرح ناکامیها و ناسازگاریهای روزگار و گرفتاریهای شخصی حتی الامکان باید احتراز نمود.

کار گروهی و سخنرانی

۱– شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون ضرب المثلها به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان کند.

۲– یک تن از شاگردان دربارهٔ دو بیتی ها معلومات دهد.

۳– در مورد اینکه انسانها در بسیاری از مسایل عواطف و احساسات مشترک دارند، گفتگو کنید.

۴–در مورد تصویر دو دقیقه در برابر صنف سخنرانی کنید.

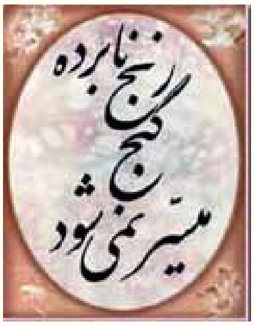

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد، در کتابچه هایتان املا بنویسید.

۲- با نظر داشت قواعدی که در آیین نگارش خواندید، در کتابچه های تان متن یک نامهٔ دوستانه بنویسید.

خود آزمایی

۱- در بارهٔ ضرب المثلها چه می دانید؟ توضیح دهید.

۲- چند ضرب المثل بیان کنید.

۳- دو بیتی را تعریف کنید.

۴- فرق میان دو بیتی و رباعی چیست؟ واضح سازید.

۵- نامهٔ خصوصی کدام نوع نامه را می گویند.

کار خانه گی

۱- هر یک از شاگردان چند دوبیتی و ضرب المثل در کتابچه های خود بنویسند و با خود بیاورند.

۲- این بیت را به حافظه بسپارید.

در همه احوال به غم یا نشاط   هیچ گه از دست مده احتیاط

۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس هشتم

درس امروز توسط یک تن از شاگردان طوری معرفی شود که تشریحاتش جوابگوی پرسشهای زیر باشد:

۱. نقش زنان در ادبیات ازچه زمان آغاز گردید؟
۲. نخستین داستان نویس زن که بود؟
۳. چه عواملی باعث کمرنگ بودن حضور زنان در عرصهٔ ادبیات شده بود؟
٤. نام چند تن از زنان شاعر و نویسندهٔ معاصر را به یاد دارید؟

نقش زنان در ادبیات معاصر دری افغانستان

نقش زنان در ادبیات ما با نام« رابعهٔ بلخی» آغاز میبابد که پس از او تا سده های متمادی، با نام دیگر زنان سخنورکمتر برمیخوریم. شاید همزمان با او و پس از او زنان سخنور دیگری هم بوده اند؛ اما نظر به دلایل گوناگون، نام آنها ثبت تاریخ ادبیات نگردیده است؛ تنها در اواخر قرن نزدهم وآغاز قرن بیستم است که جسته وگریخته، نام چند شاعر زن؛ مانند: عایشهٔ درانی، آمنهٔ فدوی، محجوبهٔ هروی و مخفی بدخشی را در اوراق برخی ازکتابها می‌بینیم، که ناچیز بودن تعداد این نامها نیز وابسته به اوضاع و شرایط آن روزگار میتواند باشد.

دران دورهٔ زمانی، محدودیتهای اجتماعی، خانواده گی، تحصیلی و شغلی، فضا را برای ابتکارات زنان تنگ میکرد. زنان یا چنان گرفتار امورخانه بودند که نمی توانستند کارهایی را که توانایی آن را داشتند، به انجام برسانند ویا هنوز در اندیشهٔ پرداختن به ادبیات نیفتاده بودند. برخی هم که مینوشتند، موجودیت خود را پشت نامهای مستعار پنهان میکردند. فضا چنان بود که آنان به نوشتن ترغیب نمی شدند؛ زیرا امکانی برای نشر آثار خود نمی دیدند. زنان درآن دوره هنوز امکان گشایش درهای مراکز ادبی را به روی خود نیافته بودند و شرکت آنان درجنبش ادبی، بسته گی به موقعیتی داشت که در جامعه به دست می آوردند.

در اوایل سدهٔ بیستم میلادی، گروه کوچکی از زنان تحصیلکرده که در راه به دست آوردن کمترین امکانات با مخالفتها وتهدید های بسیار رو به رو میشدند، آغاز به گشودن

مکاتب دخترانه و تدریس کردند، کانونهای زنان را بنیاد نهادند و مجله های ویژۀ خود را منتشر کردند.

نخستین بار در زمان سلطنت امان الله خان بود که دختران و زنان درتاریخ شکل گیری و انکشاف معارف عصری افغانستان، وارد این عرصه شدند. اولین مکتب ابتدایی دختران در سال ۱۲۹۹هـ.ش. به نام «مکتب عصمت» توسط ملکه ثریا تشکیل شد؛ سپس در سال ۱۳۰۲هـ.ش. مکتب مستورات در شهرآرای کابل گشایش یافت. به روایت دیگر: نخستین بار به تاریخ ۱۹جدی۱۳۰۰هـ .ش. در قسمتی از پارک زرنگار شهرکابل، که درآن وقت «بوستانسرا » نامیده میشد، به کمک یک عده زنان منور شهر و رهبری ملکه ثریا، «مکتب مستورات» گشایش یافت. دخترانی که درخانه به طور خصوصی تحصیل کرده بودند، به صنوف بالاتر و دیگران به صنوف پایینتر شامل درس شدند و بعد از مدتی یک تعداد آنها برای تحصیلات عالی به ترکیه، آلمان و فرانسه اعزام گردیدند. درهمین سال با تلاش و ابتکار ملکه ثریا، مجلۀ ویژۀ زنان به نام «ارشاد النسوان» تأسیس یافت. مکتب مستورات که بعداً درسال ۱۳۲۱هـ.ش. به لیسۀ ملالی تغییرنام داد، از آغاز تا امروز در تنویر افکار زنان افغان نقش شایسته یی را ایفا کرده است. تا آنجا که حتی بسیاری از زنان آگاه، منور، شاعر و نویسندۀ معاصر ما از همین مکتب فارغ شده اند.

در اواسط سدۀ بیستم بود که با پیدایش کانونهای آموزشی جدید و برخورداری زنان از فرصتهای آموزشی همسان با مردان و پدید آمدن نشریات ویژۀ شان، ورود زنان به تدریج در عرصۀ فعالیتهای فرهنگی آغاز یافت، و شخصیت زن در آثار ادبی نقش بارزتری پیدا کرد.

خوشبختانه ما امروز شاهد زنان بسیاری استیم که در عرصۀ ادبیات موفقیت های چشمگیری به دست آورده و از اعتبار و موقعیتی بسیار خوبی برخوردار گردیده اند و تقریباً همدوش و همراه بامرد افغان درمراکز علمی، فرهنگی، هنری، اقتصادی، سیاسی و ... حضور فعال دارند. نه تنها در عرصۀ شعر و شاعری نامهای ماندگاری را می‌بینیم که مارا به آینده امیدوارتر میسازد؛ بلکه در عرصۀ داستان نویسی هم چهره های درخشانی عرض وجود کرده

اند.

داستان نویسی

ادبیات داستانی افغانستان از زمان شکل گیری آن به شکل نو وسبکهای رایج ادبی این صد سال اخیر، به سال ۱۳۰۰ هـ . ش. برمیگردد، که ازان زمان تاکنون فراز و فرودهای بسیاری در پیوند با تغییر نظامهای سیاسی و متعاقب آن تغییرات اجتماعی، فرهنگی و مدنی کشور داشته است. با نوشته شدن داستان« جهاد اکبر» درسال {۱۳۰۰هـ . ش.}و چاپ آن در مجلهٔ معارف، داستان نویسی ظهور خود را در افغانستان آشکار، و تا سال {۱۳۳۰هـ . ش.} گهگاه به صورت تک جرقه هایی در مطبوعات، چهره نمایی کرد. پس از پایان دههٔ بیست و آغاز دههٔ سی، آهسته آهسته داستان با شیوهٔ نسبتاً جدید در مطبوعات جا باز نمود. با توجه به حرکت زمان و اوضاع جهانی، از دههٔ چهل تاکنون با تمام دشواریهای سیاسی و اجتماعی اوضاع افغانستان، داستان به رشد و بالنده گی خود ادامه داده است.

زنان از دههٔ چهل بدینسو، مجدّانه به ادبیات داستانی روی آورده و درین عرصه قلم زده اند. نخستین داستانی که توسط یک نویسندهٔ زن (خانم ماگه رحمانی) نوشته شده بود، درسال ۱۳۴۰هـ .ش. انتشار یافت؛ پس ازان داستانهای دیگری از نویسنده گان زن به وجود آمد که بسیاری ازانها در داخل و خارج از مرزهای کشور منتشر شد، که این روند همچنین تا هنوز ادامه دارد.

بخوانیم و بدانیم

۱. نقش زنان در ادبیات ما با نام« رابعهٔ بلخی» آغاز می یابد که پس از او تا سده های متمادی، با نام دیگر زنان سخنورکمتر برمیخوریم.

۲. در اواخر قرن نزدهم و آغاز قرن بیستم ، نام چند شاعر زن دیگر؛ مانند: عایشهٔ درانی، آمنهٔ فدوی، محجوبهٔ هروی و مخفی بدخشی را در اوراق برخی ازکتابها می بینیم.

۳. اولین مکتب ابتدایی دختران درسال ۱۲۹۹هـ .ش. به نام «مکتب عصمت» توسط ملکه ثریا تشکیل شد. ودر۱۹جدی۱۳۰۰هـ .ش. مکتب مستورات درشهرآرای کابل گشایش یافت.

۴. در اواسط سدهٔ بیستم بود که ورود زنان به تدریج در عرصهٔ فعالیتهای فرهنگی آغازیافت، و شخصیت زن در آثار ادبی نقش بارزتری پیدا کرد.

آیین نامه نگاری

• بخشهای اصلی نامه های خصوصی

معمولاً نامه های خصوصی دارای بخشهایی اند که ترتیب آن به صورت زیر است:

۱. آدرس گیرنده (آدرس مرسل الیه)

۲. تاریخ

۳. عنوان که درخطاب به گیرندهٔ نامه نوشته میشود.

۴. آغاز نامه (عبارت و جمله های احترامی آغازی)

۵. متن نامه

۶. پایان نامه (عبارت احترامی پایانی)

۷. نام و نام خانواده گی نویسنده و ذکر مشخصات او

۸. آدرس فرستنده (آدرس مرسل)

۹. امضا (درصورت لزوم)

معمولاً بخشهایی از آنچه گفتیم، فقط روی پاکت نوشته میشود؛ مانند : آدرس فرستنده و گیرنده و بخشهایی هم روی پاکت و هم روی نامه نوشته میشود؛ مانند: مشخصات نویسندهٔ نامه، تاریخ و عنوان گیرنده.

کار گروهی و سخنرانی

۱. شاگردان درمورد « راههای رشد داستان نویسی زنان» باهم گفتگو کرده، نکات پیشنهادی خود را در ورقه یی یادداشت کنند؛ سپس یک تن شان در مورد آن به سخنرانی بپردازد.

۲. شاگردان به دو گروه تقسیم شده، گروه اول در مورد « ویژه گیهای آثار ادبی مردان» و

گروه دوم در مورد « ویژه گیهای آثار ادبی زنان» باهم به گفتگو پرداخته، نکات مورد نظر را یادداشت نموده بعد یک تن از هرگروه دربرابر صنف قرار گرفته در مورد آن صحبت کند.

۳- شاگردان در مورد مفهوم ابیات زیر سخنرانی کنند:

زنی که گوهر تعلیم و تربیت نخرید   فروخت گوهر عمر عزیز را ارزان

برای گردن و دست زن نکو «پروین»   سزاست گوهر دانش، نه گوهر الوان

پروین اعتصامی

املا و نگارش

۱. متنی را که معلم محترم می خواند درکتابچه های تان املا بنویسید.

۲. تصویر را باموضوع «زنان و دانشهای نوین» ارتباط داده، در مورد آن متن ادبی بنویسید.

خود آزمایی

۱. نقش زنان در ادبیات ما از کدام زمان آغاز یافته است؟

۲. در آغاز قرن بیستم ، نام کدام شاعران زن در ادبیات ما درخشیده است؟

۳. کدام عوامل باعث شده است که درگذشته ها، زنان به کارهای ادبی نپرداخته و درعصر کنونی درین عرصه بدرخشند؟

۴. نخستین مکتب ابتدایی دختران در افغانستان، در کدام زمان، با چه نام و توسط چه کسی افتتاح گردید؟

۵. در کدام زمان، ورود زنان درعرصهٔ فعالیتهای فرهنگی آغازیافت، و شخصیت زن در آثار ادبی نقش بارزتری پیدا کرد؟

۶. بخشهای اصلی نامه های خصوصی را نام بگیرید.

کارخانه‌گی

۱. در مورد « راههای رشد فعالیتهای زنان در عرصهٔ ادبیات» متنی بنویسید که از ده سطر کم نباشد.

۲.این ابیات را به حافظه بسپارید:

ای برده ها ز خویش بلالی بر آورید — از کاروان روح کمالی بـــر آوریـد

ای دختران بادیه ای همرهان مـن — از هجر سرنوشت وصالی بر آورید

خالده فروغ

۳. متن کامل درس نهم را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس نهم

شاگردان به پرسش های آتی پاسخ دهند:

۱- شعر علم و عقل از کدام شاعر است؟

۲- اولین بیت علم و عقل شامل کدام صنعت شعری می شود؟

۳- از مفهوم کلی بیت چی آموختید؟

علم و عقل

خاتم مُلک سلیمانست علم	جمله عالم صورت و جان است علم
آدم خاکی زحق آموخت علم	تا به هفتم آسمان افروخت علم
هین مکش تو بر هوی این بار علم	تا شوی راکب تو بر رهوار علم
علم های اهل دل حمال شان	علم های اهل تن احمال شان
علم چون بر دل زند یاری شود	علم چون بر تن زند ماری شود
علم دریاییست بی حد و کنار	طالب علم است غواص بحار
صیقل عقلت بدان داده است حق	که بدو روشن کنی دل را ورق
گفت پیغمبر که احمق هر که هست	او عدوی ما و غول و رهزن است
هرکه او عاقل بود، او جان ماست	رُوح او و رَوح او ریحان ماست
آفت مرغ است چشم کام بین	مخلص مرغست عقل دام بین

عقل خود با عقل یاری یار کن

«اَمْرُهُمْ شُوْری» بخوان و کار کن

از مولانای بلخی

توضیحات

* علم چیست: علم در لغت به معنای یقین کردن، دانستن، معرفت و دانش را گویند و در

اصطلاح معرفت دقیق و با دلیل بر کیفیات معینه و یا حضور معلوم در نزد عالم.

* عقل چیست: در لغت دریافتن، دانستن قوه و ادراک حسن اعمال و تمییز نیک و بد امور را گویند. و در اصطلاح عقل جوهری است مجرد که غاییات را به وسیلهٔ وسایط و محسوسات را به وسیلهٔ مشاهده درک می کند و گویند چیزی که حقایق اشیاء را دریابد.

* خاتم سلیمان: انگشتری که سلیمان (ع) در دست داشت و به وسیلهٔ آن بر انسان ها و تمام دیوان و جانوران پادشاهی میکرد و صنعت تلمیح آنست که گوینده در ضمن شعر به قصه یا مثلی معروف اشاره کند.

«و اَمْرُهُمْ شُوْری بینهم» اشاره به آیهٔ ۳۸ سورهٔ شوری است.

ترجمه: و کار شان در میان شان مشورت است.

بیت دوم: اشاره است به آیهٔ ۳۰ سورهٔ بقره.

وَعَلَّمَ آدَمَ الأَسْمَاء كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلاَئِكَةِ فَقَالَ أَنبِئُونِی بِأَسْمَاء هَـؤُلاء إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ(۳۱)

ترجمه: و [خدا] همه [معانی] نامها را به آدم آموخت؛ سپس آنها را بر فرشته گان عرضه نمود و فرمود اگر راست می‌گویید از اسامی اینها به من خبر دهید.

و نظر به فحوای آیهٔ کریم استنباط می شود که بزرگی آدم علیه السلام بلند تر از ملایکه است.

بیاموزیم

۱- آموختن و آموختاندن علم و دانش باعث سر افرازی انسان در دنیا و آخرت می گردد و روح انسان را جاویدان میسازد. بر ما لازم است تا در کسب علم و دانش کوشش نماییم و اندوخته های خویش را در راه خیر و فلاح مردم و کشور خود به کار بریم.

آیین نامه نگاری

• بخشهای اصلی نامهٔ شخص به دفتر رسمی

این نوع دیگری از نامه هاست، که ما آن را به نام عریضه و درخواست میشناسیم. این گونه نامه ها چه دربیان تقاضا و طلب باشد و چه دربیان آگاهی و یا پرسش، دارای بخشهایی است همانند بخشهای اصلی نامه های خصوصی؛ با اندکی تفاوت، که در زیر به شرح آن میپردازیم:

۱. نشانی کامل فرستنده (کنار راست در بالای صفحه)
۲. نشانی کامل گیرنده (کنار چپ در بالای صفحه)
۳. تاریخ (کنارچپ صفحه در زیر نشانی گیرنده)
۴. موضوع (کنارچپ صفحه در زیرتاریخ)
۵. عنوان که درخطاب به گیرندهٔ نامه نوشته میشود.
۶. آغاز نامه (عبارت و جمله های احترامی آغازی)
۷. متن نامه
۸. پایان نامه (عبارت احترامی پایانی)
۹. نام و نام خانواده گی نویسنده و ذکر مشخصات او (کنارچپ صفحه)
۱۰. امضا (حتمی است)
۱۱. ذکر ضمیمه ها با تعداد اوراق آن (کنار راست صفحه، سه سانتی پایین تر از امضا)
۱۲. گذاشتن حد اقل پنج سانتی متر فاصلهٔ سفید درپایین صفحه به منظور ارجاع، ملاحظه، یادداشت و ....

کارگروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون مفهوم شعر به بحث و گفتگو بپردازند. سپس از هر گروه، یک نفر، مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان نمایند.
۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده در بارهٔ هدف کلی شعر علم و عقل معلومات ارائه کند.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش میگیرد به صورت املا در کتابچه‌های تان بنویسید.

۲- با در نظر داشت قواعدی که در آیین نامه نگاری خواندید، در کتابچه های تان متن کامل نامهٔ یک شخص را به دفتر رسمی بنویسید.

خود آزمایی

۱- در بارهٔ علم و عقل از شعر که خواندید چه آموختید؟

۲- مفهوم کلی درس را بیان نمایید.

۳- شعر علم و عقل در کدام قالب شعری سروده شده است؟

۴- مفهوم بیت زیر را بیان کنید:

علم چون بر دل زند یاری شود	علم چون بر تن زند ماری شود
علم دریاییست بی حدو کنـــار	طالب علم است غواص بـــحار

۵- نامهٔ شخصی به دفتر رسمی شامل کدام بخش ها می باشد؟

کارخانه‌گی

۱- در بارهٔ علم و عقل یک مقاله در هفت سطر بنویسید.

۲- این بیت را به حافظه بسپارید:

عقل دل را به عـــلم بـــنگارد	عـــلم جـــان را به آسمان آرد

اوحدی

۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آمادگی بگیرید.

درس دهم

شاگردان به پرسش های ذیل پاسخ دهند:

۱- اندرز چه معنی دارد؟
۲- پند و اندرز چه نقش را در تربیهٔ جوانان ایفا می کند؟
۳- گشاده دست باش؛ اما زیاده روی مکن یعنی چه؟ توضیح دهید.
٤- چند اندرز سودمند راکه به خاطر دارید؟ بگویید.

اندرز های سودمند

اندرزهای سودمند نتیجهٔ یک عمر تلاش، تفکر و تجربهٔ انسانهای سخت کوشی است که با آگاهی از آنها می توان در مسیر زنده گی راحت و عاقلانه تر قدم برداشت.

- دانا ترین مردم کسانی اندکه از مردم نادان فرار کنند.
- دانا زنده است اگر چه بمیرد و نادان مرده است هر چند زنده باشد.
- زیبایی سخن در کوتاهی و اختصار آن است.
- همدردی سر آغاز توانایی است.
- انسان والا همیشه به شرافت می اندیشد و انسان عادی به آسایش خود.
- بهترین انسان کسی است که در حق همه نیکی کند.
- بهترین مردم کسانی اند که خیر شان به دیگران برسد.
- مشورت کردن عین هدایت است؛ هر کس به رأی خود اکتفا کند خود را به خطر انداخته است.
- گشاده دست باش؛ اما زیاده روی مکن.
- دانش ارثی است ارزنده، ادب زیوری است پاینده و تفکر آیینه یی است تابنده.
- نیرومند کسی است که بر خویشتن مسلط شود.
- یا درست حرف بزن، یا عاقلانه سکوت کن.
- با مردم نیکو سخن بگویید تا پاسخ نیکو و پسندیده بشنوید.
- علم نعمت بزرگی است که در زنده گی تاج افتخار و پس از مرگ یادگار درخشان خواهد بود، خردمند به کار خویش تکیه می کند و نادان به آرزوی خویش.
- حرف زدن بدون فکر مانند تیر اندازی بدون هدف است.
- با راستی است که گفتار زینت پیدا می کند.
- صبور باش که صبوری ترازوی عقل و نشانهٔ توفیق است.

- از قضاوتهای تند و عجولانه بپرهیزید.
- دانا ترین مردم کسی است که دانش مردم را به دانش خود جمع کند.
- توانگر واقعی کسی است که چشمش به دیگران نباشد.
- تفاهم از محبت و تفاوت از عداوت سرچشمه می گیرند.
- فرصتها را از دست دادن اندوه ببار می آورد.
- نخستین نیکی به دیگران، روی باز و خندان داشتن است.
- تا توانی دلی به دست آر، دل شکستن هنر نمی باشد.
- انسان با وقار بزرگ است و انسان متکبر کوچک.
- اگر پیری پند ده و اگر جوانی پند گیر.
- نخست خواهند پرسید هنرت چیست؟ نگویند پدرت کیست؟
- در انجام کار های خوب از یکدیگر پیشی جویید.
- در نیکی و تقوا یکدیگر را یاری نمایید. (۱)
- در رفتارت میانه روی پیشه کن و سخن به نرمی و آرامی بگو.
- مؤمن کسی است که از سخنان بیهوده دوری جوید.
- کسی که می خواهد خدا با او سخن گوید قرآن بخواند.

در ادبیات فارسی دری پند و اندرز در زبان شعر نیز متجلی گردیده است، که هدف از آن تعلیم و تربیه و رهنمایی انسان ها به راه نیک است. از میان گنجینه های بزرگ نظم و نثر دری چند بیت از نظامی گنجه یی را برگزیده ایم که محتوای آن پند و اندرز است.

عیب کسان منگر و احسان خویش	دیده فرو بر به گـــریبان خویـــش
آیینه روزی که بـــگیری به دست	خود شکن آن روز مشو خود پرست
عمر به خوشنودی دل ها گـــذار	تـــا ز تـــو خـــوشنود شود کردگار
گرم شو از مهر و زکین سرد باش	چون مه و خورشید جوان مرد باش
هر که به نیکی عمل آغاز کـــرد	نـــیکی او روی بـــدو بـــاز کـــرد

مخزن الاسرار

بیاموزیم

۱- در نیکی و تقوا یکدیگر را یاری نمایید. اشاره است به آیهٔ مبارکهٔ: «وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى»

۲- آگاه باشید که با یاد خدا دلها آرامش می گیرد. اشاره است به آیهٔ مبارکهٔ «اَلا بِذكرِ اللهِ تَطمَئِنّ القُلُوب»

آیین نامه نگاری

• نکات ضروری درنامهٔ شخص به دفتر رسمی

وقتی برای اداره، دفتر رسمی و یا شخص مهمی نامه مینویسیم که رابطه کاری با او داریم؛ در چنین مواردی نمی شود از روش نامهٔ دوستانه استفاده کرد و این کار نوعی توهین به شخص گیرنده محسوب میشود. نوشتن این گونه نامه ها مستلزم رعایت یک سلسله نکات ضروری است که در زیر به توضیح آن میپردازیم:

۱. نامه باید در یک طرف صفحه نوشته شود و نباید در حاشیهٔ آنها چیزی نوشت.
۲. متن نامه باید با نهایت دقت در صحت مطالب تهیه شود.
۳. متن نامه باید شایستهٔ فرد گیرنده باشد و پست و مقام شغلی فرد گیرنده باید در نظر گرفته شود.
۴. درنامه باید شیوایی بیان و روانی مطلب نیز درنظرگرفته شود و از لغات نامانوس نباید استفاده گردد.
۵. از حشو (به کار بردن کلام زاید) خود داری شود.
۶. در نامه به هیچ وجه نباید از کلمات و جملات عامیانه استفاده کرد.
۷. از نشانه های قراردادی (کامه، سمیکولن، نقطه و ...) باید درست و به جا استفاده کرد.
۸. درنامه باید ازاستفاده کردن جملات توهین آمیز،تهدیدآمیز و مشکل آفرین خود داری کرد.
۹. نامه باید درکاغذ های مناسب نوشته شود تا امکان ارجاع و حاشیه نویسی داشته باشد.
۱۰. نامه تا حد امکان باید تایپ شود یا حد اقل با خط خوانا نوشته شود.
۱۱. سلسلهٔ مراتب باید رعایت شود.عدم رعایت سلسلهٔ مراتب توهین تلقی میشود.
۱۲. اگر مخاطب نامه را نمی شناسیم، نامه را باید با یک عنوان کلی بنویسیم؛ در هراداره یک سیستم تفکیک نامه وجود دارد که باعث ارسال نامه به مکان مورد نظر میشود.
۱۳. اگر نامه به وسیلهٔ انترنت مکاتبه شود: الف) از رنگهای ملایم (مثل آبی) استفاده گردد. ب) تایپ همه نامه با فونت بزرگ یک نوع توهین محسوب میشود. ج) ارسال تعداد زیاد ایمیل برای یک مکان کار درستی نیست.

کارگروهی و سخنرانی

۱– شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون اهمیت اندرز های مفید و سودمند به بحث

و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان نمایند.

۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده چند اندرز مفید و سودمند را شرح و توضیح دهد.

۳- چند شاگرد پیرامون ابیات زیر صحبت نمایند:

گرم شو از مهر و زکین سرد باش　　　چون مه و خورشید جوان مرد باش
هر که به نیکی عمل آغاز کرد　　　نیکی او روی بدو باز کرد

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.

۲- با نظر داشت قواعدی که خواندید، در کتابچه های تان متن یک نامهٔ کامل را بنویسید.

خود آزمایی

۱- اندرز ها و نصایح چه معنی و مفهومی را ارائه می کنند.

۲- سه اندرز مفید و سودمند را که خواندید به انتخاب خود توضیح کنید.

۳- کسانی که به اندرز ها و نصایح سودمند بزرگان گوش فرا نمی دهند؛ شما برای شان چه مشوره می دهید؟

۴- چند نکتهٔ عمدهٔ نامهٔ شخص به دفتر رسمی را بیان کنید.

۵- بیت زیر کدام مفهوم را ارائه می کند:

عیب کسان منگر و احسان خویش　　　دیده فرو بر به گریبان خویش

کارخانه گی

۱- در بارهٔ نصایح و اندرز های مفید و سودمند و نقش آن در جامعه چند سطر بنویسید.

۲- این بیت را به حافظه بسپارید:

آسایش دو گیتی تفسیر این دو حرف است　　　با دوستان مروت با دشمنان مدارا
حافظ

۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس یازدهم

شاگردان به پرسش های ذیل پاسخ دهند:

۱- داستان کوتاه چیست؟

۲- ویژه گی های داستان کوتاه را بیان دارید.

۳- در بارهٔ داستان بلند یا رمان چه می دانید؟

٤- خیالپردازی در داستان چه نقش دارد؟ بیان دارید.

داستان کوتاه

داستان، بیان سر گذشت انسان یا انسانهاست. در طول زمان و بر محور توالی حادثه یا حوادثی که شکل دهندهٔ آن زنده گی است و به طور عمده به روابط علت و معلول می پردازد و یا علت و معلول در آن ملحوظ است. داستان دست انسان را می گیرد و به زوایای تاریک روح بشر می برد و بسا حوادث را به نحوی بیان می کند که یا موجب عبرت شود و یا به قول ارسطو به پالایش روان بینجامد؛ این حوادث به دو صورت یا در دو قالب ادبی بیان می شود: داستان کوتاه و رمان.

داستان کوتاه: داستان کوتاه شرح ماجرایی است ؛غالباً پیرامون یک موضوع یا یک شخص معـین در کمال ایجاز؛ به عـبارت دیگر در داستان کوتاه، نویسـنده یکی از جنبه ها یا نمود هـای زنده گانی قهرمان یا شخصیت مورد نظر خود را تحلیل می کند و اعمال و گفتار او را که بنابر انگیزه یی در خلال حادثه یی به منصهٔ ظهور رسیده است، در نظر خواننده مجسم می نماید. از ویژه گیها و لوازم یک داستان کوتاه خوب: تازه گی موضوع، هیجان انگیزی، زیبایی و دیگر ظرافتهای هنری؛ همچنین عمق اندیشه و قدرت تخیل نویسنده در ساخت و پرداخت واقعه مورد نظر است.

برخی از منتقدان هنری به داستانی که کمتر از دو هزار و پنجصد کلمه داشته باشد داستان کوتاه و به داستانی که بیش از دو هزار و پنجصد کلمه و بین ده تا پانزده هزار واژه دارد، داستان دراز و از پانزده هزار کلمه بیشتر رمان کوتاه و از پنجاه هزار کلمه به بالا را رمان بلند گفته اند.

ویژه گیهای داستان کوتاه

۱- طرح داستان: عبارت از شالودهٔ اصلی داستان، در حقیقت طرح نقشهٔ کار برای نویسنده است که در آن می تواند به روابط افراد و کشش موضوع و کل حوادث بر اساس علت و معلول به ویژه ایجاد احساس انتظار در خواننده بپردازد.

۲- شخصیت پردازی: یعنی شناخت دقیق شخصیت در داستان برای خود نویسنده که موجب می شود بتواند آن را برای خواننده به تصویر کشد وخواننده به درستی در مسیر حوادث قرار گیرد.

۳- زاویهٔ دید: چگونه گی روایت داستان، نکته یی برجسته در نگارش داستان است. این که نویسنده، داستان را از زبان چه کسی روایت کند، بسیار اهمیت دارد. هر نویسنده یی برای بیان داستان شیوه یی را که متناسب باهدف و شخصیت های داستان است، انتخاب میکند. داستان گاه از زبان یکی از قهرمانان بیان می شود؛ گاه نویسنده به عنوان راوی، قصه را بیان میکند، گاه داستان از زبان شخص اول بیان می شود؛ اما در طول داستان راوی تغییر می کند، گاه به صورت یادداشت روزانه نگارش می یابد و گاه به صورت نامه نگاری بین دو یا چند نفر. انتخاب درست و سنجیدهٔ زاویهٔ دید و شکل روایت داستان بسیار مهم است.

٤- خیال پردازی: وسعت دید خواننده را گسترش می دهد و نویسنده نیز با استفاده از تخیل به بررسی شخصیت های داستان می پردازد.

۵- پیام داستان: پیام یک داستان همان روح حاکم بر داستان و درونمایهٔ آن است. نتیجه یی کلی در بارهٔ زنده گی است که داستان به طور واضح آن را بیان کرده است یا ما از آن استنباط می کنیم؛ البته همهٔ داستانها پیام ندارند. هدف داستانهای ترسناک ممکن است صرفاً در اضطراب قرار دادن خواننده باشد.

داستانهای اسرار آمیز اغلب کارشان این است که معمای حل نا شده و مغلق را برای خواننده مطرح ساخته، بعد آن را حل کنند. تنها برخی از داستانهای تفریحی دارای پیام هستند؛ ولی

همهٔ داستانهای تحلیلی پیام ندارند و در واقع در داستانهای تحلیلی، هدف داستان همان پیام آن است.

٦- سمبول و کنایه: سمبول ادبی، بیش از معنای ظاهری خود، معنی می دهد و این سمبول می تواند یک موجود، شخص، حالت، عمل و یا چیز های دیگر باشد. داستان نویس می تواند از انواع کنایه ها به این شرح استفاده کند.

الف) تجربیات پیچیدهٔ خود را بیان کند.

ب) داستان را به طور غیر مستقیم سنجیده، ارزیابی کند.

ج) اختصار را رعایت نماید. کنایه نیز مانند سمبول، به نویسنده امکان می دهد تا بدون این که مفاهیم را صریحاً بگوید، آنها را به خواننده منعکس کند.

۷- احساس و طنز: ادبیات داستانی، عواطف خفتهٔ ما را بیدار کرده، به غلیان می آورد و از این راه درک ما را از مسایل سر شارتر و عمیق تر می کند. برخی از داستانهـــا مـــا را می خنداند؛ برخی هم می گریاند و بعضی هم ما را به وحشت می اندازد. با همهٔ اینها داستانی واقعاً پر معنی است که احساس را به طور غیر مستقیم در خواننده بر انگیزد نه به طور مستقیم. ضمناً گاه از شنیدن لطیفه یی به خنده می افتیم، و داستانی هم که درآن همهٔ نیرو به کار رفته تا ما را بخنداند، احتمال دارد هم مطبوع باشد و هم موجب رنجش کسی نشود. طنز چه در قالب سخنان دلنشین و متضمن شوخی باشد و چه نیشدار و گزنده و انتقاد آمیز؛ تنها هنگامی ارزشمند خواهد بود که ناشی از برداشت صحیح از زنده گی باشد.

در ادبیات دری، نگارش داستان، سابقه یی طولانی دارد و از ادوار گذشته داستانهایی چون اسکندر نامه و دارابنامه بجاست؛ اما پیشینهٔ نوشتن رمان و داستان کوتاه به مفهوم اروپایی آن مطابق ضوابط ادبی که نویسنده گان مغرب زمین رعایت می کنند از صد سال اخیر تجاوز نمی کند و از این زمان است که در زبان دری رمان و داستان کوتاه جای قصه ها و افسانه های کهن را میگیرد. به طور کلی، داستان کوتاه قالبی است: که در عرصهٔ نویسنده گی امروز جهان دارای جایگاهی والاست و تنوع موضوع درآن از هر نوع ادبی دیگر بیشتر است و به واسطهٔ عدم رغبتی که نسل امروز به مطالعهٔ آثار مفصل و نوشته های دراز پیدا کرده است، به تدریج انواع رمان یا داستانهای دراز، جای خود را به داستانهای کوتاه بسپارد.

توضیحات

* هنر: شناسایی همهٔ قوانین عملی مربوط به شغل و فنی و یا معرفت امری توأم با ظرافت و ریزه کاری می باشد.

* اسکندر نامه: یکی از پنج مثنوی معروف نظامی گنجه یی است شامل دو قسمت می باشد. یکی شرفنامه و قسمت دوم آن به نام اقبالنامه است.

بیاموزیم

۱- داستان کوتاه، شرح ماجرایی است غالباً پیرامون یک موضوع یا یک شخص معین در کمال ایجاز نوشته می شود.

۲- از ویژه گیها یک داستان کوتاه خوب: تازه گی موضوع ، هیجان انگیزی، زیبایی و دیگر ظرافتهای هنری، همچنین عمق اندیشه و قدرت تخیل نویسنده در ساخت و پرداخت واقعهٔ مورد نظر است.

۳- از ویژه گی های داستان کوتاه می توان طرح داستان، شخصیت پردازی، زاویهٔ دید یا چگونه گی روایت داستان، خیالپردازی، پیام داستان، سمبول و کنایه و احساس و طنز را نام برد.

۴- داستان کوتاه قالبی است که در عرصهٔ نویسنده گی امروز جهان دارای جایگاه والاست.

آیین نامه نگاری

• آدرس نویسی روی پاکت مراسلات

نوشتن آدرس یا نشانی در زبان دری دقیقاً برخلاف بسیاری از زبانها از جمله انگلیسی است؛ بدین معنی که از موارد بزرگتر به سمت موارد کوچکتر میرود؛ به ترتیب زیر:

۱. نام کشور ۲. نام ولایت ۳. نام ولسوالی ۴. نام قریه ۵. نام ناحیه ۶. نام یا شمارهٔ سرک ۷. نام یا شمارهٔ کوچه ۸. شمارهٔ منزل ۹. نام و نام خانواده گی گیرنده .

تفصیلات

۱. درهمه زبانهایی که از راست به چپ نوشته میشوند (دری، پشتو، عربی، ازبکی و ...) ، قاعده همان است که دربالا گفتیم؛ یعنی از موارد بزرگ آغاز نموده به سوی موارد کوچک باید رفت.

۲. اگرنامه به کشور دیگری فرستاده میشود که ترتیب نوشتاری آن کشور از راست به چپ است، در آن صورت عین قاعدۀ بالا بر آدرس گیرنده و فرستنده تطبیق میشود.

۳. اگر نامه به داخل کشور فرستاده میشود، دیگر نوشتن نام کشور ضروری نیست.

۴. اگر نامه از مرکز یک ولایت به مرکز ولایت دیگری فرستاده میشود، طبیعی است که نام ولسوالی و قریه نوشته می شود.

۵. آدرس فرستنده به ترتیبی که گفتیم، درسمت چپ، کنار بالایی پاکت نوشته میشود.

۶. آدرس گیرنده به همان ترتیب در سمت راست، کنار پایینی پاکت نوشته میشود.

محل نصب
تکتب پستی

فرستنده: کابل - قلعۀ فتح الله خان، ناحیۀ دهم،
سرک ۸، منزل شماره (۳۱۱)، انجنیر رحیم گل.

گیرنده: بامیان- ولسوالی پنجاب، قریۀ تگاب برگ،
پهلوی مکتب ذکور، منزل احمد حسین خان.

کارگروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون داستان کوتاه و ویژه گی های آن به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران انتقال دهند.

۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده، پیرامون طرح داستان، شخصیت پردازی، زاویۀ دید، خیالپردازی و پیام داستان توضیحات لازم را ارائه کند.

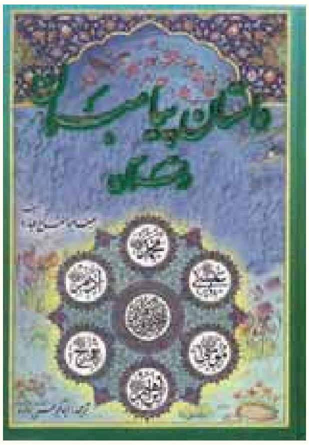

۳-چند شاگرد تصویر را با موضوع درس ارتباط داده در مورد آن سخنرانی کنند.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد در کتابچه های خود املا بنویسید.
۲- بادر نظر داشت قواعدی که خواندید، در کتابچه های تان آدرس نویسی را تمرین کنید.

خود ازمایی

۱- در طرح داستان کدام نکات در نظر گرفته می شود؟
۲- زاویهٔ دید در داستان چقدر مهم پنداشته می شود؟
۳- دربارهٔ آدرس نویسی روی پاکت مراسلات معلومات دهید.
۴- یک شاگرد آدرس نویسی بالای پاکت مراسلات را روی تخته تمرین کند.

کارخانه گی

۱- در بارهٔ ویژه گی های داستان معلومات لازم تحریر بدارید.
۲- این بیت را به حافظه بسپارید:

ای مهـــــر رخت صیقــل آینــهٔ جانها   سودای تو در قلب یقین ها و گمانها
در صحن چمن نارون و سوسن و سنبل   از بهـــر ثنای تو گشودنــد زبانهـا

سیدای کُرخی

۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس دوازدهم

شاگردان به پرسش های زیر پاسخ دهند:

۱- مقصود از محتوای شعر چیست؟

۲- اشعار حماسی به چه نوع اشعار گفته میشود؟

۳- کدام کتاب نظامی گنجه یی در زمرهٔ آثار حماسی به شمار می رود؟

٤- اشعار غنایی چیست؟

انواع شعر دری از لحاظ محتوا

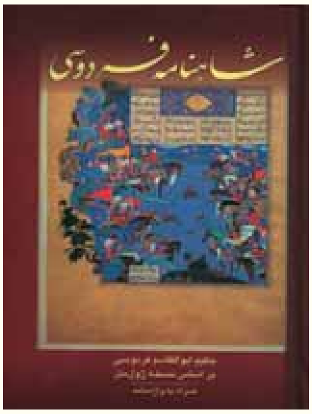

مقصود از محتوای شعر، موضوعات شعری و نوع افکار و عواطف و حالات و تجربیات شاعران و مقاصدی است که آنان در کلام منظوم یا آفرینشهای شعری خود بیان داشته اند.

هر چند که مقاصد و نیات شاعران نامحدود است و گاه یک مقصود ممکن است خود مرکب از موضوعات مختلف و متأثر از تجربیات گوناگون باشد، با وجود این، شاید در بررسی اشعار دری از نظر محتوا و موضوعات شعری و نوع اندیشه و احساس گوینده گان آنها بتوان تقسیم بندی زیر را ارائه کرد:

۱- **اشعار حماسی:** که در آن از جنگها و دلاوریها سخن می رود و علاوه بر توصیف پهلوانی ها، مردانه گیها، میدان های جنگ، عقاید و آراء اخلاقی، آداب و رسوم، مظاهر فرهنگ و تمدن یک ملت نیز منعکس میشود؛ نمونهٔ کامل شعر حماسی در زبان دری، شاهنامهٔ فردوسی است.

منظومه های حماسی خود به سه نوع می باشد: حماسه های اساطیری و ملی، نظیر شاهنامه، حماسه های تاریخی، مانند اسکندر نامهٔ نظامی گنجه یی و حماسه های دینی، نظیر خاوران نامهٔ ابن حسام خوسفی (۸۷۵)هـ.ق. و غیره.

۲- **اشعار غنایی:** که موضوع آن، لذتها، شادیها و غمها است. در قلمرو شعر دری، وسیع ترین افق معنوی و عاطفی از آن اشعار غنایی است و بارز ترین نوع شعر غنایی غزل است؛ که خود به دو نوع عاشقانه وعارفانه تقسیم می شود.

در غزلیات دری، غیر از بیان حالات گوناگون عشق و آرزومندی و شرح ایام هجران و وصل، معانی دیگری از جمله، اغتنام فرصت و توصیف مناظر زیبای طبیعت، بهار، پاییز، شب، صبح و نظایر آن اظهار می گردد. غزلیات شاعرانی؛ مانند: مولوی، سعدی، حافظ و مثنویهای عاشقانه یی؛ چون: خسرو شیرین ولیلی و مجنون نظامی گنجه یی و رباعیات خیام نمونه های ممتاز از شعر غنایی در زبان دری است.

۳- اشعار مدحی: که موضوع آن ستایش از خصلتها و صفات نیک کسی است. در این نوع شعر، شاعر سجایای اخلاقی ممدوح را می ستاید و از رفتار و موفقیت های او تمجید می کند.

اشعار مدحی غالباً در قالب قصیده بیان می شود و شاعر معمولاً قصیده را با تغزل و تشبیب آغاز می کند و سر انجام آن را با دعای ممدوح، ختم می کند؛ مانند قصاید شاعرانی چون: عنصری، منوچهری، فرخی سیستانی، امیر معزی، انوری و غیره. در اشعار مدحی ممدوح شاعر، سلطان، امیر و قدرتمندی سیاسی است و یا شخصیت چون پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم و سایر بزرگان دین و دانش اند. یا پسندیدهٔ مذهبی، عرفانی و یا علوم و فنون است.

٤- اشعار دینی: شامل سروده هایی است که محتوای آنها موضوعات دینی نظیر توحید باری تعالی، یا سر گذشت پیشوایان دین و مناقب و مصایب آنهاست. دیباچۀ اغلب دیوان های شاعران دری که اختصاص به ستایش خداوند و نعت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دارد و آثاری که در منظومه های شاعرانی چون: فردوسی، ناصر خسرو قبادیانی، سنایی غزنوی، خاقانی شروانی، نظامی گنجه یی، جلال الدین بلخی، سعدی، عبدالرحمان جامی، محتشم کاشانی و از شعرای متأخر مانند ادیب الممالک فراهانی و ملک الشعراء بهار وجود دارد و در بارهٔ موضوعات مختلف مذهبی سروده شده است، جزء این دسته از اشعار محسوب می شود.

۵- اشعار انتقادی: در این گونه اشعار، شاعر معایب و نارسایی های اخلاقی و رفتاری فرد یا اجتماع را به صورت هجو یا هزل و طنز و یا به زبان غیر جدی بیان می کند. در آثار شاعرانی چون ناصر خسرو قبادیانی، انوری، خاقانی، خواجوی کرمانی، سعدی، ظهیر فاریابی، جمال الدین اصفهانی به ابیات و قطعات و قصایدی بر می خوریم که اندیشه های انتقادی قوی در آنها دیده می شود؛ همچنان در بسیاری از رباعیات خیام نیشاپوری و انتقاد به صورت هجو و هزل در دیوانهای شاعرانی چون: سوزنی سمرقندی، حکیم جلال کوشکی قاینی، انوری و سنایی نیز وجود دارد. از میان شاعران زبان دری که به سرودن اشعار انتقادی پرداخته اند، آثار نویسنده و شاعر خوش ذوق قرن هشتم هجری نظام الدین عبید زاکانی قزوینی (۷۷۱)هـ ق. مشهور است او با لهجهٔ ادبی بسیار دلچسپ انتقادات تندی را نسبت به جامعه

و محیط خویش بیان داشته است. شعر انتقادی پس از عبید، توسط شاعرانی چون قاآنی، یغمایی جندقی و در دورهٔ معاصر به وسیلهٔ گوینده گانی نظیر سید اشرف الدین گیلانی، میرزا زادهٔ عشقی، ایرج میرزا، دهخدا و ملک الشعراء بهار دنبال شده است.

٦- اشعار مرثیه: مرثیه نوعی شعر است که به یاد مرده و در ذکر محاسن او و تأسف از مرگ وی سروده می شود؛ به ویژه اشعاری که در ذکر مصایب و شرح شهادت پیشوایان دین می باشد.

در آثار شاعران دری زبان از قدیم ترین ازمنهٔ تاریخ ادبیات دری تا کنون مراثی فراوانی وجود دارد که گوینده گان آنها در سوگ فرزند، دوست، ممدوح خود و یا پیشوایان مذهبی سروده اند و مشهور ترین آنها آثار زیر است:

مرثیهٔ رودکی سمرقندی در مرگ امیر اسماعیل سامانی و شعری که در فوت شهید بلخی گفته است، مرثیهٔ حکیم ابوالقاسم فردوسی در غم مرگ پسر سی و هفت ساله اش، مرثیهٔ فرخی سیستانی در فوت سلطان محمود غزنوی.

۷- اشعار تهنیت: تهنیت به معنی مبارک باد و خوش آمد گفتن است و از لحاظ مضمون، عکس مرثیت و تعزیت است؛ زیرا شاعر تهنیت گو، ضمن شعر خود، شادمانی و نشاطش را از رویدادی خوش، نظیر فرا رسیدن اعیاد مذهبی و ملی و ایام فرخنده یی؛ چون سالروز میلاد پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم و...

در آثار منظوم دری تهنیت های زیادی که غالباً در قالب قصیده سروده شده، از شاعران نظیر مسعود سعد سلمان، ظهیر فاریابی، انوری، سعدی، حافظ، خاقانی، سید حسن غزنوی و . . . وجود دارد.

۸- اشعار بث الشکوی: درد دل و شکایت کردن از رخداد های رنج آور زنده گی است. هر شعری که محتوای آن بر آمده از دردهای درونی و اسرار غم انگیز شاعر و هدف از بیان آن عقده گشایی یا خبر کردن دیگران از حال شخص باشد، از نوع بث الشکوی محسوب میشود؛ مانند: شکایت از روزگار، گلایه از بی وفایی معشوق و هجران او، گله مندی از ناسپاسی و قدر ناشناسی مردم زمانه.

۹- اشعار وصفی: در این گونه اشعار، شاعر گاه از طریق مشاهدهٔ مستقیم و عینی، صفات ظاهری اشخاص، مناظر طبیعت، فصل های سال و اشیا، یا به صورت کلی عالم خارج و زیبایی های طبیعت را شرح می دهد و گاه به مدد نیروی تخیل و اندیشه به بام علم معنی و باطن آدمی بر می آید.

۱۰- اشعار قصصی: قصص جمع قصه است و قصه ها شامل رویداد های خیالی یا واقعی از

زنده گی انسانهاست، که گاه به مدد نیروی تخیل شاعر برای حیوانات، پرنده گان، حتی اشیا نیز ساخته می شود و بسته به محتوا و درونمایهٔ خود و شیوهٔ بیان قصه پرداز به انواع رزمی و پهلوانی، بزمی، عاشقانه، عرفانی، اخلاقی، تاریخی، مذهبی (نظیر قصص قران مجید)، سیاسی، عامیانه، کودکانه، مطایبه آمیز و خنده آور و ... تقسیم می شود. که بهترین نمونه های آن را در آثار زیر در می یابیم:

ویس و رامین ، حدیقة الحقیقه، منطق الطیر، مثنوی معنوی، پنج گنج، بوستان، هفت اورنگ و...

۱۱- مناظرات: مناظره گفتگویی است میان دو نفر که هر طرف سعی می کند با استدلال، برتری و حقانیت خود را بر دیگری به اثبات برساند.

مبتکر این نوع شعردر زبان فارسی دری، ابو نصر علی بن احمد اسدی طوسی (۴۶۵)هـ.ق. سرایندهٔ گرشاسب نامه می باشد. مناظرات پنج گانه اسدی که عبارت از مناظرهٔ عرب و عجم، آسمان و زمین، در نیزه و کمان، شب و روز، مغ و مسلمان است، در قالب قصیده به نظم در آمده است.

۱۲- اشعار عامیانه و محلی: محتوای این گونه اشعار، فرهنگ و ادب عامه است، که مجموعهٔ عقاید، اندیشه ها، آداب و رسوم عامهٔ مردم می باشد. اشعار عامیانه و محلی دری بیشتر در قالب دو بیتی و ترانه های عاشقانه سروده شده و موضوع آنها: چیستانها، ضرب المثلها، لالایها، و یا منظومه هایی است در قالب غزل، مثنوی، قطعه، و چهار پاره های پیوسته، که در مراسمی؛ چون: تعزیه ، مولودی، عروسی و در ایامی مانند، سمنک و دعای سفره خوانده می شود.

توضیحات

* شعر چیست؟ شعر، سخن منظوم، کلام موزون، که دارای وزن و قافیه باشد، اشعار جمع آن است.
* توحید: یگانه گردانیدن، یکتا قرار دادن، خدا را یگانه دانستن، به یگانه گی خدا ایمان آوردن.
* مرثیه: شعر یا سخنی که در سوگواری و در مدح میت خوانده شود، مراثی جمع آن است.

بیاموزیم

شعر دری از لحاظ محتوا انواع و اقسام زیاد دارد که مهمترین آن قرار زیر است:

۱- اشعار حماسی، ۲- اشعار غنایی ۳- اشعار مدحی ۴- اشعار تعلیمی، ۵- اشعار دینی،

۶-اشعار انتقادی، ۷- اشعار مرثیه، ۸- اشعار تهنیت، ۹- اشعار بث الشکوی، ۱۰- اشعار وصفی، ۱۱- اشعار قصصی ۱۲- مناظرات، ۱۳- اشعار عامیانه و محلی

اشعار عامیانه و محلی دارای محتوای فرهنگ و ادب عامه است، که مجموعهٔ عقاید، اندیشه ها، آداب و رسوم عوام مردم را در بر می گیرد. اشعار عامیانه و محلی دری بیشتر در قالب دو بیتی و ترانه های عاشقانه و عارفانه سروده شده است.

آیین نامه نگاری

• آدرس نویسی روی پاکت مراسلات خارجی

نوشتن آدرس در زبانهایی که ازچپ به راست نوشته میشوند، برخلاف زبان دری است؛ یعنی همیشه باید از موارد کوچک شروع شده و به طرف موارد بزرگ رفت. به ترتیب زیر:
۱. نام و نام خانواده گی گیرنده ۲. شمارهٔ منزل ۳. نام یا شمارهٔ عمارت ۴. نام یا شمارهٔ کوچه ۵. شمارهٔ سرک ۶. نام روستا ۷. نام شهر ۸. نام ایالت یا ولایت ۹. کود پستی ۱۰. نام کشور.

From: افغانستان، کابل، کارته نو، حوزهٔ هشتم، سرک ۳ کوچهٔ ششم منزل شماره ۴۲
احمد
Afghanistan

محل نصب تکت پستی

To: Mrs. Kim Jennifer
1066 - 22 Lawrence St.
Scarborough, Ontario
M7X 3K8
Canada

تفصیلات

۱. اگر نامه به کشور دیگری فرستاده میشود، که ترتیب نوشتاری آن کشور از چپ به راست است، درآن صورت آدرس فرستنده مطابق قاعدهٔ دری نوشته شده و آدرس گیرنده مطابق به قاعدهٔ زبانهای چپ به راست نوشته میشود.
۲. جاهای نوشتن آدرس فرستنده وگیرنده روی پاکت، تغییرنمی یابد؛ یعنی آدرس فرستنده درسمت چپ،کناربالایی پاکت نوشته میشود وآدرس گیرنده درسمت راست، کنارپایینی آن.
۳. بهتر است درپایین آدرس فرستنده، کلمه Afghanistan را با حروف لاتین بنویسیم؛ زیرا اگر گیرندهٔ نامه دران کشور پیدا نشود، شرکت پستی کشور خارجی به آسانی بداند که

این نامه را به کدام کشور مسترد نماید و از مفقود شدن آن جلوگیری به عمل آید.

کار گروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون انواع شعر از لحاظ محتوا به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر، مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بگوید.
۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده فرق اشعار حماسی، غنایی و تعلیمی را به گونهٔ مختصر ارائه کند.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد؛ به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
۲- با در نظر داشت قواعدی که در آیین نگارش خواندید، در کتابچه های تان مشخصات روی پاکت مراسلات خارجی را بنویسید.

خود آزمایی

۱- مهمترین انواع شعر، از لحاظ محتوا را نام بگیرید.
۲- مناظره به چه نوع شعری اطلاق می شود؟ توضیح دهید.
۳- اشعار مدحی به چه نوع شعری گفته می شود؟
۴- فرق میان شعر از لحاظ قالب و شکل و از لحاظ محتوا چیست؟
۵- یک شاگرد مشخصات پاکت مراسلات خارجی را روی تخته بنویسد.

کارخانه گی

۱- در بارهٔ شعر دینی و شعر انتقادی در ده سطر معلومات دهید.
۲- این بیت را به حافظه بسپارید:

دلت را راست کن از راستکاری   که هست از راستکاری رستگاری

ناصر خسرو بلخی

۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس سیزدهم

شاگردان به پرسشهای ذیل پاسخ دهند:
۱- مولانا جلال الدین بلخی کی بود؟
۲- او از شمس تبریز چه الهام گرفت؟
۳- مهمترین آثار او را نام ببرید؟

مولانا جلال الدین محمد بلخی

مولانا جلال الدین محمد بلخی فرزند سلطان العلما بهاءالدین محمد بن حسین الخطیبی از بزرگترین شعرای متصوف و عارف افغانستان به سال ۶۰۴ هـ.ق. در بلخ که از مراکز فرهنگ و ادبیات منطقه شمرده می شد، تولد یافت. پدرش محمد بن حسین ملقب به بهاءالدین ولد بر حسب روایت نوۀ دختری علاءالدین خوارزمشاه بود و از فضلا، مشایخ و عرفا محسوب می شد که پیش خوارزمشاه تقرب داشت و در اثر نفوذ و شهرتی که پیدا کرده بود، مخالفان تصوف از او سعایت نمودند. پس مجبور به مهاجرت شد و با پسرش جلال الدین به تاریخ ۶۱۷ هـ.ق. از راه بغداد قصد سفر حج نمود. در این زمان جلال الدین ۱۴ ساله بود.

بهاءالدین ولد در نیشاپور به دیدار شیخ فریدالدین عطار نایل آمد و او جلال الدین را در آغوش کشید و دعا خواند و مثنوی اسرار نامه را به او هدیه کرد. اولین تعلیم و تربیت و ارشاد جلال الدین در نزد پدرش بود و یکسال بعد از وفات او که به سال ۶۲۸ هـ.ق. اتفاق افتاد سید برهان الدین محقق ترمذی که از شاگردان سابق بهاءالدین ولد بود و در این موقع در سلک خواص و اولیاء اهل طریقت مقامی داشت به قونیه آمد و جلال الدین از مجالس درس او کسب فیض نمود و نه سال تمام تحت ارشاد آن مرد عارف بود. بعد به عزم سیاحت و اخذ معرفت و درک مجلس اصحاب طریقت، مسافرت شام اختیار کرد تا روزی گردش روزگار او را با یکی از بزرگان زمان و نوادر دوران به یکجا آورد و این ملاقات در حیات جلال الدین تأثیر عظیم بخشید. این شخص عبارت بود از شمس الدین بن علی بن ملک داد تبریزی که ژولیده پیری از پیران صوفیه بود و نفسی گرم و جاذبۀ بزرگ و بیان مؤثر داشت و از شهری به شهری راه می پیمود و با اهل راز و ریاضت و درویشان و عارفان انس و الفت می نمود؛ تا اینکه در این موقع که سال ۶۴۲ هجری باشد به سراغ جلال الدین به قونیه آمد و در اول نظر بارقۀ عشق و حقیقت را در چهرۀ او دید و او را شیفتۀ معنویت خود کرد و در بقیه عمر مرشد و قاید روحانی او گردید. از تعظیم و احترامی که جلال الدین در اشعار و اقوال خود نسبت به شمس ابراز نمود، نیک پیداست که تأثیر نفس او در جهانبینی جلال الدین بس عمیق بوده است.

این نفس جان دامنم برتافتست بوی پیراهن زیوسف یافتست
کز برای حق صحبت سالها بازگو رمزی از آن خوش حالها
من چه گویم یک رگم هوشیارنیست شرح آن یاری که آن را یارنیست
خود ثنا گفتن زمن ترک ثناست کاین دلیل هستی و هستی خطاست
شرح این هجران و این خون جگر این زمان بگذار تا وقت دیگر
گفتمش پوشیده خوشتر سر یار خود تو درضمن حکایت گوش دار
خوشتر آن باشد که سر دلبران گفته آید در حدیث دیگران

مثنوی معنوی نه تنها بزرگترین میوهٔ افکار و بهترین جلوهٔ اشعار جلال الدین است؛ بلکه دیوانی است در زبان دری.

تأثیر مولانا جلال الدین در افکار و اذهان بسیار و پیروان و مقلدان او بی شمار است، نه تنها نفوذ معنوی و ادبی استاد در افغانستان، ایران، هند و آسیای صغیر به کمالست؛ بلکه شهرتش به مغرب زمین هم رسیده و اشعارش به زبان های مختلف دنیا ترجمه گردیده است.

سبک و افکار: مولانا جلال الدین در سرایش شعر خود از حیث رسایی مقصود و اتفاق مطلب، لطافت معنی، باریکی اندیشه، صفا و پخته گی فکر عرفانی داد سخن داده است.

توضیحات

تصوف: طریقهٔ تصوفی که پیروان آن معتقد اند به وسیلهٔ تصفیهٔ باطن و تزکیهٔ نفس انوار حقایق بر قلب شخص اشراق کند. این طریقه در ادیان مختلف وجود دارد و در اسلام در قرن دوم هجری ظهور نموده است. تصوف اسلامی به دو روش تجلی کرده است یکی منفی که عبارت است از اعراض از دنیا و ریاضت و ترک علایق و اختیار قناعت و پشمینه پوشی، روش مثبت عبارت است از سلوک و طی مراحل اخلاص و ایثار خدمت به خلق، تربیت نفس، محبت، کسب معرفت و وصول به مقام عشق الهی.

عرفان: در لغت به معنی شناختن و شناخت حق تعالی می باشد و یک پدیدهٔ اجتماعی و فرهنگی است که پایه های آنرا احساس و عاطفهٔ انسانی می سازد و آنچه در عرفان مطرح است. روح و روان آدمی میباشد و بس.

بیاموزیم

۱- مولانا جلال الدین محمد بلخی در سال ۶۰۴ هـ.ق. در بلخ چشم به جهان هستی گشود.

۲- مثنوی معنوی بزرگترین اثر جلال الدین محمد بلخی بوده و کامل ترین دیوان تصوف در زبان دری است که به شمار بیست و شش هزار بیت و در ضمن شش دفتر در بحر رمل سروده شده است.

• کلمات عنوانی و کلمات پایانی

معمولاً نامه ها با خطاب آغاز میشوند. درخطاب، نویسنده باید شأن و مقام مخاطب و وضع و موقعیت او را به کاربرد و از کلمات درخور ومناسب درنظربگیرد. همین کلمات و واژه های احترامی یی را که در آغاز نامه به مثابهٔ خطاب می آیند، به نام کلمه عنوانی یاد میکنند؛ همچنان کلمات احترامی یی که پس از تمام شدن متن نامه، در پایان نامه می آیند، کلمه های پایانی نام دارند.

کلمات عنوانی و کلمات پایانی هریک بارعاطفی خاصی دارند، که اگر هریک از آنها در جای مناسب خویش به کار نرود، یا خنده دار خواهد بود و یا توهین به گیرندهٔ نامه تلقی میشود و او را ناراحت میکند؛ پس باید از درست بودن آن کاملاً اطمینان حاصل کرد.

۱. در نامه های خانواده گی: پدر گرامی و گرانقدرم، پدر مهربانم، مادر عزیز و مهربانم، مادر شیرینتر از جانم، پدر بزرگوارم، فرزند عزیزم، دختر نازنینم، فرزند گرامی ام.

۲. درنامه های دوستانه: دوست گرامیم، رفیق شفیقم، دوست بسیارعزیزم، دوست گرانقدرم.

۳. در نامه های اداری : محترم رئیس جمهور ....، محترم وزیر ....، رئیس محترم ادارهٔ ... ، محترم رئیس محکمهٔ ... ، جناب محترم مدیر ... ، به مقام محترم ولایت ... ، استاد معظم جناب (تخلص)، جناب محترم معاون اداری ریاست ....

کلمات پایانی

همان گونه که ذکر شد، در پایان نامه پس از تمام شدن متن و قبل از امضا یا نوشتن نام، لازم است چند کلمه یی که حاکی از احترام یا محبت نسبت به مخاطب نامه باشد، ذکرشود، که همین کلمه ها را به نام کلمه های پایانی یاد میکنند. کلمه های پایانی را ، مانند کلمات عنوانی، مناسب با مقام و سن و شخصیت مخاطب باید نوشت. جای نوشتن کلمه پایانی معمولاًیک سطر پایینتر ازمتن وسمت چپ آخرین سطر آن است. در زیر برخی از کلمات پایانی را نام می بریم.

۱. درنامه های خانواده گی: به امید دیدار، آرزومند سلامتی شما، به امید نامه های پرمحبت شما.

۲. درنامه های اداری: با تقدیم شایسته ترین احترامات، سپاسگزارم، با تشکر وسپاس فراوان، با عرض احترام.

۳. درنامه های دوستانه : دوستدارتو، به امید دیدار، آرزومند دیدارتو، آرزومند خوشبختی تو، ارادتمندت، دوست همیشه به یادت.

کار گروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون شخصیت، افکار و اندیشهٔ مولانا جلال الدین محمد بلخی به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان نماید.

۳- چند شاگرد در مورد تصویر صحبت کنند.

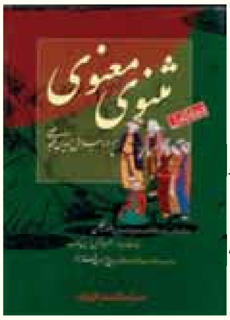

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد، به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.

۲- با در نظرداشت قواعدی که خواندید در کتابچهٔ تان یک نامهٔ خانواده گی بنویسید.

خود آزمایی

۱- چرا مولانا را در بیشتر نقاط جهان مردم می شناسند؟

۲- در مورد آثار مولانا معلومات دهید.

۳- در بارهٔ شمس الدین تبریزی چه می دانید؟

۴- مولانا به کجا ها مسافرت کرد؟

۵- در بارهٔ سبک و طرز فکر مولانا چه می دانید؟

۶- کلمات عنوانی و پایانی کدام کلمه ها را می گویند؟

کارخانه گی

۱- یک نمونهٔ از شعر مولانا را انتخاب نموده در کتابچه های تان بنویسید.

۲- این بیت ها را به حافظه بسپارید.

ای آبشار نوحه گر از بهر چیستی — چین بر جبین فگنده در اندوه کیستی

دردت چه درد بود که چون من تمام شب — سر را به سنگ می زدی و می گریستی

۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس چهاردهم

شاگردان به پرسش های ذیل پاسخ دهند:

۱– ورزش چیست؟

۲– در بارهٔ ورزش بزکشی چه می دانید؟

۳– در بارهٔ شنا و دَوش چه می دانید؟

٤– در بارهٔ نامه های اداری معلومات دهید.

۵– آیا می دانید که ریسمان کشی چگونه یک بازی است؟

ورزشهای باستانی کشور ما افغانستان

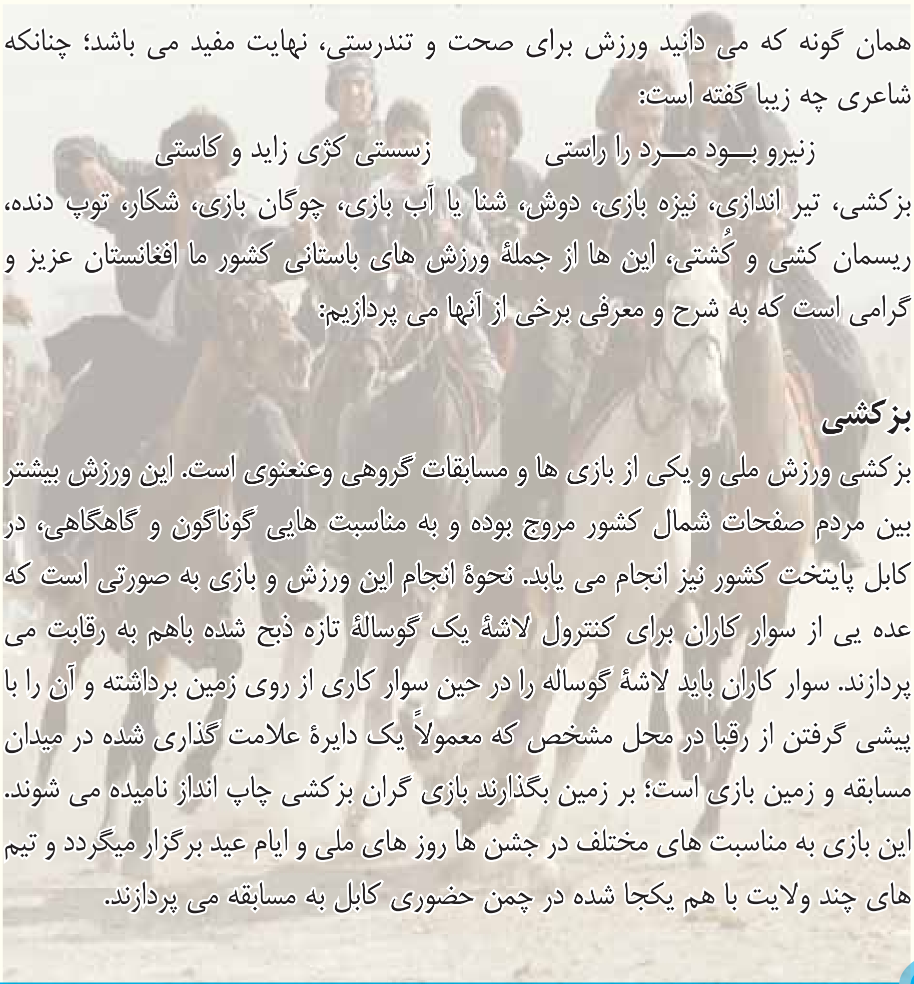

همان گونه که می دانید ورزش برای صحت و تندرستی، نهایت مفید می باشد؛ چنانکه شاعری چه زیبا گفته است:

زنیرو بـــود مـــرد را راستی   زسستی کژی زاید و کاستی

بزکشی، تیر اندازی، نیزه بازی، دوش، شنا یا آب بازی، چوگان بازی، شکار، توپ دنده، ریسمان کشی و کُشتی، این ها از جملهٔ ورزش های باستانی کشور ما افغانستان عزیز و گرامی است که به شرح و معرفی برخی از آنها می پردازیم:

بزکشی

بزکشی ورزش ملی و یکی از بازی ها و مسابقات گروهی وعنعنوی است. این ورزش بیشتر بین مردم صفحات شمال کشور مروج بوده و به مناسبت هایی گوناگون و گاهگاهی، در کابل پایتخت کشور نیز انجام می یابد. نحوهٔ انجام این ورزش و بازی به صورتی است که عده یی از سوار کاران برای کنترول لاشهٔ یک گوسالهٔ تازه ذبح شده باهم به رقابت می پردازند. سوار کاران باید لاشهٔ گوساله را در حین سوار کاری از روی زمین برداشته و آن را با پیشی گرفتن از رقبا در محل مشخص که معمولاً یک دایرهٔ علامت گذاری شده در میدان مسابقه و زمین بازی است؛ بر زمین بگذارند بازی گران بزکشی چاپ انداز نامیده می شوند. این بازی به مناسبت های مختلف در جشن ها روز های ملی و ایام عید برگزار میگردد و تیم های چند ولایت با هم یکجا شده در چمن حضوری کابل به مسابقه می پردازند.

افغان ها داستانهای زیادی از اسپ های افسانوی، مردان سوار کار نامی و نبرد های بزرگی که آنها در آن شرکت می کردند به یاد دارند. بزکشی به عنوان یک بازی شناخته شده به صورت ارثی به افغان های امروزی رسیده است. مردم بدخشان، تخار، کندز، بغلان، سمنگان، بلخ، جوزجان و فاریاب به عنوان مردمانی شناخته می شوند، که در این رشتهٔ ورزشی مهارت زیاد دارند. ورزشکاران بزکشی با لباسهای دراز، کلاه ضخیم، چپن و قاقمه به همراه کفش های بزرگ ساق دار بزکشی می نمایند.

بازی بزکشی توسط دو نفر حکم اداره می گردد که یکی از آنها در داخل میدان و دیگر آن خارج میدان بزکشی داوری می کنند. در دو گوشهٔ میدان دو دایره که در وسط آن یک یک بیرق به رنگ سرخ و آبی که نشانگر دو تیم می باشد، موجود است و یک دایره در مابین این دو دایره مایل به وسط میدان با بیرق سفید است که بیانگر دایرهٔ شروع می باشد. یک بیرق بزرگ با پایهٔ بلند در اخیر میدان است؛ هر تیمی که گوساله را از دایرهٔ شروع برداشته و بعد از عبور از بیرق به دایرهٔ حلال انداخت برندهٔ یک امتیاز شناخته می شود. اسپ های بزکشی اسپ های معمولی نبوده؛ بلکه دارای جسامت قوی، هیکل بلند، پاهای قوی و بلند، گردن افراشته و نسل عالی میباشند.

ورزش کُشتی

ورزش کشتی همپای ورزش بزکشی پیش می رفت چرا که یک سوار کار ماهر باید بدن قوی داشته باشد؛ تا درهمه عرصه ها بر حریفانش غالب آید. کشتی همچون بزکشی به طور معمول در روز های ملی و جشن ها برگزار می شود. این ورزش در نقاط مختلف افغانستان رایج است. در مسابقه مردان جوان لباسهایی مخصوصی را می پوشند.

ریسمان کَشی

یکی از جملهٔ بازی های عنعنوی در افغانستان ریسمان کشی است. این بازی میان جوانان در ولایت های مختلف افغانستان رواج دارد. در ایام تعطیل، این بازی را انجام می دهند. این بازی جهت رشد قدرت و توازن و هماهنگی میان افراد مورد استفاده قرار می گیرد.

وسایل این بازی، یک ریسمان به طول ۲۰ متر و یا اضافه تر از آن می باشد. شروع ریسمان کشی باید تدریجی باشد. این ورزش در صورت مداومت نه تنها باعث تقویت قلبی و تنفسی می شود؛ بلکه استقامت عضلاتی را نیز افزایش می دهد.

دوش

دوش نیز یکی از ورزش های باستانی کشور و از متداول ترین فعالیت هایی است که به منظور افزایش آماده گی عمومی و تندرستی مورد استفادۀ افراد قرار میگیرد؛ همچنان در بیشتر ورزش ها برای آماده گی جسمانی ورزشکاران کار برد دارد. دوش می تواند تمام بدن و عضلات را فعال بسازد؛ بنابراین هدف از دوش حفظ سلامتی و برخوداری از نتایج مثبت آن می باشد.

شناوری یا آب بازی

یکی دیگر از ورزشهای باستانی کشور شناوری یا آب بازی است که از جملۀ فعالیت های مناسب برای آماده گی قلبی و تنفسی می باشد. مزایای فیزیولوژیکی شنا شبیه دوش است؛ ولی تفاوت هایی نیز بین آنها وجود دارد که باید به آنها توجه شود، نخستین تفاوت این است که در شنا علاوه بر مصرف انرژی برای حرکت دست و پا، مقدار انرژی دیگر باید صرف شناوری بدن شود تا باعث بهبود قدرت و استقامت عضلاتی گردد.

نیزه بازی

نیزه بازی نیز یکی از بازی ها و ورزش های باستانی است که در مناطق جنوبی وطن عزیز ما افغانستان، مثل غزنی، پکتیکا، پکتیا، لوگر، خوست و غیره رواج دارد، نیزه بازی از جملۀ عنعنات خاص این مردم است و اسپ ها را برای نیزه بازی از وزیرستان می آورند که به نام اسپ های وزیری یاد می شود. این اسپ ها دارای گردن های بلند، گوش های تیز و باریک و اندام متناسب می باشند. نیزه ها نوک تیز دارند که از آهن و فولاد محکم ساخته شده و به نوک چوب بانسی دو سه متره نصب می شود. نیزه بازان سوار بر اسپ خود در حالیکه

با دست چپ لگام اسپ و با دست راست نیزه را می گیرند، به نوبت به محل بازی رفته به هدف برداشتن میخ با نوک نیزه، اسپ خود را به سوی آن می تازانند و دهل چی ها غرض تهیّج سوار کاران و اسپ دهل می زنند و سوارکاران نوک نیزه را با قوت به میخ چوبی می کوبند و آن را با مهارت و سرعت بلند می کنند هر یک از نیزه بازان اشتراک کننده به نوبت این فعالیت را انجام می دهند هر که موفقیت بیشتر کسب کند به مرحله دوم راه می یابد. اجرای مسابقه غالباً دو سه ساعت را دربر می گیرد.

همین طور تیر اندازی، چوگان بازی (در منطقه پامیرها) شکار و توپ دنده از جملهٔ ورزش ها و بازی های باستانی در کشور ماست.

توضیحات

قاقمه: نوعی لباس است که بیشتر به رنگ زرد بوده، سخت و قایم می باشد و در بزکشی و دیگر کارهای شاقه آن را می پوشند.

بیاموزیم

۱- ورزش برای صحت و تندرستی مفید می باشد.

زنیرو بود مرد را راستی زسستی کژی زاید و کاستی

۲- بزکشی، نیزه بازی، تیر اندازی، چوگان بازی، ریسمان کشی، دوش، شنا یا آب بازی و توپ دنده از بازی ها و ورزش های باستانی کشور ماست.

۳- ورزش بزکشی در اکثر ولایات کشور اعم از بدخشان، تخار، کندز، بغلان، سمنگان، بلخ، جوزجان، سرپل و فاریاب صورت می گیرد.

آیین نامه نگاری

• نامه های اداری (مکتوب ها)

تمام مکاتباتی که در داخل یک ارگان، اداره و سازمان یا خارج ازان ارگان، اداره و یا سازمان دیگری به منظور انجام یافتن کارهای اداری و در شکل و فورم مخصوص همراه با تشریفات اداری مبادله میگردد، نامهٔ اداری نامیده میشود. نامهٔ رسمی اداری به منزلهٔ سند اداری است. اسناد اداری تمام سندهایی را میگویند که به امور ارگان، اداره و یا سازمان، همچنین اسناد و سوابقی که به صورت نوشته (مراسلات اداری، دوسیه ها) منقوش (نقشه ها، عکسها و تصاویر و ....) و اسناد صوتی و تصویری ثبت شده (کستها و سی دی ها) و مانند اینها در هر ارگان، اداره و سازمان به منظور اجرای وظایف اداری رسماً ایجاد، دریافت و یا صادر میگردد.

کار گروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چندگروه تقسیم شوند و پیرامون ورزش های باستانی کشور به بحث وگفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان کند.

۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده در بارهٔ آب بازی و نیزه بازی معلومات دهد.

۳- چند شاگرد در مورد تصویر سخنرانی کنند.

املا و نگارش

۱– متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.

۲– بادر نظر داشت قواعدی که در آیین نگارش خواندید، متن کامل یک نامهٔ اداری را بنویسید.

خود ازمایی

۱– ورزش برای انسان چه فایده دارد؟

۲– ورزش های باستانی مشهور کشور را نام ببرید.

۳– در بارهٔ نیزه بازی و ریسمان کشی چه می دانید؟ توضیح دهید.

۴– در بارهٔ نامه های اداری معلومات دهید.

کارخانه گی

۱– نقش ورزش را در صحت و تندرستی انسان چگونه ارزیابی می کنید؟ بنگارید.

۲– این بیت را به حافظه بسپارید:

که چون کاهلی پیشه گیرد جوان   بماند تنش پست و تیره روان

فردوسی

۳– متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس پانزدهم

از شاگردان خواسته شود تا به پرسش های آتی پاسخ دهند:
۱- نصیحة الملوک اثر کی است؟
۲- کیمیای سعادت نوشتهٔ کیست؟
۳- نصیحة الملوک اثر کی بوده و در کدام سال نوشته شده است؟
٤- کتاب نصیحة الملوک توسط کی به عربی ترجمه شده است؟ نام بگیرید.

نصیحة الملوک

نصیحة الملوک ازجملهٔ آثار معتبر امام غزالی (رح) بوده و به زبان دری نوشته شده است وی آن را در حدود سال (۵۰۳) هـ.ق. برای سلطان سنجر نوشت، تألیف این کتاب در اواخر حیات حجة الاسلام ابو حامد محمد بن محمد غزالی صورت گرفته و توسط صفی الدین ابوالحسن علی بن مبارک، شاعر و نویسندهٔ ذو لسانین قرن ششم، به عربی ترجمه شد. این اثر متضمن اندیشه های غزالی در پایان زنده گانی است. موضوع این کتاب حکمت عملی می باشد که البته بر مبنای دین بنا شده است غزالی این کتاب را در هدایت و راهنمایی پادشاه و درباریان نوشته؛ نخست از اصول اعتقاد و ایمان سخن گفته و آنگاه باب هایی در سیرت شاهان، وزیران، دبیران و در حکمت دانایان آورده و در آغاز کتاب چنین آمده است:
«قال الشیخ الامام، بعد بدان ای ملک مشرق که خدای تعالی بر تو نعمتهای بسیار کرامت کرده است و شکر این برتو واجب و لازم است و هر که نعمت خدای عزوجل راشکر نکند نعمت بر وی زوال آید و در تشویر و خجلت و تقصیر بماند در قیامت، و هر نعمت که به مرگ سپری شود آن نعمت را نزدیک خردمندان قدری نباشد، اگر چه عمر دراز بود، چون سپری شود چه سود دارد...، قدر نعمتی را بود که باقی و جاویدان بود، آن نعمت جاویدان ایمان بود، که ایمان نعمت جاویدان است، و ایزد تعالی ترا این نعمت داده است و تخم ایمان در سینهٔ پاک و دل عزیز تو نهاده است و پرورش آن تخم به تو گذاشته است...»
این اثر دارای یک مقدمه و هفت باب است که در مجموع تمام بخشهای کتاب نصیحة الملوک مبیین دستور های حکیمانهٔ حکما و بزرگان منطقه و کارنامهٔ دانایان گذشته بوده و نیز موضوعاتی؛ چون: عدالت اجتماعی، رسوم، مساوات و برادری، آزادی اجتماعی، بیان قصص و امثال، حکایات مربوط به سلف و روزگاران گذشتهٔ این مرز و بوم که مهد پرورش

و ظهور مفاخر تاریخی است در بر دارد. نصیحة الملوك در حقیقت روشنگر درجهٔ فکر و ترقیات روحی و اخلاقی، فرهنگ و تمدن فروزندهٔ باستانی این سرزمین می باشد؛ همچنان امام محمد غزالی دراین اثر در رابطه به آیین کشور داری و کشور گشایی، گسترش عدل و داد آیین آزادی و برابری عموم طبقات مردم، تابعیت تمام مردم از قانون شریعت بحثهای با ارزشی نموده است.

این کتاب می نمایاند که نثر دری غزالی شیوا و ساده بوده و در عباراتش صراحت و روشنی خاصی متجلی است. این اثر نمایانگر توانایی امام غزالی در نویسنده گی است و با آنکه او در نثر عربی هم نویسندهٔ چیره دست بود، کاربرد واژه های زبان عربی در آثار دری او به هیچ وجه از معاصرانش بیشتر نیست.

توضیحات

* ذواللسانین: کسی که به دو زبان شعر بسراید و نویسنده گی کند و تکلم نماید.
* شریعت: راه و روش و آیینی که خداوند برای بنده گان خود روشن ساخته است.
* فلسفه: حکمت، که در مبادی و حقایق اشیا و علل وجود آنها بحث می کند.

بیاموزیم

۱- غزالی از مشهورترین متکلمان و عالمان دین اسلام در قرن پنجم و اوایل قرن ششم می باشد. وی علوم دینی و ادبی را در زادگاهش فرا گرفت؛ سپس به نیشاپور رفت و به تحصیل علم پرداخت و در بیست و هشت سالگی در علوم متداول دینی زمان خود استاد گردید. وی گذشته از مقام بزرگش در علوم مختلف، در نثر دری هم مقام خاصی دارد و در آوردن لغات و اصطلاحات جدید به طریق ساده و در خور فهم عوام قدم تازه یی در نثر دری برداشته است.

۲- از آثار معتبر دری غزالی (رح) نصیحة الملوک است که در حدود سال(۵۰۳) هـ.ق. سلطان سنجر سلجوقی نوشته شده است.

۳- نصیحة الملوک به زبان عربی ترجمه شده است.

۴- امام غزالی یکی از نوابغ متفکر بشر و از جملهٔ ایمه و پیشوایان مصلح بزرگ اجتماع است که در فنون، فقه، حدیث و تفسیر قران، در فلسفه، کلام، عرفان و معارف اسلامی دانشمند

محقق و عالم صاحبنظر و دارای درجهٔ اجتهاد مطلق بود.

۵- غزالی در حدود هفتاد کتاب و رساله در علوم دین، اصول کلام، حدیث، اخلاق، فلسفه، منطق و تصوف تألیف کرده است، که مشهور ترین آثار دری وی کیمیای سعادت، نصیحه الملوک و مکاتیب فارسی دری است.

۶- نثر دری غزالی در نوشته هایش به ویژه نصیحة الملوک فصیح، شیوا و ساده است و در عباراتش صراحت و روشنی خاصی دیده می شود که نمایانگر توانایی او در نویسنده گی میباشد.

آیین نامه نگاری

• انواع نامه های اداری (مکتوب ها) از نظر شکل

نامه های اداری ازنظر شکل، موضوع، ماهیت و چگونه گی استفاده و ارسال، به انواع مختلف تقسیم میشود که برخی ازآنها به شرح زیر است:

۱. نامه های وارده : تمام نامه هایی است که از خارج اداره، سازمان و یا مؤسسه دریافت شده باشد و در دفترهای اداره یا سازمان، شماره یی وارده به آن تعلق میگیرد.

۲. نامه های صادره : نامه هایی که از سازمان یا اداره به خارج آن فرستاده میشود و شماره یی صادره به آن تعلق میگیرد.

۳. نامه های محرمانه : مکاتباتی که دسترسی و اطلاع به مفاد و محتوای آنها برای همه کس مجاز نیست و فقط افراد خاصی در هر اداره و یا سازمان، میتوانند ازمتن آن آگاه شوند.

۴. نامه های سِرّی و کاملاً سرّی : نامه های سِرّی اسنادی است که افشای آن به امنیت مملکت و مصالح دولت، لطمهٔ بسیاری وارد میکند و آن را به خطر میاندازد. این گونه نامه ها در جا های مخصوص نگهداری شده و از آنها حفاظت خاص به عمل آید.

کار گروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون کتاب **نصیحة** الملوک به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان کند.

۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده پیرامون ویژه گیهای نویسنده گی امام غزالی معلومات ارائه کند.

۳- در مورد این سخن سقراط در برابر صنف صحبت کنید:

سقراط گفت: که این همه عالم به عدل مُرَکبست، چون جور در آمد، عدل پایدار نباشد.

املا و نگارش

۱– متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد در کتابچه های خود املا بنویسید.
۲– با در نظرداشت تصویر یک پارچه متن ادبی بنویسید.

خود ازمایی

۱– در مورد امام غزالی چه می دانید؟
۲– سه اثر معروف امام غزالی را نام ببرید.
۳– نصیحة الملوک به در خواست چه کسی و پیرامون چه موضوعاتی تحریر یافت؟
۴–نثر کتاب نصیحة الملوک امام غزالی کدام خصوصیات را در خود دارد؟

کارخانه گی

۱– در بارۀ ویژه گیهای کتاب نصیحة الملوک معلومات تان را در چند سطر بنویسید.
۲– این بیت را معنی کرده و به حافظه بسپارید:

محیط دایره آن کس بسر تواند برد
کـه پای جهد چو پرکار استوار کند
قاآنی

۳– متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس شانزدهم

به پرسش های ذیل از شاگردان پاسخ گرفته شود:
۱- حیدری وجودی کیست؟
۲- آثار مطبوع حیدری وجودی را نام ببرید.
۳- حیدری وجودی کدام مقاله ها را به رشتۀ تحریر در آورده است؟
٤-اشعار حیدری وجودی را چه کسانی نقد و اصلاح می کردند؟

حیدری وجودی

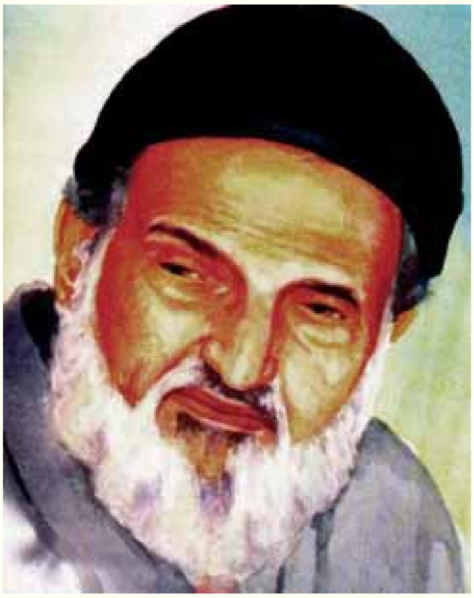

حیدری وجودی فرزند مولانا شفیع الله در سال (۱۳۱۸) هـ .ش. در یکی از دهکده های زیبای درۀ پنجشیر دیده به جهان گشود. نخست قاعدۀ بغدادی و قرآن مجید را در مسجد در محضر علمای دینی آن وقت فرا گرفت و در سال (۱۳۲۶) هـش. شامل مکتب ابتدایی رخۀ پنجشیر شده و در پهلوی درس های مکتب به طور خصوصی یک سلسله کتابهای فقهی را خوانده است. حیدری وجودی در صنف پنجم مکتب بود که در رؤیا از اثر حادثۀ روحانی حالش دگرگون شد. پس از فراغت از صنف ششم از اثر همین دگرگونی حالش نتوانست به آموزش های رسمی ادامه دهد.

حیدری وجودی در اوایل سال(۱۳۳۳) هـش. به کابل آمد و در روز های نخست آمدنش در کابل به مناسبت شعر و شاعری با مولانا خال محمد خسته، صوفی عشقری و شایق جمال آشنا شد. خسته و شایق در نقد و اصلاح سروده هایش توجه لازم مبذول داشتند.

در سال (۱۳۴۳)هـش. در چوکات وزارت معارف انجمنی به نام «انجمن شعرای افغانستان» تأسیس شده بود که حیدری وجودی درآن انجمن به حیث محرر موظف شد. از اول اسد همین سال مسؤول بخش جراید و مجله های کتابخانۀ عامه گردید. نخستین مصراع که حیدری وجودی سروده قرار ذیل است:

((چه بودی رو نمودی دلم بردی بیدلم کردی))

کار و مسؤولیت های فرهنگی

۱- معاون کانون دوستداران مولانا
۲- عضو مؤسسان بنیاد فرهنگ افغانستان
۳- رئیس بنیاد غزالی
۴- رئیس کانون فرهنگی سیمرغ

نمونهٔ کلام وجودی

شاهد حال

شاهد حال زار ما چهرهٔ زرد و زار ماست — داغ دل نگار ما شمع سر مزار ماست
دستگهٔ جلال تو، جلوه گهٔ وصال تو — آیینهٔ جمال تو این دل بی غبار ماست
روضهٔ عالم صفا، غنچهٔ گلشن وفا — باغ و گل و بهار ها سینهٔ داغدار ماست
روح امید و آرزو جان وجهان جستجو — شام و سحر به یاد او خاطر بی قرار ماست
موجهٔ رودبارها زمزمهٔ هزارها — نغمهٔ آبشارها دیدهٔ اشکبار ماست
سدرهٔ وفای ما خارهوس نمی شود — مست الست می روم عشق و امید یار ماست
راز جهان زنده گی سر نهان زنده گی — عظمت و شان زنده گی بر دل کوهسار ماست
زنگ درای کاروان گرمی و سیر رهروان — مستی و حال عاشقان نالهٔ موجدار ماست
صلح و صفا و یاوری مهر و وفای حیدری — با همه کس برادری در همه جا شعار ماست

***

توضیحات

شاهد: شهادت دهنده، گواهی دهنده، کسی که امری یا واقعه یی را به چشم خود دیده باشد و گواهی بدهد. درزبان دری به معنی معشوق و محبوب هم آمده است.

بیاموزیم

۱- حیدری وجودی در سال ۱۳۱۸ هـ . ش. در یکی از دهکده های درهٔ پنجشیر دیده به جهان گشود.

۲- حیدری وجودی با شاعران معاصر چون خال محمد خسته، صوفی عشقری و شایق جمال آشنا گردید و اشعارش توسط ایشان نقد و اصلاح می شد.

۳- حیدری وجودی از اول اسد (۱۳۴۳) هـ .ش. بدینسو (۱۳۸۹) هـ .ش. مسؤول بخش جراید و مجله های ریاست کتابخانۀ عامه کابل می باشد.

آیین نامه نگاری

• انواع نامه های اداری (مکتوب ها) از نظر موضوع و ماهیت

نامه های اداری از نظر موضوع به سه دسته تقسیم میشوند:

۱. نامه های شخصی– اداری : نامه هایی که از طرف مردم برای مراجع رسمی، دستگاههای دولتی، نهادها، سازمانها، شرکتها، مؤسسات و ... فرستاده میشود. مقصود ازین مکاتبات، انجام شدن امور شخصی است.

۲. نامه های اداری– شخصی : نامه هایی است که از طرف مراجع رسمی، دستگاههای دولتی، نهادها، سازمانها، شرکتها، مؤسسات و ... برای اشخاص فرستاده میشود.

۳. نامه های اداری– اداری : نامه هایی که بین قسمتها و اداره های مختلف هر وزارتخانه و سازمانهای دولتی و غیر دولتی مبادله میشود.

• انواع نامه های اداری (مکتوب ها) از نظر ماهیت

نامه های اداری از نظر ماهیت کار نیز به گونه های سه گانه ذیل تقسیم میشود:

۱. نامه های خبری: این نامه ها نتیجۀ اقدامات انجام کاری را به اطلاع میرساند. در واقع، این نامه ها شروع یا پایان کاری را به گیرنده اطلاع میدهد.

۲. نامه های بازدارنده: نامه هایی است که از انجام یافتن کار یا بروز حادثه یی جلوگیری میکند. این نوع نامه ها اقداماتی را که ازطریق قسمت اداره یا افرادی شروع شده است یا احتمال انجام شدن دارد، به طور موقت یا دایم متوقف میکند.

۳. نامه های دستوری یا درخواستی: دستور یا درخواست انجام شدن کار یا نتیجۀ آن از مراجع رسمی، دستگاههای دولتی، نهادها، سازمانها، شرکتها، مؤسسات و یا فرد است.

کار گروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون شخصیت و کارنامه های ادبی حیدری وجودی به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بگوید .

۲- چند تن از شاگردان در برابر صنف آمده شعر زیر را تحلیل نموده و مفهوم آنرا توضیح دهند:

آیینـــه ها بشکستــه ام با اصـــل خود پیوستـــه ام
از دام و صورت رسته ام از لفظ افزون گشـــــته ام

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.

۲- بیت زیر را اساس قرار داده پیرامون آن چند سطر بنویسید:

دستگهٔ جلال تـــو، جلوه گهٔ وصال تو   آیینهٔ جمال تو این دل بی غبار ماست

خود ازمایی

۱- حیدری وجودی در کدام سال و در کجا چشم به جهان هستی گشود؟

۲- حیدری وجودی با کدام شعرا و نویسنده گان معروف کشور آشنا شد؟

۳- از آثار چاپ شدهٔ حیدری وجودی نام ببرید.

۴- نامه های اداری - شخصی چگونه نامه ها را گویند؟

کار خانه گی

۲- غزل «شاهد حال» حیدری وجودی را به نثر ساده بر گردانید.

۳- این بیت را به حافظه بسپارید:

فارغ نشسته ایم همـــه در کنـار عمر   چون تند باد مـی گذرد نوبهار عمر
از بسکه بی ثبات بود هیچکس نچید   برگ گلی بکام دل از شاخسار عمر

سیدای کُرخی

۴- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس هفدهم

شاگردان به پرسشهای زیر پاسخ دهند:

۱- در مورد پیام داستان بنای باد آنچه می دانید بیان دارید.

۲- کلماتی که در داستان بنای باد به کار رفته اند چگونه کلمات اند؟

۳- آیا می توانید چند کلمهٔ عامیانه را از لابلای متن داستان نام بگیرید؟

٤- در مورد نویسندهٔ داستان آنچه میدانید بیان نمایید.

بنای باد

از: دکتور اکرم عثمان

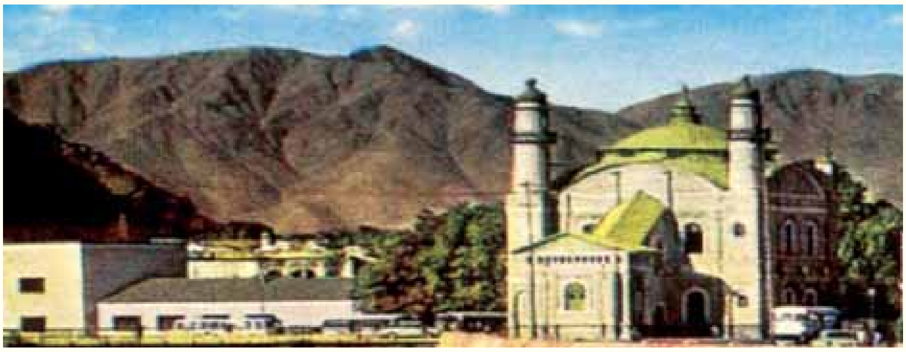

ما زیر صندلی نشسته بودیم. در پته بالا مادرم در پته پایین من و خواهرم مریم و در پتهٔ دیگر شهناز و شاه بوبو دختران کاکای پدرم. در روی سرای برف میبارید، برفی سفید و پنبه مانند. انگار ندافی در آن بالا بر تخت عاجگون ابر ها نشسته است و هی با کمان و دستهٔ ندافی پنبه های آسمان را باد میزند و ندافی می کند.

برفها نه یک، نه دو، نه سه، بل هزار ها از آسمان یکنواخت و آرام پایین می آمدند و بر روی سرای و پشت بامها بر سر یکدیگر می نشستند.

من از شیشه ها بیرون را نگاه میکردم. برف را که از آمدن خسته نمی شد و باد را که آواز میخواند و به چـــشم نمی آمد. من از باد و برف هر دو خوشم می آمد. باد را بیشتر می پسندیدیم چه مثل آدمها زبان داشت و گپ میزد. شب ها همینکه سگها در سیاهی داد و بیداد میکردند گمان میبردم که باد با بالهای بَردار و رنگ دودیش برای جانوران وحشی آواز میخواند و آنها را به کشتی و مستی فرا میخواند.

باد مثل همیشه پشت شیشه های خانه می آمد. در های بسته را باز و در های باز را بسته میکرد؛ با وز وز زنبور مانندی پشت پرده ها مخفی میشد و مرا با اشارت های ... فرا میخواند و همین که

میخواستم پیدایش کنم و از پشت پرده ها بیرونش بیاورم مثل جن ناپدید میگشت و با یک جست نامریی بر نوک بالاترین شاخچه ها می نشست و باز نجوا ها و قصه هایش را از سر میگرفت.
سر انجام به ستوه آمدم و در آن روز برفی که همه دور صندلی جمع بودیم از مادرم پرسیدم: « بوبو جان! خانۀ باد ده کجاست؟ چرا صدایشه میشنویم و خودش را نمی بینیم؟»
مادر کمی از سؤال متعجب شد و پس از چرتی کوتاه جواب داد: «جان مادر، باد خانه نداره، از هر طرف که دلش بخواهد میوزه.»

شاه بوبو که رو به روی مادرم در پته دیگر نشسته بود گفت: «چرا بچه ره بازی میتی. مه خانیشه دیدیم، خانیش ده کوه آسمایی است، ده مابین یک غار تاریک که سر و آخرش معلوم نیست. او نصف شو ها از خو میخیزه و غلغله کنان به طرف شهر می آیه.» بعد با سر انگشت آن کوه بلند را نشانم داد، دهانم باز ماند و چشمم به کوه افتاد.

مریم خواهرم دخترک شوخ و هوشیار، بی مهابا انگشتش را در دهانم فرو برد و خنده کنان گفت: « غار دیگی شام اینجه اس.»

بی اندازه بر آشفتم و چنان انگشتانش را با نیش های دندانم جویدم که چیغ و پیغش به هوا بلند شد و مادرم سیلی آبداری به گوشم زد و گفت: «باد بخوریت کته بچه، آدم نمیشی.»

با این توبیخ بیشتر به فکر باد افتادم. به فکر بادی که لا بد دهان گشادی دارد، آدم خوار است و دریکی از مغاره های تاریک و ترسناک کوه آسمایی زنده گی میکند.

از آنگاه به بعد، همواره شاهد بازی باد ها با زمانه ها استم. گوشم به پشت در است، به پشت شیشه های اُرسی. باد با زبانی روان و افسونگر در گوشم آرام، آرام لالایی میخواند و میگوید که: «دم غنیمت دان، با زمانه سخت مگیر چه زنده گی بر بنای باد آباد شده، تا به خود بجنبی خانۀ ریگی با طوفان شبانه هموار میشود و از هستی نشانی نمیماند...»

توضیحات

* تخت عاجگون: عبارت تشبیهی، عاج به معنی دندان فیل و از لحاظ سفید بودن رنگ آن به ابر تشبیه گردیده است.
* کوه آسمایی: کوهی است در مرکز شهر کابل. به سبب ارتفاع زیادی که دارد از این کوه به عنوان برج مخابراتی استفاده می شود و فرستنده های متعدد تلویزیونی و رادیویی کابل روی این کوه قرار دارد.
* دوکتور اکرم عثمان در سال ۱۳۱۶ هـ.ش. در شهر هرات به دنیا آمده است. وی در رشتۀ حقوق و علوم سیاسی تحصیل نموده و در همان رشته دکتورای خویشرا از دانشگاه تهران

به دست آورده است. وی سالها گوینده و نویسندۀ برخی از برنامه های ادبی و اجتماعی رادیو تلویزیون بوده و چند گاهی مسؤولیت ادارۀ هنر و ادبیات آن مؤسسه را به عهده داشته است و مدتی را در اکادمی علوم افغانستان به عنوان مسؤول انستیتوت های تاریخ و حقوق کار کرده است. آخرین ماموریتش در پست های مختلف وزارت امور خارجه بوده و اکنـــون در سـویدن زنده گی می کند. آثار وی عبارت اند از: مجموعه های داستانی تحت عناوین مرداره قول اس، قحط سالی، باز آفریده و رمان کوچۀ ما در دو جلد که بر اساس داستان (مرداره قول اس و نقطۀ نیرنگی) فلم نیز تهیه گردیده و تعدادی از داستانهای وی به زبانهای آلمانی، روسی، سویدنی، بلغاری ترجمه و به نشر رسیده اند.

بیاموزیم

۱- داستان های دکتور اکرم عثمان نمونه یی از داستان نویسی معاصر در افغانستان است.
۲- مشهور ترین داستان وی داستان «مردها ره قول است» میباشد.
۳- اکرم عثمان نه تنها در حلقات داخلی ادبی؛ بلکه در گروه نویسنده گان برخی از کشور های اروپایی نیز نام شناخته شده است.

آیین نامه نگاری

• **پیشنهاد:** پیشنهاد نیز نوع دیگری از نام های اداریست. این نوع نامه دارای شکل و چوکات ویژه بوده در ادارات کشور ما معمول است.

پیشنهاد وقتی به کار گرفته میشود که شخصی از مقامات پایین رتبه از آمر خویش درخواست میکند تا امر اجراء ممانعت و پیگیری آن را صادر نماید؛ تا این مقام پایین رتبه نظر به دستور کتبی آمر خویش و به رویت این ورقه، در مورد موضوع مربوط اقدام لازم نماید.

بخشهای اصلی پیشنهاد نیز عیناً مانند مکتوب اداری بوده و قابل رعایت میباشد؛ با تفاوت این که پیشنهاد دارای جدول بوده، تمام مقتضیات

پیشنهاد در میان خانهٔ سمت راست نوشته میشود و خانهٔ سمت چپ جدول به منظور نوشتن امر مقام بالایی، سفید گذاشته میشود.

کار گروهی و سخنرانی

۱. شاگردان به گروه ها تقسیم شوند پیرامون چگونه گی و خصوصیت داستان کوتاه مباحثه نمایند؛ سپس از هر گروه یک نفر نتیجهٔ مباحثه گروه خویش را به دیگران بیان دارند.

۲. یک تن از شاگردان پیرامون واژه های عامیانه که در داستان (بنای باد) به کار برده شده است معلومات دهد.

املا و نگارش

۱– متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.

با در نظر داشت قواعدی که در آیین نامه نگاری خواندید درخواست کار را در کتابچه های خود تمرین نموده روز آینده با خود بیاورید.

خود ازمایی

۱– هدف و خلاصهٔ داستان را بیان نمایید.

۲– داستان بنای باد از آثار کدام نویسنده است؟

۳– اکرم عثمان کیست و در کجا به دنیا آمده است؟

۴– به اساس کدام داستانهای اکرم عثمان فلم هنری ساخته شده است؟

۵– چند اثر داکتر اکرم عثمان را نام گرفته و بگویید که داستانهای وی به کدام زبانها ترجمه گردیده است؟

کارخانه گی

۱. بیت زیر را عنوان قرار داده در مورد آن چند سطر بنویسید:

منشین با بدان که صحبت بد　　　گــرچه پـــاکی ترا پلید کند

آفتـــابی بـــدین بـــزرگی را　　　ذرهٔ ابـــر نـــا پـــــدید کند

سنایی

۲. متن کامل درس بعدی را خوانده برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس هژدهم

شاگردان به پرسش های زیر پاسخ های مناسب ارائه بدارند:
۱- مثنوی را تعریف کنید.
۲- مثنوی منسوب به چیست و چه معنی می دهد؟
۳- مثنوی سرایان بزرگ را نام ببرید.

مثنوی و مثنوی سرایان بزرگ

مثنوی، منسوب به مثنی (دو دو، یا دوتا دوتا) یکی از قالبهای شعری است که ابیات آن متحدالوزن، و دو مصراع هر بیت آن بر یک قافیه است. مثنوی را مزدوج هم می گویند. در ساختن مثنوی چون هر بیت بر قافیهٔ خاص و علیحده است و با ابیات قبل و بعد خود فرق دارد، و دست شاعر در آوردن قوافی مختلف باز می باشد؛ لذا تعداد آن گاه به چندین هزار بیت می رسد و بدین جهت برای سرودن مطالب مفصل و نظم داستانهای تاریخی، رزمی، بزمی، اخلاقی و عرفانی و اکثر غرضهای شعری به کار می رود؛ مانند: شاهنامهٔ فردوسی، گرشاسپنامهٔ اسدی طوسی، مثنوی معنوی مولانا جلال الدین محمد بلخی، منطق الطیر فرید الدین عطار، حدیقه الحقیقهٔ سنایی، بوستان مصلح الدین سعدی، خمسهٔ نظامی گنجوی، هفت اورنگ مولانا نور الدین عبدالرحمان جامی و...

نوع مثنوی ابداع خراسان زمین بوده و قدیم ترین نمونهٔ آن ابیات پراکنده یی است که از شاهنامهٔ مسعودی مروزی (اواخر قرن سوم) باقی مانده است.

نمونه هایی از مثنوی

به نام خداوند جان و خرد — کزین برتر اندیشه برنگذرد
خداوند نام و خداوند جای — خداوند روزی ده رهنمای
خداوند کیوان و گردان سپهر — فروزندهٔ ماه و ناهید و مهر
ز نام و نشان و گمان برتر است — نگارندهٔ برشده گوهر است
به بیننده گان آفریننده را — نبینی، مرنجان دو بیننده را

فردوسی

بشنو از نی چون حکایت می کند — از جدایی ها شکایت می کند
کزنیستان تا مرا ببریده اند — از نفیرم مرد و زن نالیده اند
سینه خواهم شرحه شرحه از فراق — تا بگویم شرح درد اشتیاق
هر کسی کو دور ماند از اصل خویش — باز جوید روزگار وصل خویش

مولوی

خدایا به عزت که خوارم مکن — به ذل گنه شرمسارم مکن
مسلط مکن چون منی برسرم — ز دست تو، به گرعقوبت برم
بگیتی نباشد بتر زین بدی — جفا بردن از دست همچون خودی
مرا شرمساری به روی تو بس — دیگر شرمسارم مکن پیش کس
گرم بر سرافتد ز تو سایه ای — سپهرم بود کمترین پایه ای
اگر تاج بخشی سر افرازدم — تو بردار تا کس نیندازدم

سعدی

بیا ای جگر گوشه فرزند من — نه گوش برگوهر پند من
صدف وار بنشین دمی لب خموش — چو گوهر فشانی به من دار گوش

شنو پند و دانش بآن بارکن　　　　چو دانستی آن گه برو کار کن

جامی

شد جوانی پیش پیری نامدار　　　　دید او را کرده در کنجی قرار

بود تنها هیچ کس با او نبود　　　　یک نفس یک همنفس با او نبود

گفت تنها می نگردی تنگدل　　　　پیر گفتش ای جوان سنگدل

با خدای خویش دایم در حضور　　　　چون توان شد تنگدل از پیش دور

هر که او با همدم خود همبر است

یک دم از ملک دو کونش خوشتر است

عطار

بیاموزیم

۱– مثنوی، منسوب به مثنی (دو دو ، یادوتا دوتا)، شعری است که ابیات آن متحد الوزن، و دو مصراع هر بیت آن بر یک قافیه است. مثنوی را مزدوج هم می گویند.

۲– تعداد ابیات مثنوی به چندین هزار می رسد.

۳– مثنوی برای سرودن نظم و داستانهای تاریخی، رزمی، بزمی، اخلاقی، عرفانی و ... به کار می رود.

۴– از مثنوی سرایان بزرگ مولانا جلال الدین محمد بلخی، فردوسی، عطار، سنایی، سعدی، نظامی، جامی و ... را می توان نام برد.

آیین نامه نگاری

• طرح نامه ها (مکتوب های) رسمی دولتی

معمولاً نامه های رسمی دولتی از نظرشکلی دارای ساختار ویژه یی اند که این طرح و

ساختار، نماینده گی از رسمی بودن آنها میکند. بخشهای اصلی طرح نامۀ رسمی دولتی به شرح زیر است:

۱. نشان رسمی دولت (دوسانتی متر پایینتر ازکنارۀ بالایی صفحه)

۲. نام کامل دولت وکشور (درسطر اول)

۳. نام عالیترین مقام همان ارگان (وزارت، ریاست مستقل و.... در سطر دوم)

۴. نام ریاست (درسطر سوم)

۵. نام مدیریت (درسطرچهارم)

۶. شمارۀ دفتری (درسطرپنجم)

۷. تاریخ (درسطرششم)

۸. آدرس و شماره های تماس (نیم سانتی متر بالاتر ازکنارۀ پایینی صفحه، با خط کوچک)

تفصیلات

۱. در زبانهایی که شیوۀ نوشتاری آنها از راست به چپ است، نشان دولتی درسمت راست صفحه قرار میگیرد و در زبانهایی که شیوۀ نوشتاری شان از چپ به راست است، نشان دولتی درسمت چپ صفحه قرار میگیرد.

۲. کشورهایی که دارای دو زبان رسمی اند، نشان دولتی در وسط صفحه قرارگرفته و موارد دیگر، با هردو زبان، در دوکنار نشان دولتی نوشته میشوند.

۳. برخی از ادارات دولتی دارای نشان خاص خود میباشند، که درین صورت، نشان دولتی درجای اصلی خویش قرار میگیرد و نشان آن اداره درسمت دیگر صفحه. موارد دیگر، با هردو

زبان در وسط هردو نشان نوشته میشود.

۴. درگذشته ها ادارات دولتی ما، نامه های مورد نیاز را قبلاً چاپ کرده و در دفاتر نگاه میداشتند؛ اما امروز بسیاری از ادارات، یک طرح کامل نامهٔ رسمی را در کمپیوترهای خود ذخیره دارند؛ هنگامی که نامه یی نوشتند، یک کاپی آن را گرفته و در روی همان طرح سفید کمپیوتری نصب میکنند؛ سپس آن را توسط ماشین چاپ(پرنتر) به چاپ رسانیده به مرجع مربوط میفرستند.

کار گروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون مثنوی و مثنوی سرایان بزرگ به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان نماید.

۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده پیرامون مثنوی سرایی توضیحات لازم ارائه کند.

۳- چند تن از شاگردان در مورد تصاویر چند دقیقه صحبت کنند.

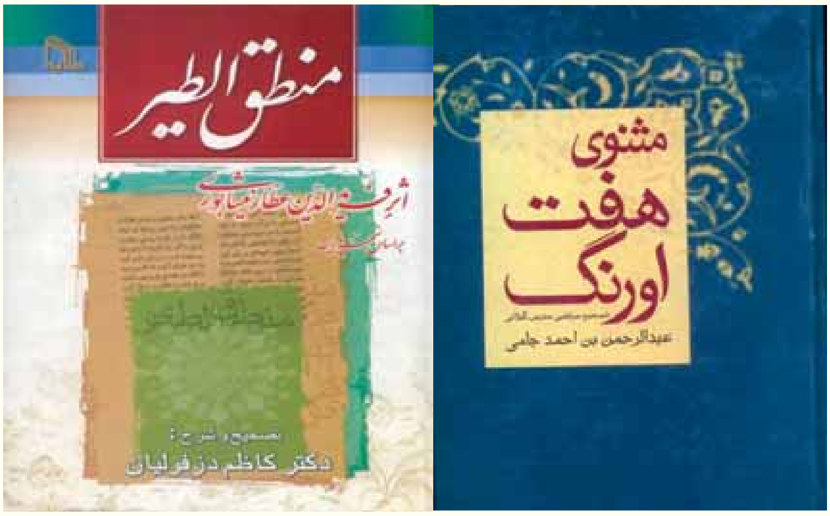

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های خویش بنویسید.

۲- با در نظر داشت قواعدی که در آیین نگارش خواندید متن یک مکتوب رسمی کامل را بنویسید.

خود آزمایی

۱- مثنوی چگونه شعر را گویند؟

۲- چند تن از مثنوی سرایان مشهور را نام ببرید؟

۳- این بیت را معنی نمایید:

خداوند کیوان و گردان سپهر — فروزندهٔ ماه و ناهید و مهر

۴- در بارهٔ نامه های رسمی دولتی چه می دانید؟ بیان کنید.

۵- تعداد ابیات مثنوی به چند بیت می رسد؟

کار خانه گی

۱- بیت زیر را عنوان قرار داده در مورد آن چند سطر بنویسید:

مده ناخوب را بر خاطرم راه — بدار از ناپسندم دست کـــوتاه

۲- این نقل قول را به حافظه بسپارید:

داناترین مردم کسی است که از مردم نادان فرار می کند.

(حضرت محمد ﷺ)

۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس نزدهم

برای پرسش های ذیل از شاگردان پاسخ گرفته شود:
۱- در مورد رسانه ها چه می دانید؟ توضیح دهید.
۲- در بارۀ فواید و ضرر های رسانه های بین المللی در جامعۀ سنتی افغانستان چه می دانید؟
۳- نقش رسانه ها را در انعکاس واقعیت چگونه ارزیابی می کنید؟
٤- کدام رسانه ها بیشتر موفق استند؟

نقش رسانه ها در بیداری اذهان عامه

رسانه، وسیله یی است که اخبار و اطلاعات را به وقت و زمانش به مردم می رساند.

رسانه ها بر چند نوع اند:

۱- رسانه های چاپی؛ مانند: روزنامه، جریده، مجله

۲- رسانه های برقی صوتی؛ مانند: رادیو و رسانه های برقی صوتی و تصویری تلویزیون و شبکه های انترنتی را در بر می گیرد.در جهان امروز رسانه ها با انتقال اطلاعات و معلومات جدید و مبادلۀ افکار و عقاید عمومی، در راه پیشرفت فرهنگ و تمدن بشری نقش بزرگی را بر عهده گرفته است؛ به طوری که بسیاری از دانشمندان، عصر کنونی را «عصر ارتباطات» و «عصر رسانه ها» نامیده اند. تمرکز گروه های وسیع انسانی در شهر های بزرگ، شرایط خاص، تمدن خاص صنعتی و پیچده گی وضع زنده گی اجتماعی، وابسته گی ها و همبسته گی های ملی و بین المللی، نا امنی، و بحران ها، تحول نظامهای سیاسی و اجتماعی، دگرگونی مبانی فرهنگ و مخصوصاً بیداری وجدان اجتماعی همه از جمله عواملی استند که روز به روز نیاز انسان را به آگاهی از تمام حوادث و وقایع جاری محیط زنده گی بیشتر می سازد تا جایی که پیشرفت رسانه ها و وسایل ارتباط جمعی و توسعۀ اقتصادی، اجتماعی و تفاهم بین المللی لازم و ملزوم یکدیگر شده اند؛ در این جوامع افراد کوشش می کنند همیشه در جریان همۀ امور و مسایل اجتماعی قرار داشته باشند تا بتوانند به طور مستقیم یا غیر مستقیم نقش خاص خویش را در زنده گی گروهی ایفا کنند. به همین جهت آگاهی اجتماعی از مهم ترین تقاضاهای زمان معاصر به شمار میرود و همین آگاهی است که انسان را به زنده گی

فردی و جمعی علاقه مند می‌سازد و توجه او را به آزادیها و مسؤولیتهای وی جلب می کند.

نقشهایی که برای یک رسانه می توان بر شمرد عبارتند از:

الف- رسانه و اعتماد سازی: اعتماد سازی در زمینۀ سیاست های کلی یک جامعه و نظام، یکی از وظایف و نقشهای مهم رسانه است. رسانه از این طریق می تواند در ترسیم اهداف، اولویت ها و تبیین برنامه ها و همچنین بسیج نیرو های جامعه نقشی به سزا داشته باشد. با این امر اجرای برنامه ها با آگاهی کامل مردم و همراهی عمومی ایشان با کمترین مشکل و درگیری ها قابل انجام خواهد بود.

ب- رسانه و انعکاس واقعیت ها: انعکاس واقعیت های اقتصادی و اجتماعی بدون تردید یکی از ملزومات فعالیت های رسانه یی است. در این راه رسانه باید به هیچ وجه جانب گروه ها و نهاد های خاص و مختلف را نگیرد و برای مخالفان و موافقان فرصت کافی برای ابراز نظر را زمینه ساز شود.

ج- رسانه و نقد سازنده: نگاه واقع بینانه به مسایل جامعه و به خصوص مسایل اجتماعی و اقتصادی خود یک نقد سازنده است؛ اگر رسانه یی بتواند نقش خود را در انعکاس بدون کم و کاست و واقعی یک اتفاق و ماجرای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی رعایت کند خود گام مهمی در تنویر افکار عمومی برای نقد مسایل به حساب میرود.

د- رسانه و پیش بینی بحران: یک رسانه زمانی موفق تر از بقیه رسانه های همطراز خود خواهد بود که بتواند قبل از هر کس بحران های قریب الوقوع را تشخیص، تحلیل و پیش بینی نماید و برای برخورد با آنان و تغییر جریان آن راهکار ها و طرح های جدید ارائه دهد.

هـ- رسانه و اعتبار: هر رسانه برای اعتبار بخشیدن به خود ناچار است اصول اولیۀ خبررسانی را که شامل شهرت، صحت و تازه گی اخبار می شود رعایت کند. توجه به درستی و سرعتی که در انتشار آن باید در نظر گرفته شود، نقش مهمی را در ایجاد اعتبار برای رسانه ایفا می کند.

رسانه ها یکی از ضرورت های اساسی جوامع بشری استند و از آن جمله رسانه های تصویری از پدیده های عصر جدید است که در کشور ما و سایر نقاط جهان بینندۀ زیاد دارد. رسانه های تصویری در دنیای اطلاعات شور و غوغا بر پا کرده است. کار و فعالیت رسانه ها به خصوص رسانه های تصویری تنها در اطلاع رسانی خلاصه نمی شود؛ بلکه برنامه های علمی، تفریحی، خانواده گی و نمایش حوادث و رویداد ها، درامه ها، سریال ها و فلم های مختلف نیز شامل کار رسانه های تصویری می گردد. امروز کمپیوتر نیز یکی از رسانه های تصویری مهم به شمار میاید. بدون تردید رسانه ها در تنویر اذهان مردم نقش زیادی دارند و مردم را از حوادث جهان مطلع می سازد، بر معلومات شان افزوده می شود و از انکشـافات، ترقی، پیشـرفت علوم و تکنولوژی بهره مند می گردند؛ البته رسانه ها و از جمله رسانه های تصویری و تماشای آن دارای فواید و ضررهایی نیز میباشد.

رسانه ها بزرگترین منبع گزارش خبر است و اخبار را به صورت مستند و گاه مستقیم پخش میکند.

برنامه های ورزشی را از طریق تلویزیون تماشا می کنیم. تلویزیون یک آموزشگاه است و از جمله درسهای قرآن کریم، تجوید و سایر علوم و نیز دروس مکاتب را می توان از طریق تلویزیون فرا گرفت و اذهان بیننده گان و شنونده گان را روشن می سازد. البته از رسانه ها باید با در نظر داشت مقدسات و عنعنات و رسم و رواج های پسندیدۀ کشور و مردم ما، استفاده صورت گیرد. در قدم اول رؤسای خانواده ها متوجه این امر باشند و نگذارند فرزندان شان تمام برنامه های مبتذل رسانه ها را ببینند و دولت هم مسؤولیت دارد. همۀ مردم و به خصوص بزرگان خانواده برای یک لحظه هم فراموش نکنند که جامعۀ ما دارای ارزش های ویژۀ اسلامی می باشد.

توضیحات

• تلویزیون: یک اختراع تخنیکی پیشرفته، سمعی و بصری و جوان ترین پدیدهٔ معاصر می باشد که در نتیجهٔ تجربیات علمی فراوان در زمینهٔ علوم به ویژه الکترونیک در قرن بیست متداول شد. عمر این رسانهٔ جمعی به شصت سال نمی رسد. با وجود این همه ویژه گی های تلویزیون ازجمله فراگیر بودن و توانایی ارتباط مستقیم تصویری با مخاطبین بی شمار خود، توانایی فراوانی در عرصهٔ استفاده از ارتباطات بخشیده است.

بیاموزیم

۱- رسانه، وسیله یی است که اخبار و اطلاعات را به مردم می رساند؛ مانند: روزنامه، جریده، مجله، رادیو، تلویزیون و شبکه های انترنتی.

۲- رسانه ها بر دو نوع اند: ۱- رسانه های چاپی ۲- رسانه های برقی

۳- نقش هایی که برای یک رسانه می توان بر شمرد؛ عبارتند از: ۱- اعتماد سازی ۲- انعکاس واقعیت ها ۳- نقد سازنده ۴- پیش بینی بحران ۵- اعتبار

۴- رسانه ها تنها در اطلاع رسانی خلاصه نمی شود؛ بلکه برنامه های علمی، تفریحی، خانواده گی و نمایش حوادث و رویدادها، درامه ها، سریال ها و فلم های مختلف را شامل می شود.

۵- نقش رسانه ها به خصوص تلویزیون بسته گی به چگونه گی استفاده و استعمال آن دارد که می تواند مفید باشد و یا مضر. اگر ما با نظر داشت احکام و ارشادات دین مقدس اسلام و رسم و رواجهای پسندیدهٔ اسلامی و افغانی استفاده نکنیم می تواند مضر واقع شود.

آیین نامه نگاری

• بخشهای اصلی نامهٔ اداری (مکتوب)

منظور از بخشهای اصلی نامه های اداری، این است که چگونه یک نامهٔ کامل اداری را قالب بندی کرده وآن را روی کاغذ بیاوریم. براساس آنچه درادارات ومؤسسه های گوناگون،

رایج و متداول و درعرف اداری نیز پذیرفته شده و تقریباً ثابت است، باید به شکل زیر باشد:

۱. آدرس یا نشانی فرستنده (اگر نامه چاپی باشد و آدرس دفتر درپایین آن باشد، نوشتن این قسمت لازم نیست.)

۲. تاریخ صدور نامه

۳. شمارهٔ دفتری یا صادره.

۴. عنوان (خطاب به گیرندهٔ نامه)

۵. آغاز نامه (عبارت یا جملهٔ احترامانهٔ در ابتدای نامه)

۶. متن نامه

۷. پایان نامه (عبارت یا جملهٔ احترامانه پایانی)

۸. در قسمت ختم آخرین سطر نامه (نام و موقف دولتی امضا کننده)

۹. امضای مسؤول دفتر صادر کننده.

۱۰. ذکر ضمیمه ها یا پیوستها با تعداد اوراق آن (کنار چپ صفحهٔ اول)

کار گروهی و سخنرانی

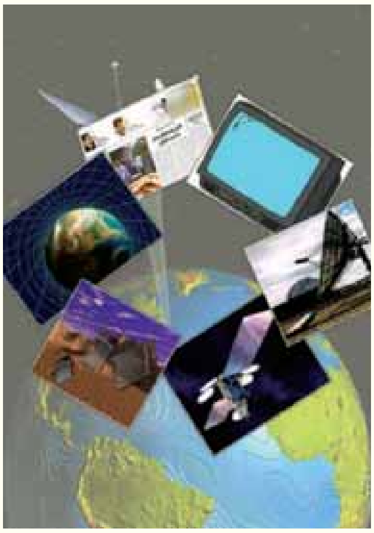

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون نقش رسانه ها در بیداری اذهان مردم به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر نتیجه را به دیگران بیان نماید.

۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده انواع رسانه ها را توضیح دهد.

۳- چند شاگرد در مورد تصویر صحبت کنند.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های خویش بنویسید.

۲- با در نظر داشت قواعدی که خوانده اید؛ بخشهای اصلی یک نامهٔ اداری را در کتابچه های تان بنویسید.

خود آزمایی

۱- رسانه ها بر چند نوع اند؟

۲- رسانه ها را نام بگیرید.

۳- فواید و ضرر های رسانه ها را بر شمرید.

۴- رسانه های تصویری وغیر تصویری از هم چه تفاوت دارد؟

۵- در نوشتن یک نامهٔ اداری کدام نکات را باید در نظر بگیریم؟

کار خانه گی

۱- در بارهٔ رسانه ها و نقش آن در جامعه معلومات دهید که از هشت سطر کم نباشد.

۲- رسانه های چاپی و برقی را توضیح دهید.

۳- این بیت را به حافظه بسپارید:

ملکا ذکر تـــو گویم که تو پاکی و خدایی　　نروم جز بـه همان ره که توام راه نمایی

همه درگاه تو جویم همه از فضل تو پویم　　همه توحید تو گویم که به توحید سزایی

سنایی

۴- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس بیستم

به پرسش های ذیل شاگردان پاسخ دهند:

۱- طلا تپه در کجا واقع است؟

۲- آثار طلا تپه چگونه تا امروز نگهداری شده است؟

۳- آثار طلاتپه ازچه نگاه ارزشمند است و چرا ؟

٤- چرا آن را « طلا تپه» می گویند؟

۵- متخصصان، آثار طلاتپه را با کدام اثر تاریخی دیگر قابل مقایسه دانسته اند و آن اثر از کدام کشور به دست آمده است؟

طلا تپه

طلا تپه، درپنج کیلومتری شمال شرق شهر شبرغان و به طرف چپ شاهراه شبرغان- کابل موقعیت دارد. جوزجان یا شبرغان قدیم، درمسیر راه ابریشم قرار داشت و این راه از مسیر بلخ، اندراب، کوتلهای خاواک پنجشیر و انجمن بد خشان می گذ شت. در نوشته های یاقوت حموی درسال ۶۱۷ هـ ق. مطابق ۱۲۳۸ میلادی و مارکوپولو (جهانگرد ایتالیایی) درقرن دوازدهم میلادی از توقف شان در جوزجان نوشته اند. براعظم آسیا، به ویژه سرزمینهای آریایی، سرشار از منابع احجارکریمه و فلزات گرانقیمت بود و بدان سبب توجه سیاحان، جهانگردان و تاجران را ازطریق راه ابریشم به خود جلب نموده بود.

برخی ازدانشمندان عقیده دارند که دردوره های باستان (در دوره های یونان و باختری)، کوشانیها و عصرکنیشکای کبیر، طلا به طریقۀ ریگشویی از دریاهای آمو وکوکچه به دست می آمد. بعد درکوره های بزرگ ذوب می شد و به دسترس جواهر سازان و زرگران قرار میگرفت و از طریق راه تجارتی ابریشم، به پایتخت پارتهای قدیم رسانیده می شد. طلای به دست آمده محصول زرکشان محلی بود.

آثار حیرت انگیز طلا تپه، که از دو هزار سال بدینسو در زیر خاک مدفون بود، از داخل یک قبر در محلی کشف شد، که این ناحیه را درگذ شته های دور به نام باکتریان (باختر) یاد می کردند.

در حفریات سال ۱۹۷۸ میلادی، آثار تاریخی و گرانقیمت از همین محل به دست آمد و در شهرکابل حفاظت و نگهداری می شد، در انتظار روزی که در بزرگترین نمایشگاه ها و موزیم های جهان به نمایش گذاشته شود و ازین میراث با ارزش و دست آورد بزرگ، صنعت گرانی

که درساختن و تولید آنها بیش از دو هزار سال قبل تلاش ورزیده بودند و از تاجران و رهروان راه ابریشم و آنانی که براین آثار ارزش غیرقابلِ سنجش داده اند، ابرازسپاس به عمل آید.

آثار کشف شده در سالهای ۱۹۷۸و ۱۹۷۹ میلادی از همین ناحیه، شامل بیست هزار و ششصد قطعه آثار عتیقه از طلا، نقره، برونز، عاج، زیورات، مسکوکات، مجسمه ها، قبضه ها، جواهرات مختلف وغیره است که متخصصان باستان شناسی آن را با گنجینهٔ (طوتان خامون) مقایسه کرده اند، که از آن کمتر نیست. همهٔ آثارتوسط دوتن ازعکاسان ماهرموزیم ارمیتاژ شهر سان پترس بورگ عکاسی گردیده و آلبوم نهایت زیبایی از آثار طلاتپه، زیر عنوان «طلای باختر»، درسال ۱۹۸۵.م. ترتیب گردیده است.

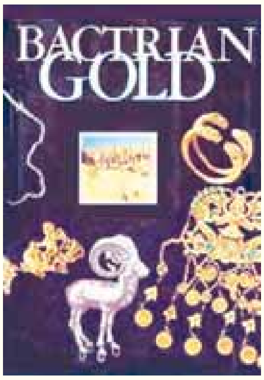

این آلبوم تنها در موزیم قصر ریاست جمهوری افغانستان، که تنها دیپلومات ها، مهمانان خارجی و کارمندان ارشد دولتی می توانستند محتوای آن را مشاهده و مطالعه کنند، قرار داشت؛ حتی مجلهٔ معتبر« نشنل جیوگرافیک» عکسهایی از این آثارگرانبها را به چاپ رسانیده و در زیرآن چنین نوشت: «این آثارحیرت انگیز را تماشا کنید! آیا باز دید مجدد آنها نصیب ماخواهد شد؟ ... تاریخ اینها تنها به افغانها و یونانیها ارتباط ندارد؛ بلکه تاریخ همهٔ بشریت است که درصورت غفلت نابود می گردد.»

درسال ۱۹۸۹ م. همه آثارطلاتپه، برای این که از تهدید دستبرد های زمان جنگ در امان بماند، به جای محفوظ در بانک مرکزی انتقال گردیده که خوشبختانه امروز در اختیار مردم افغانستان قرار دارد.

توضیحات

طوتان خامون: آثار باستانی مصر قدیم مربوط عصرفرعون یازدهم و سلسلهٔ رامِسِس دوم است، که درسال ۱۹۲۲ میلادی کشف گردید.

بیاموزیم

۱. جوزجان یا شبرغان قدیم، که ازجمله ولایات معروف صفحات شمال کشور است، درمسیرخط ابریشم قرار داشت.

۲. طلا در دوره های باستان (در دوره های یونان باختری)، کوشانیها و عصر کنیشکای کبیر، از طریق ریگشویی از دریا های آمو وکوکچه به دست می آمد.

۳. آثار حیرت انگیز طلا تپه، که از دو هزار سال بدینسو در زیر خاک مدفون بود، از داخل یک قبر در محلی کشف شد، که این ناحیه را درگذ شته به نام باکتریان (باختر) یاد می کردند.

۴. درحفریات سال ۱۹۷۸ میلادی، حدود بیست هزار و ششصد قطعه اثر تاریخی و گرانقیمت از طلا تپه به دست آمد.

آیین نامه نگاری

استعلام

سوال	جواب

- **استعلام:** استعلام در لغت، معلومات خواستن، طلب معلومات کردن و آگاهی خواستن را میگویند. و در اصطلاح نامه نگاری، به نوع خاصی از نامه گفته میشود که دارای شکلی ویژه بوده و در آن اداره یی از اداره یی دیگری یا در میان خود همان اداره، در مورد موضوعی خواستار معلومات میشود؛ همچنان دفاتر مسؤول بازجویی از متهمان و مجرمان، پرسشهای خویش را به صورت تحریری در همین نوع نامه نوشته و جواب اشخاص متهم یا مجرم را به صورت کتبی در آن گرفته و به حیث سند آن را مورد کاربرد مراجع قانونی قرار میدهند.

معمولاً استعلام ها در کشور ما دارای چوکات و شکل مخصوص به خود بوده و تقریباً شکل آن در همه ادارات دولتی، یکسان است.

کار گروهی و سخنرانی

۱. چگونه می شود که اقتصاد کشور را با آثار طلاتپه، بدون

فروش آن، تقویت کنیم؟ شاگردان در این مورد با هم گفتگو کنند و نتیجه را یک نفر به دیگران بیان نماید.

۲. شاگردان به دو گروه تقسیم شوند و با نظرداشت قواعدی که خوانده شد، گروه اولی یک دعوتنامه به عروسی و گروه دوم یک دعوتنامه به مجلس ترحیم بنویسند؛ سپس از هرگروه یک تن شان آن را خوانده به روی تخته بنویسد و گروه مقابل آن را اصلاح کند.

املا و نگارش

۱. متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد درکتابچه های تان املا بنویسید.

۲. در بارهٔ تصاویر که نمونه هایی از آثار طلاتپه است، با رعایت قواعد دستوری، املایی و انشایی، در کتابچه های تان یک متن که از هفت سطر کم نباشد بنویسید.

خود ازمایی

۱. طلا در دوره های باستان از چه طریق و از کدام حصص کشور ما به دست می آمد؟

۲. آثار طلا تپه، درکجا و کدام سال کشف شد؟ آن ناحیه را درگذ شته به چه نام یاد می کردند؟

۳. آثار کشف شدهٔ طلا تپه متشکل از چند قطعه بوده، و شامل چه چیزهایی است؟

کارخانه گی

۱. ارزش اقتصادی، تاریخی، تحقیقی و فرهنگی آثار طلا تپه را طی ده سطر بنویسید.

۲. این بیت را به حافظه بسپارید:

هرآنکو نماند از پسش یادگار — درخت وجودش نیاورد بار
وگر رفت و آثار خیرش نماند — نشاید پس مرگش الحمد خواند

سعدی

۳. متن کامل درس بیست و یکم را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس بیست ویکم

درس امروز توسط یک تن از شاگردان طوری معرفی شود که تشریحاتش جوابگوی پرسشهای زیر باشد. در پایان، همین سؤالها از چند شاگرد دیگر پرسیده شود:

۱- عدالت از نظر لغوی چه معنی دارد؟
۲- دربارهٔ عدالت چه می دانید؟ توضیح دهید.
۳- در جامعهٔ که عدالت اجتماعی برقرار نشود چه حادثه به وقوع می پیوندد؟

عدالت اجتماعی

دربارهٔ عدالت دو گونه بحث می توان کرد؛ یکی این که عدالت را از فضایل اخلاقی انسانی می توان شمرد و آن سر چشمه یی از حالات روحی فرد است و دانشمندان به این عقیده اند که عدالت حد وسط و حالت تعادل است میان ظلم و انظلام و این حالت فضیلت است. و دوم بر مبنای حقوقی که جهت اصول تعادل افراد جامعه که شرط تکامل آن است تا عدالت در میان آنان اجرا شود. در نهایت تعریفی را که حقوق دانان و علمای حقوق و اخلاق بر آن موافق اند چنین است که گذاشتن هر چیزی در جای خودش عدالت است؛ بنابراین، عدالت رعایت حقوق و آزادی های فردی واجتماعی آزادی بیان و اندیشهٔ حق کار و غیره، خلاصه دادن حق به حق دار است. مبنای برابری این است که انسانها به حسب گوهر و ذات برابر اند. پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم در مورد عدالت فرموده اند: (مؤمن کامل شمرده نمی شود یکی از شما که دوست بدارد برای برادرش آنچه را که برای خود دوست نمی دارد.) از آیات و احادیث چنین بر می آید که عدالت یکی از شاخص ها و اهداف عمدهٔ دین مقدس اسلام می باشد و آنانی که به این هدف عالی پایبندی ندارند آنان را مؤمن کامل گفته نمی توانیم. اسلام دین وسط و اعتدال بوده و می خواهد که همه افراد اجتماع دارای حقوق مادی و معنوی باشند و از آن باید مستفید گردند. اسلام دین کامل بوده و در هر شرایط زمانی و مکانی از خود برنامه ها دارد و هیچ نوع تبعیض و تعصب را به رسمیت نمی شناسد سیاه، سفید و عرب و عجم هیچ امتیاز و برتری یکی بر دیگری ندارند.

کار باید به اهل کار سپرده شود که تأمین کنندهٔ عدالت اجتماعی در یک جامعه میباشد، و نیز دین اسلام حکم می کند برای هر یک از انسان هایی که در یک جامعه زنده گی می نمایند

به کسب مقامی مطابق لیاقت و استعداد شان سپرده شود. عدالت اجتماعی افراد جامعه را به اجرای اعمال شایسته سوق می دهد و از ارتکاب اعمال نا جایز و غیر انسانی برحذر می دارد. عدل و داد از خواستهای اساسی دین به شمار می رود. در راستای بر قراری عدالت اجتماعی از همان آغاز نزول قرآن مجید بر رسول خدا، قدم های موثر و استوار برداشته شدکه همانند آن دیگر هیچ دین و مذهب و آیین؛ چنان استوار گام ننهاده است و به صراحت اظهار می دارد که هیچ کس بر دیگری برتری ندارد مگر به تقوا.

همچنان نظام حکومت در اسلام بر پایۀ عدالت فرمانروایان و فرمانبرداری افراد و مشورت بین آن دو بنا شده است که هر یک باید وجیبه های خود را به گونۀ درست انجام دهند.

فرمان روایان عدالت را بین افراد بر قرار داشته و در درون آن از هیچ گونه تلاش دریغ نورزند؛ چنانچه خداوند (جل جلاله) در این رابطه فرموده است: (وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ). آیۀ ۵۸ سورۀ النساء

ترجمه: و چون میان مردم داوری می کنید به عدالت داوری کنید.

محبوب ترین مردم نزد خداوند(جل جلاله) در روز قیامت در مقام و رتبه، پیشوای عادل است و از همۀ مردم بدتر نزد خداوند در روز قیامت و شدید ترین آنها در عذاب، پیشوای ظالم است. این عدل مطلقی است که ترازوی آن با حب و بغض کج نمی شود و هیچ دوستی و دشمنی قواعد آن را تغییر نمی دهد و تحت تأثیر خویشاوندی افراد و دشمنی اقوام قرار نمی گیرد و افراد ملت اسلامی همه گی از آن بهره می برند و هیچ حسب و نسب و مال و مقامی باعث جدایی، بین آنان نمی شود. چنانکه ملت های دیگر نیز از آن بهره می گیرند. عدالت روشی است که هیچ قانون داخلی و بین المللی تا کنون به پای آن نرسیده است.

در رابطه به فرمانبرداری افراد اوامری از جانب خداوند (جل جلاله) فرستاده شده که عمل به آن سبب پیروزی در دنیا و آخرت گردیده و یکی از عواملی است که نظم جامعه بر پایۀ آن برقرار است. از خداوند(ج) و رسول (ص) و صاحبان امر خود اطاعت کنید (نساء ۵۹) جمع بین خدا(جل جلاله) و رسول و صاحبان امر در آیۀ مزبور شامل نکته یی در بارۀ واقع این اطاعت و حدود آن است: اطاعت «اولو الامر» از اطاعت خدا و رسول کمک می گیرد؛ زیرا که ولی امر اسلامی ذاتاً مورد اطاعت نیست؛ بلکه به خاطر این که قیام بر شریعت و قوانین خدا (ج)

و رسول نموده، اطاعت می شود و اطاعت او فقط منوط به اجرای شرع است و اگر از اجرای این شریعت منحرف شد، اطاعتش هم سقوط می کند و اجرای اوامرش واجب نیست.

عدالت، بزرگترین قاعده و رکن اسلام است؛ البته عدالت اجتماعی همیشه به حساب فرد نیست؛ بلکه اگر بخواهیم راه صحیح عدالت را در تمام صور و اشکال آن در حیات خود تحقق دهیم باید آن را هم برای فرد و هم برای اجتماع حساب کنیم. علاوه بر همهٔ اینها، هیچ کس یقین ندارد که سرکوب نمودن عوامل معقول طبیعی، نتیجهٔ خوبی به فرد یا اجتماع می دهد و بدگمانی به فطرت و سر کوب نمودن این عوامل و ایستادن در مقابل آنها راهی برای عدالت درست می کند. خلاصه، عدالت این نیست که برای همه گان همه چیز را مساوی بدهند؛ بلکه زمینهٔ رشد مساوی را برای افراد جامعه مساعد کنند، بعداً هر کس طبق استعداد و سعی و تلاش خود به حق خود نایل آید. تبعیض در نظر گرفته نشود؛ حق به حق دار برسد؛ زمینهٔ پیشرفت و ترقی در امور مختلف آماده شود و هیچ شخص و گروهی تحت نامهای زبان، سمت و نژاد مورد آزار و اذیت قرار نگیرند و یا اینکه تحت همین عناوین بدون در نظر گرفتن لیاقت و اهلیت کسی مورد نوازش قرار نگیرد. باید در جامعه شایسته سالاری حاکم گردد و در نتیجه عدالت اجتماعی به مفهوم واقعی کلمه تأمین شود و بدین وسیله کشور از فقر و بد بختی نجات می یابد.

توضیحات

عدالت اجتماعی: عبارت از روش اعتدال و میانه روی است که باید حق هیچ فرد و گروه در جامعه تلف نگردد، حق به حق دار برسد و زمینهٔ رشد یکسان برای همه فراهم گردد و هر کس طبق استعداد و اهلیت به مقام خود نایل آید.

بیاموزیم

۱– عدل در لغت داد گری، ضدجور و ستم امرمیانه که دور از افراط و تفریط باشد.

۲– زمینهٔ رشد برای افراد جامعه مساعد گردد.

۳- برای تأمین عدالت اجتماعی هر نوع تبعیض باید از بین برود.

۴- عدالت حد وسط و حد تعادل میان ظلم و انظلام است.

۵- کار باید به اهل کار سپرده شود.

آیین نامه نگاری

• نامه (مکتوب) های رسمی به شخص

عبارت ازنامه هایی است که ازسوی یک ادارهٔ رسمی دولتی برای یک یا چندین شخص یا سازمان یا شرکت فرستاده میشود. شکل و ساختمان این گونه نامه ها کمابیش همانند نامه های اداری است، با تفاوتهای اندکی که در زیر به شرح آن خواهیم پرداخت. براساس آنچه در ادارات و دفاتر رسمی گوناگون، رایج و متداول، و درعرف اداری کشور نیز پذیرفته شده و ثابت است، نامه های رسمی به شخص باید دارای اوصاف و شکل زیر باشد:

۱. آدرس یا نشانی فرستنده (اگرنامه چاپی باشد و آدرس دفتر درپایین آن باشد، نوشتن این قسمت لازم نیست.)

۲. تاریخ صدور نامه

۳. شمارهٔ دفتر

۴. عنوان (خطاب به گیرندهٔ نامه)

۵. آغاز نامه (عبارت یا جملهٔ احترامی در ابتدای نامه)

۶. متن نامه

۷. پایان نامه (عبارت یا جملهٔ احترامی پایانی)

۸. نام و مقام اداری نویسنده (کنارچپ صفحه)

۹. امضای نویسنده

۱۰. مهر اداره (درصورت ضرورت)

۱۱. ذکر ضمیمه ها با تعداد اوراق آن (کنار راست صفحه، دو سانتی متر پایین تر از امضا)

۱۲. نام شخص ویا اشخاص گیرنده (اگرگیرنده گان بیشتر ازیک شخص باشد.)

تفصیلات

۱. نوشتن عبارات و جمله های احترامی مقدماتی و پایانی درین گونه نامه ها ضروری است.

۲. اگرگیرندهٔ نامه دارای القاب وعناوین علمی؛ مانند: دکتور، انجنیر، استاد، سرمحقق، مؤلف ویا القاب اداری و نظامی؛ مانند: وزیر، رئیس، دگروال، جنرال و امثال اینها باشد، نوشتن این القاب و عناوین ضروری است.

۳. اگرنامه ازطرف ارگانهای قضایی برای یک مجرم نوشته میشود، عبارات و جمله های احترامی مقدماتی و پایانی و القاب و عناوین علمی، اداری ونظامی نباید نوشته شود.

۴. اما اگرنامه ازطرف ارگانهای قضایی برای یک متهم نوشته میشود، نوشتن عبارات و جمله های احترامی مقدماتی و پایانی و القاب و عناوین علمی، اداری و نظامی ضروری است.

۵. اگر درنامه ازگیرنده تقاضای اجرای کاری درموعد معینی شده باشد، ذکرتاریخ نهایی آن حتمی است.

کار گروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون عدالت اجتماعی به بحث و گفتگو بپردازند. سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده ونتیجه را به دیگران انتقال دهد.

۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده پیرامون چند آیت در مورد عدالت اجتماعی توضیحات دهد.

۳- یک شاگرد در مورد مفهوم شعر صحبت نماید.

بنی آدم اعضای یکدیگر انـــد   که در آفرینش زیک گوهر اند
چو عضوی به درد آورد روزگار   دگر عضو هـا را نماند قـــرار
تو کز محنت دیگران بی غمی   نشـــایـد که نامت نهند آدمی

سعدی (رح)

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش میگیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.

۲- در مورد تصویر مقابل متنی بنویسید که از ده سطر کم نباشد.

خود آزمایی

۱- عدالت چه معنی دارد؟

۲- در بارۀ عدالت اجتماعی چه می دانید؟ توضیح دهید.

۳- صلاحیت و اهلیت و زمینۀ رشد افراد در تحقق عدالت اجتماعی چه نقشی دارد؟

۴- عدالت را در پرتو آیات قرآن توضیح دهید.

۵- فرق میان عدالت فردی و اجتماعی چیست؟

۶- دربارۀ نامه های رسمی به شخص، معلومات دهید.

کارخانه گی

۱- در بارۀ عدالت اجتماعی یک مقاله بنویسید که از ده سطر کم نباشد.

۲- آیا بدون رعایت عدالت اجتماعی، جامعه می تواند ترقی کند؟ توضیح دهید.

۳- این بیت را به حافظه بسپارید:

اظهار عجز پیش ستم پیشه ابلهی است　　　اشک کباب باعث طغیان آتش است

صائب

۴- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس بیست و دوم

پرسشهای آتی را شاگردان پاسخ دهند:

۱- در شعر پایگاه انسان، سنایی مردم را به سوی چه فرا می خواند؟

۲- سنایی در سرایش اشعارش از کدام شاعران معروف الهام گرفته است؟

۳- پیرامون زنده گینامه نویسی عصری و جدید چه می دانید؟ بیان دارید.

پایگاه انسان

پایه بسیار سوی بام بلند — تو به یک پایه چون شوی خرسند؟
از پی کارت آفرید ستند — جامهٔ خلعتت برید ستند
تو به خلقان چرا شوی قانع؟ — چون نگردی بدان حلل طامع؟
مِلک و مُلک از کجا به دست آری — چون مهی شصت روز بیکاری
غافلی سال و ماه و مغروری — د د و دیوی و ز آدمی دوری
آدمی کی بود گزنده چو تو؟ — دیو و دد کی بود درنده چوتو؟
سال و مه کینه جوی همچو پلنگ — خلق عالم زطبع تو دلتنگ
آن جوانی که گرد غفلت گشت — آن نه عمر، آن فضول بود و گذشت
مرد عاقل زلهو پرهیزد — زین چنین عمر عقل بگریزد
در رخ ماه نو کسی خندد — که ازو سود و مزد بربندد
پس تو باری چرا نگریی خون؟ — کت از او جان کمست و وام ا فزون
مرد چون رنج برد گنج برد — مرغ راحت به باغ رنج پرد
هر که با جهل و کاهلی پیوست — پایش ازجای رفت وکار از دست
خُرد همت همیشه خوار بود — عقل باشد که شاد خوار بود
اندرین ره گرچه آن نکنی — دست و پایی بزن، زیان نکنی
رنج کش را نتیجه چه بود؟ گنج — بستر خواب راحت آمد رنج
به تمناتو مرد ره نشوی — پاس خود دار تا تبه نشوی
به طلب یابی از بزرگان جاه — کز طلب خوبروی گردد ماه

حدیقهٔ سنایی

توضیحات

حکیم ابو المجد مجدود بن آدم سنایی از شاعران بلند رتبه قرن ششم هجری است؛ ابتدا به دربار غزنویان راه یافته و شاهان غزنوی را مدح می گفت و پس از دگرگون گشتن حال و ملاقات با صوفیه و مشایخ بزرگ از مدح شاهان چشم پوشیده و عزلت گزینی را اختیار کرد، سپس سفر های به حج و شهرهای بلخ، سرخس، مرو و نیشاپور نموده و تا پایان عمر در غزنین ماند و در حدود سالهای ۵۲۹ هـ . ق. وفات یافت و مرقد وی در شهر غزنین است.
از سنایی آثاری چون، دیوان اشعار که شامل قصاید، غزلیات و قطعات است. کتاب حدیقة الحقیقه، سیر العباد الی المعاد، طریق التحقیق، کارنامۀ بلخ و مثنوی های به نام عشقنامه و عقل نامه را می توان نام برد.
اشعار دورۀ اول سنایی تحت تأثیر سبک فرخی و مسعود سعد است و در دورۀ دوم که سنایی وارد عالم عرفان شد مضامین مستقل و اشعار عارفانه دارد. او نخستین غزل سرای عارف است که افکار و اصطلاحات عرفانی را با مضامین عاشقانه آمیخته است.

۲-کت: مخفف (که ترا) است

۳- خرد همت: کم همت

بیاموزیم

۱- مدارج رسیدن به مقام والای انسانیت بسیار است که با سعی و تلاش انسان، به دست می آید.

۲- غفلت و بیخبری و عدم سعی و تلاش انسان را از مرتبۀ اصلیش پایین تر می برد.

۳- سنایی از جملۀ شاعران عارف قرن ششم هجری است که در غزنین زاده شده و همانجا وفات یافته است.

۴- آثار سنایی عبارت از مثنوی حدیقة الحقیقه، کارنامۀ بلخ، سیر العباد الی المعاد، طریق التحقیق، عقل نامه و عشق نامه میباشد.

• زنده گینامه

وقتی دریک مؤسسهٔ دولتی یا غیردولتی درخواست استخدام بدهیم، آن مؤسسه ازما چیزی به نام زنده گینامه (CV) میخواهد که نوشتن آن نیز تابع قواعدی است به شرح زیر:

زنده گینامه ها معمولاً دارای چهاربخش عمده است: ۱. نام، آدرس تماس ۲. شرح تحصیلات ۳. وظایف قبلی ۴. تواناییها.

بخش نخست شامل این نکات میباشد:

نکات این بخش به شکل عمودی نوشته میشود.

۱. نام ونام خانواده گی (درقسمت وسط صفحه باخط بزرگ) اندازهٔ خط : ۱۸ بولت (برجسته)

۲. آدرس مکمل محل سکونت یا آدرس پستی (درقسمت پایینی نام، باخط کوچکتر) اندازهٔ خط: ۱۶

۳. آدرس تماس: شمارهٔ تیلفون منزل/ موبایل / ایمیل (درقسمت پایینی آدرس) اندازهٔ خط : ۱۶

بخش دوم (شرح تحصیلات) این نکات را دربر میگیرد : اندازهٔ خط : ۱۴

به شکل افقی: درجهٔ تحصیل/ رشتهٔ تحصیلی/ نام مؤسسهٔ تحصیلی/ آدرس کامل آن (با شهر،کشور)/ سال فراغت

توجه: درجهٔ تحصیل (از آخرین سند فراغت تحصیلی به طرف نخستین سند فراغت: دکتورا، ماستری، لیسانس، بکلوریا، دورهٔ متوسطه، دورهٔ ابتدائیه. یعنی درشمارهٔ نخست، آخرین شهادتنامه، در شمارهٔ دوم، سندفراغت قبل ازان و به همین ترتیب تا دورهٔ ابتدایی.)

بخش سوم (وظایف قبلی) شامل این نکات میشود: اندازهٔ خط : ۱۴

به شکل افقی : نام وظیفه/ مکلفیتها/ نام مؤسسه/ آدرس مؤسسه (با شهر،کشور)/ ازتاریخ / / تا تاریخ / /

بخش چهارم (تواناییها) این نکات را دربر میگیرد: اندازهٔ خط : ۱۴

به شکل افقی: تجربه و تخصص در رشتهٔ کاری/ توانایی درخواندن و نوشتن (چند زبان)/ توانایی دربخش منجمنت و اداره/ توانایی استفاده ازکمپیوتر و انترنت / و امثال اینها .

* یادداشت: ۱– تعداد مجموعی صفحات زنده گینامه، نباید از دوصفحه تجاوزکند. ۲ – در زبانهایی که از چپ به راست نوشته میشوند، ازجملهٔ چهاربخش، سه بخش آن به شکل معکوس نوشته میشوند؛ یعنی بخش اولی به جای خود باقی میماند و سه بخش دیگر باید بدین ترتیب نوشته شود: (تواناییها/ وظایف قبلی/ تحصیلات)

کار گروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شده و پیرامون مفهوم کلی ابیات زیر مباحثه نموده و بعداً از هر گروه یک نفر نتیجهٔ بحث گروه خود را به دیگران بگویید.

پایه بسیار سوی بـــام بلند　　　تو به یک پایه چون شوی خرسند
از پی کارت آفــریـد ستند　　　جــامعهٔ خلعتت بـــریـــد ستنـد
تو به خلقان چرا شوی قانع　　　چون نـــگردی بـدان حلل طامع

۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده در مورد زنده گی و سبک اشعار و آثار سنایی توضیحات ارائه کند.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش میگیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
۲- با در نظرداشت قواعدی که در آیین نامه نگاری خواندید در کتابچه های تان خلص سوانح خود را بنویسید.

خود آزمایی

۱- سنایی در شعر پایگاه انسان مردم را به چه فرا می خواند؟
۲- سنایی در اشعارش از کدام شاعران الهام گرفته است؟
۳- مفهوم بیت زیر را بگویید:

هر که با جهل و کاهلی پیوست　　　پایش از جای رفت و کارش از دست.

۴- عبارت (خرد همت) در شعر سنایی به کدام مفهوم است؟
۵- در مورد زنده گینامه نویسی به شیوهٔ عصری و جدید آن چه میدانید؟

کار خانه گی

۱- نظم پایگاه انسان را به عبارت خود به نثر تبدیل کنید.
۲- این بیت را به حافظه بسپارید:

مکن در جسم و جان منزل که این دونست و آن والا　　　قدم زین هر دو بیرون نِه، نه اینجا باش نه آنجا
سنایی

۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس بیست وسوم

از شاگردان پاسخ های این پرسش ها پرسیده شود:
۱- محتشم کاشانی کی بود؟
۲- «پدر مرثیه نگاری» کی را می خوانند؟
۳- کربلا چه معنی دارد؟
٤- در دشت کربلا حضرت امام حسین با چند تن از یارانش به شهادت رسید؟

محتشم کاشانی

محتشم کاشانی از شاعران عهد صفوی بوده او را «پدر مرثیه سرایی» می نامند. از میان مراثی او مهمتر از همه ترکیب بندی است در رثای شهیدان کربلا و مربوط به واقعهٔ شهادت امام حسین(رض)؛ همچنین مجموعهٔ غزلیاتی به نام جلالیه،جامع اللطایف و نقل عشاق می توان اشاره کرد.

محتشم کاشانی در کاشان به شغل بزازی سر گرم بود و به شعر علاقه داشت؛ چنان که دیدیم، مدیحه یی مقارن جلوس شاه تهماسب به دربار او فرستاد، سلطان صفوی را واداشت تا شاعران را به ترک مدیحه سرایی توصیه کند و آنان را به نظم مراثی بزرگان دین ترغیب نماید. محتشم کاشانی خود از کسانی بود که به توصیهٔ شاه تهماسب به اشعار دینی روی آورد و با سرودن مرثیهٔ معروف به دوازده بند در بارهٔ واقعهٔ کربلا در مرثیه سرایی به جایگاه والایی دست یافت. وفات وی در سال ۹۶۶ هـق. اتفاق افتاده است. اکنون ابیاتی از دو بند این مرثیه را میخوانیم:

بند اول

باز این چه شورش است که در خلق عالَم است
بـــاز این چـــه نوحه و چه عزا و چه ماتم است
بـــاز این چـــه رستخیز عظیم است کـــز زمین
بی نفخ صور خــــاسته تــــاعـرش اعظم است

این صبح تیره باز دمید از کجا؟ کزو
کارجهان و خلق جهان جمله در هم است
گویا طلوع می کند از مغرب آفتاب
کاشوب در تمامی‌ذرات عالم است
گر خوانمش قیامت دنیا بعید نیست
این رستخیز عالم که‌نامش محرم است
دربارگاه قدس که جای ملال نیست
سرهای قدسیان همه برزانوی غم است
جن و مَلَک بر آدمیان نوحه می کنند
گویا عزای اشرف اولاد آدم است
خورشید آسمان و زمین نور مشرقین
پروردهٔ کنار رسول خدا حسین

بند دوم

کشتی شکست خوردهٔ طوفان کربلا
در خاک و خون فتاده به میدان کربلا
گرچشم روزگار براو فاش میگریست
خون میگذشت از سر ایوان کربلا
نگرفت دست دهر گلابی بغیراشک
زآن گل که شد شگفته به بستان کربلا
از آب هم مضایقه کردند کوفیان
خوش داشتند حرمت مهمان کربلا

بودند دیو دد همه سیراب و می‌مکید

خاتم ز قحط آب سلیمان کربلا

زان تشنگان هنوز به عیوق میرسد

فریاد العطش زبیابان کربلا

آه از دمیکه لشکر اعدا نکرد شرم

کردند رو به خیمهٔ سلطان کربلا

آندم فلک بر آتش غیرت سپند شد

کز خوف خصم در حرم افغان بلند شد

محتشم کاشانی

توضیحات

• رستخیز عظیم: اشاره به واقعه و سانحهٔ کربلا که حضرت امام حسین رضی الله عنه با هفتاد دو تن از یارانش جام شهادت نوشیدند.

• کربلا: نام یکی از شهر های عراق(بین النهرین) است که تا سال ۶۱ هـ.ق. بیابان بوده است و از این به بعد بر اثر شهادت حسین بن علی (رض) آن محل مورد توجه قرار گرفته است.

بیاموزیم

۱- محتشم کاشانی از شاعران عهد صفوی است که به سال ۹۶۶ هـ.ق. وفات نموده است

۲- محتشم کاشانی را «پدر مرثیه سرایی» می نامند.

۳- واقعهٔ کربلا در سال ۶۱ هـ.ق. اتفاق افتاد.

۴- واقعهٔ کربلا واقعه ایست که میان سپاهیان حسین(رض) و سپاهیان یزید بن معاویه در

محرم سال ۶۱ هـ .ق. اتفاق افتاد که به شهادت رسیدن حسین(رض) و اسارت بقایای اهل بیت وی انجامید.

۵- در واقعهٔ کربلا حضرت امام حسین رضی الله عنه با ۷۲ تن از یاران شان به شهادت رسیدند.

آیین نامه نگاری

نمونهٔ زنده گینامه (CV)

نام «نام خانوادگی»

آدرس:............................ تلفون:........................ایمیل آدرس:.......................................

تحصیلات

شماره	درجهٔ تحصیل	رشتهٔ تحصیل	مؤسسهٔ تحصیلی	سال فراغت
۱	دکتورا	ژورنالیزم	دانشگاه تهران	۱۳۸۰
۲	ماستری	ادبیات دری	پوهنتو کابل	۱۳۷۶
۳	لیسانس	ادبیات دری	پوهنتون کابل	۱۳۷۳
۴	بکلوریا		لیسه استقلال	۱۳۷۰
۵	متوسطه		لیسه نادریه	۱۳۶۷
۶	ابتدایی		لیسه نادریه	۱۳۶۰

اشتراک در ورکشاپها، سیمینار ها وکورسهای آموزشی

شماره	نام کورس	شهادتنامه	برگزار کننده	مدت
۱	زبان انگلیسی	Certificate		
۲	کمپیوتر	Certificate		

وظایف قبلی

شماره	نام وظیفه	مکلفیتها	نام مؤسسه	از تاریخ	تا تاریخ
۱	استاد	تدریس	لیسه استقلال	۷۶/۳/۲	۸۱/۶/۵
۲	مدیر	منجمنت	معارف شهر	۶-۷-۸۱	۸۹/۱/۱۲

آشنایی با زبانها

شماره	زبان	خواندن	نوشتن	مکالمه
۱	دری	عالی	عالی	عالی
۲	پشتو	عالی	عالی	عالی
۳	عربی	خوب	متوسط	خوب
۴	انگلیسی	متوسط	متوسط	متوسط

کار گروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون واقعهٔ کربلا به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را برای دیگران بیان نماید.

۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده پیرامون مرثیه نگاری در ادبیات دری معلومات ارائه کند.

۳- چند شاگرد در مورد بیت زیر دو دقیقه صحبت کنند.

ادب بهتر از گنج قارون بود
فزونتر ز مُلک فریدون بود

املا و نگارش

۱– متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.

۲– با در نظر داشت قواعدی که در آیین نامه نگاری خواندید، زنده گینامۀ خود را در کتابچه های تان بنویسید.

خود ازمایی

۱– محتشم کاشانی را به نام پدر چه یاد می کنند؟

۲– در مورد محتشم کاشانی چه می دانید؟

۳– دو اثر محتشم کاشانی را نام بگیرید.

۴– در واقعۀ کربلا حضرت امام حسین رضی الله عنه با چند تن از یاران شان شهید شدند.

۵– در رثای حضرت امام حسین رضی الله عنه واقعۀ کربلا به قیامت دنیا تشبیه شده است، توضیح دهید.

کار خانه گی

۱– پیرامون شخصیت حضرت امام حسین رضی‌الله‌عنه و کارنامه های شان یک مقاله بنویسید.

۲– این بیت را به حافظه بسپارید:

خورشید آسمان و زمین نور مشرقین
پـرورده کنـــار رسول خدا حسین
محتشم کاشانی

۳– متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس بیست وچهارم

به پرسش ها از شاگردان پاسخ خواسته شود:

۱- شعر میهن از سروده های کدام شاعر کشور ماست؟

۲- شعر میهن مبین چه نوع یک احساس است؟

۳- در مورد شخصیت مستغنی آنچه میدانید معلومات دهید.

میهنم

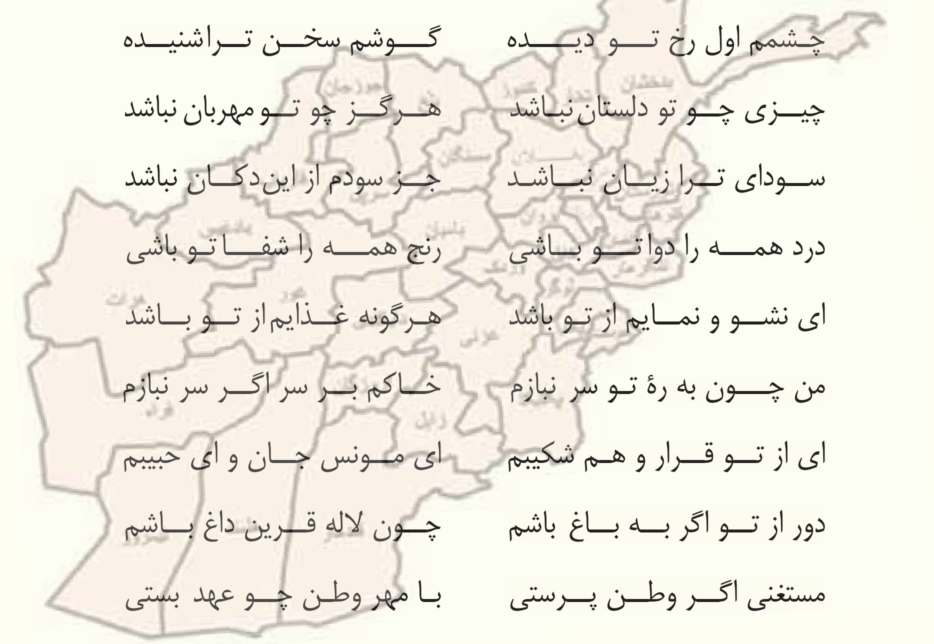

ای باغ و بهار و ای بهشتم — ای روز نخست سر نوشتم

مهر تو به جان و دل سرشتم — تخم عشقت به سینه کشتم

چشمم اول رخ تو دیده — گوشم سخن تراشنیده

چیزی چو تو دلستان نباشد — هرگز چو تو مهربان نباشد

سودای ترا زیان نباشد — جز سودم از این دکان نباشد

درد همه را دوا تو باشی — رنج همه را شفا تو باشی

ای نشو و نمایم از تو باشد — هرگونه غذایم از تو باشد

من چون به رهٔ تو سر نبازم — خاکم بر سر اگر سر نبازم

ای از تو قرار و هم شکیبم — ای مونس جان و ای حبیبم

دور از تو اگر به باغ باشم — چون لاله قرین داغ باشم

مستغنی اگر وطن پرستی — با مهر وطن چو عهد بستی

مستغنی

توضیحات

استاد عبدالعلی مستغنی فرزند ملا رمضان در سال ۱۲۹۳ هـ . ق. در حوالی بالا حصار کابل پا به عرصهٔ حیات گذاشت و از سخنوران چیره دست عهد امیر حبیب الله خان است او تحصیلات ابتدایی را نخست از پدر محترمش فرا گرفت؛ اما علوم متداوله عصر از قبیل مبادی منطق، فلسفه، فقه وغیره را در مدارس کسب نمود؛ چون ذوق و استعداد شعری در نهادش موجود بود؛ به زودی شهرت زیاد حاصل کرد. او در زبانهای دری و پشتو اشعار شیرین و مورد نظر اهل علم و ادب سرود.

مستغنی مدت چندی مصحح جریدهٔ سراج الاخبار و مدتی به صفت استاد در لیسهٔ حبیبه مشغول تدریس بود و بقیهٔ عمرش در انجمن ادبی کابل سپری گردید. دیوان مستغنی مشتمل بر غزلها، قصیده ها، مثنویها، ترکیب بندها، ترجیع بندها، رباعیها و غیره می باشد که دارای مضامین اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و ملی است.

این شخصیت ادبی روز یکشنبه بیست و دوم برج حوت سال (۱۳۱۳ هـ . ش.) پس از یک هفته مریضی چشم از جهان بست و در شهدای صالحین به خاک سپرده شد.

بیاموزیم

۱- استاد عبدالعلی مستغنی فرزند ملا رمضان در سال ۱۲۹۳ هـ . ق. در حوالی بالاحصار کابل چشم به جهان گشود.

۲- وطن هر کس برایش شیرینتر از همه زیبایی های دنیاست و در برابر حفظ آن مسؤولیت دارد.

۳- انسان در هر جایی از دنیا که باشد رابطهٔ قلبی با سرزمین خودش دارد.

۴- هیچ جایی در دنیا برای انسان راحت تر از وطن خودش بوده نمی تواند.

• دعوتنامه

نامه یی است که از طرف اشخاص، خطاب به شخص یا اشخاصی به منظور شرکت و حضور در نشستی خاص تنظیم میشود. دعوتنامه به صورت کلی دو نوع است:

۱. دعوتنامهٔ عمومی: که به صورت اطلاعیه یا آگهی بدون ذکر مخاطب از طریق روزنامه، نشریات و رسانه های گروهی به اطلاع مخاطبان خاص خود میرساند.

۲. دعوتنامهٔ خصوصی: به شخص خاص صادر میشود، و این نیز دو نوع است:

الف ـ شخصی: که از سوی افراد به یکدیگر نوشته میشود.

ب ـ اداری: این گونه دعوتنامه ها به لحاظ جنبه های عاطفی و احترامی آن، باید از سوی بالاترین مقام اداری امضا شود، که معمولاً فاقد مُهر اداری است.

دعوتنامه ها دارای بخشهایی اند که ترتیب این بخشها به صورت زیر است:

۱. عنوان که درخطاب به گیرندهٔ نامه نوشته میشود.
۲. آغاز نامه (عبارت و جمله های احترامی مقدماتی)
۳. متن نامه
۴. پایان نامه (عبارت احترامی پایانی)
۵. نام و نام خانواده گی نویسنده و ذکر مشخصات او
۶. امضا (درصورت لزوم)
۷. زمان (ساعت، روز، تاریخ)
۸. آدرس کامل محل دعوت
۹. شمارهٔ تلفون فرستنده (درصورت لزوم)

بیشتر بخشهای « آدرس فرستنده و گیرنده » روی پاکت نوشته میشود.

کار گروهی و سخنرانی

۱. شاگردان باهم گفتگو کرده معانی واژه های: مطول، غیاث و دهخدا را درفرهنگ زبان بیابند. سپس یک تن از ایشان در برابر صنف قرار گرفته شیوهٔ واژه یابی را به دیگران شرح دهد.

۲. شاگردان درمشوره باهم، دعوتنامه یی، جهت رفع نیازمندیهای مکتب، به رئیس معارف ولایت شان، بنویسند؛ سپس یک تن شان آن را در برابر صنف بخواند.

۳- چند شاگرد در مورد تصویر به نوبت سخنرانی نمایند.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد، به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
۲- با در نظر داشت قواعدی که در آیین نگارش خواندید، متن یک دعوتنامهٔ کامل را عنوانی یکی از دوستان تان در کتابچه های خود بنویسید.

خود آزمایی

۱- استاد عبدالعلی مستغنی در کدام سال و در کجا چشم به جهان گشود؟
۲- دیوان اشعار مستغنی کدام قالب های شعری را در خود دارد؟
۳- در مورد فعالیت های ادبی و فرهنگی مستغنی آنچه می دانید بیان کنید؟
۴- دعوت نامه چیست؟
۵- دعوت نامهٔ عمومی و خصوصی از هم چی فرق دارد؟

کار خانه گی

۱- شعر میهن را به نثر تبدیل نمایید.
۲- این بیت را به حافظه بسپارید:

ای ستمگاران ستم جایز نمی باشد به شرع
گر دلی را شاد نتوانید غمگین چون کنید
رحمت

۳- متن کامل درس بعدی راخوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس بیست وپنجم

یک شاگرد درس را طوری معرفی نماید که پرسش های زیر را پاسخگو باشد:
۱- در مورد قناعت چی میدانید بیان کنید؟
۲-حکایت قناعت از نوشته های کیست؟
۳- همین پرسش ها از چند شاگرد در اخیر معرفی درس پرسیده شود.

قناعت

بازرگانی را شنیدم که صد و پنجاه شتر بار داشت و چهل بندۀ خدمتکار. شبی در جزیرۀ کیش مرا به حجرۀ خویش در آورد. همه شب نیارمید از سخن های پریشان گفتن که فلان انبارم به ترکستان است و فلان بضاعت به هندوستان و این قبالۀ فلان زمین است و فلان چیز را فلان ضمین. گاه گفتی خاطر اسکندریه دارم که هوایی خوش است. باز گفتی نه که دریای مغرب مشوش است. سعدیا سفری دیگر در پیش است اگر آن کرده شود بقیت عمر خویش به گوشه ای بنشینم. گفتم: آن کدام سفر است؟ گفت گوگرد پارسی خود بردن به چین که شنیدم قیمتی عظیم دارد و از آن جا کاسۀ چینی به روم آرم و دیبای رومی به هند و فولاد هندی به حلب و آبگینۀ حلبی به یمن و برد یمانی به پارس و زان پس ترک تجارت کنم و به دکانی بنشینم. انصاف از این مالخولیا چنان فرو گفت که بیش طاقت گفتنش نماند. گفت: ای سعدی تو هم سخنی بگوی از آنها که دیده ای و شنیده ای، گفتم:

آن شنیدستی که در اقصای غور — بار سالاری بیفتاد از ستور
گفت: چشم تنگ دنیادوست را — یا قناعت پر کند یا خاک گور

سعدی

به قطع راه دراز امل غنی نشوی — بر آستان قناعت مگر مقام کنی
به نان خشک حلالی کزو شود حاصل — قناعت از شکرین لقمۀ حرام کنی
وگر کفاف معاشت نمی شود حاصل — روی و قرص جَوی، از جهود وام کنی
هزار بار از آن به که بامداد و پگاه — کمر ببندی و بر چون خودی سلام کنی

ابن یمین

توضیحات

۱- جزیرهٔ کیش: از معروفترین جزایر خلیج فارس میباشد، از نگاه آب و هوا در بین جزایر خلیج فارس به خویس معروف است، جمعیت آن ۴۱۷۷ تن و بهترین مروارید ها از اطراف این جزیره به دست می آید.

۲- ترکستان: یکی از مناطق آسیای مرکزی که از شمال به سایبریا ،از مغرب به بحر خزر، از جنوب به افغانستان، هند و تبت، از مشرق به مغولستان محدود است.

۳- حلب: شهری است در سوریه (شام) که مرکز تجارت و صنعت (نساجی) میباشد.

۴- یمن: کشوری که در جنوب غربی شبه جزیرهٔ عربستان کنار دریای احمر واقع میباشد.

۵- مشرف الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی از بزرگان و نوابغ شعر و ادب.در حدود سال ۶۰۶ هـق. در شیراز متولد شده و تحصیلات خود را در همان شهر آغاز کرده؛ سپس به بغداد رفته و در مدرسهٔ نظامیه کسب فضایل کرده است.

سعدی را یکی از شاعران درجهٔ اول می توان محسوب کرد و هم یکی از نویسنده گان برجسته و استاد نثر مسجع دانست . سعدی در انواع شعر؛ مانند: قصیده، غزل، قطعه، رباعی، ترجیع بند وترکیب بند دست بلند داشت؛ اما می توان گفت که سخن سعدی در غزل به حد اعلای لطافت رسیده است. آثار سعدی عبارتند از: دیوان غزلیات، قصاید گلستان و بوستان.

گلستان: از معروفترین کتابهای نثر فارسی دری است که سعدی آن را در سال(۶۵۶ هـق.) به نام شاهزاده سعد بن ابوبکر بن سعد زنگی تألیف کرده است. گلستان کتابیست تربیتی و اخلاقی شامل یک مقدمه در سبب تألیف کتاب و هشت باب که سعدی دراین اثر انواع مواعظه و حکم را در نثر آمیخته با نظم گنجانیده است. نثر گلستان نثر مسجع و مزین است.

بیاموزیم

۱- قناعت، صفت انسانهای بزرگ است ، هرکه این صفت را پیشه کرد از هوای خواهشات نفس برست .

۲- قناعت، گنجینه یی است که انسان را از غرق شدن در منجلاب فلاکت و گناه نجات می بخشد.

۳- مشرف الدین مصلح بن عبدالله شیرازی در سالهای آغاز قرن هفتم هجری در شیراز پا به عرصهٔ حیات نهاد.

۴- سعدی ازجملهٔ شاعران طراز اول زبان دری بوده و نویسندهٔ توانا و استاد نثر مسجع میباشد.

۵- گلستان و بوستان از جملهٔ آثار مشهور سعدی شیرازی است .

۶- گلستان از معروفترین کتابهای نثر دری است که سعدی شاعر و نویسندهٔ بزرگ آنرا در سال(۶۵۶ هـق.) به نام شهزاده سعد بن ابوبکر بن سعد زنگی تألیف کرده است.

۷- گلستان کتابیست تربیتی و اخلاقی که شامل یک مقدمه و هشت باب است که در بر گیرندهٔ انواع مواعظ و حکم می باشد.

۸- سعدی علاوه بر بوستان و گلستان، قصاید، غزلیات، قطعات و ترجیع بند، رباعیات، رسالات و قصاید عربی نیز دارد که همه را در کلیات وی جمع کرده اند.

آیین نامه نگاری

• درخواست نویسی

درخواست، به نامه یی گفته میشود، که در آن تقاضای اجرای کاری و یا امری از کسی شود. قدیمترین نمونه های موجود درخواست، متعلق به زمان عباسیان است. در میان خراسانیان عادت چنان بوده که وقتی مطلبی و یا شکایتی را به امرا و ملوک تقدیم مینمودند، آن رابه شکل کتبی به مقام و دربار میسپردند، که ما امروز آن را به نام عریضه و درخواست میشناسیم. معمولاً درخواستها از طرف افراد و یا مقامات پایین رتبه به مقامات بالارتبه با محتوای احترام آمیز نوشته میشود. بر اساس آنچه در دفاتر رسمی و غیر رسمی، رایج و متداول بوده و در عرف نیز تقریباً ثابت و پذیرفته شده است، درخواست باید دارای شکل و اوصاف زیر باشد:

۱. نام و مشخصات کامل درخواست دهنده (کنار بالایی، سمت راست صفحه)

۲. تاریخ (روز، ماه، سال)
۳. عنوان (خطاب به گیرندهٔ درخواست. دو تا سه سانتی متر پایین تر از تاریخ)
۴. آغاز نامه (عبارت یا جملهٔ احترامی در ابتدای نامه)
۵. متن درخواست
۶. پایان درخواست (عبارت یا جملهٔ احترامی پایانی)
۷. نام مکمل درخواست دهنده (کنارچپ صفحه)
۸. امضای درخواست دهنده در زیر نام (حتمی است)
۹. گذاشتن پنج سانتی مترفاصلهٔ سفید درپایین صفحه به منظور ارجاع، ملاحظه و یادداشت.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
۲- در بارهٔ قناعت چند جمله بنویسید.

خود آزمایی

۱- هدف از حکایت قناعت چیست؟ بیان نمایید.
۲- گلستان مشمول چند باب است؟ هر یک را نام ببرید.
۳- بیت زیر را معنی کنید:

به قطع راه درازِ امل غنی نشوی　　　به آستان قناعت مگر مقام کنی

کار خانه گی

۱- پیرامون موضوع قناعت مقاله یی بنگارید .
۲- این بیت را به حافظه بسپارید:

ابرو باد و مه و خورشید و فلک در کارند　　　تا تو نانی به کف آری و به غفلت نخوری
همه از بهر تـــو سـر گشته و فرمانبردار　　　شـــرط انصاف نباشد که تـو فرمان نبری

۳- متن کامل درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید

درس بیست وششم

درس امروز توسط یک تن از شاگردان طوری معرفی شود که تشریحاتش جوابگوی پرسشهای زیر باشد و در پایان از چند شاگرد سؤالهای زیر پرسیده شود:

۱- محمود طرزی کی بود؟
۲- آثار طرزی را نام ببرید.
۳- در بارۀ جریدۀ سراج الاخبار چه می دانید؟
٤- محمود طرزی مردم را به چه تشویق می کرد؟

محمود طرزی

محمود طرزی فرزند غلام محمد طرزی در اول ماه سنبله سال ۱۲۴۴هـق. در شهر غزنی پا به عرصۀ حیات نهاد. طرزی شاعر، نویسنده، روز نامه نگار، جغرافیه دان، مترجم و دولتمرد در خانوادۀ ادیب و آزادی خواه رشد نمود و بزرگ شد او مرد دانشمند و سخنور متجدد عصر بود.

او در تجدد فرهنگ و مطبوعات کشور ما نخستین فردی بود که در محیط ادبی و سیاسی افغانستان انقلاب عظیمی را به راه انداخت. طرزی در عصر امیر حبیب الله خان روزنامه های سراج الاخبار و سراج الاطفال را نشر نمود؛ بنابر این او را پیشرو و مؤسس دورۀ تجدد ادبی افغانستان میخوانند. این نویسندۀ بزرگ بیشتر از فیض پدرش غلام محمد طرزی بهره مند گشته و مدت هفت ماه با سید جمال الدین افغانی هم صحبت بود، کتابخانۀ بزرگ پدرش در اختیار او بود و گاهی در حلقۀ بیدل خوانی پدر خود تا شش ساعت زانو می زد و استفاده می کرد.

طرزی صرف و نحو عربی و شرح مثنوی معنوی را نزد آخوند زاده ملا محمد اکرم هوتک که از مصاحبان پدرش بود فرا گرفت و از محرری سراج الاخبار تا وزارت امور خارجه وظایف و مسؤولیت هایی را در کشور به عهده داشته است. محمود طرزی ۲۳ اثر اعم از تألیف و ترجمه دارد.

طرزی در پانزدهم برج شوال سال ۱۳۲۹ هـ. ق. مطابق ۱۲۸۶ هـ. ش. شروع به نشر سراج الاخبار کرد و مدت هشت سال این اخبار تحت نظر وی نشر شد. محمود طرزی همیشه در سفرها با امیر حبیب الله خان یکجا می بود. پس از کشته شدن امیر حبیب الله خان، در عرصۀ علوم اجتماعی و ادبیات فعالیتهای بیشتری را انجام داد، وی می خواست که با کار در دولت، نظریات سیاسی خود را عملی نماید؛ تأسیسات عرفانی را زیاد کند و بینش نوی در اذهان مردم به وجود بیاورد.

با روی کار آمدن امیر امان الله خان، وی در هیأت کابینه جای گرفت و وظیفۀ وزارت امور

خارجه به او سپرده شد؛ در رأس هیأتی برای به رسمیت شناختن افغانستان عازم هند گردید. بعد از بازگشت به کابل، بار دوم به حیث وزیر امور خارجه مقرر شد. محمود طرزی در مذاکرات رسمی بین دولت مصر و افغانستان و هم در مذاکرات راولپندی جهت حصول استقلال افغانستان با دولت هند برتانوی موفقانه سهم گرفت. طرزی در سال ۱۹۲۸ م. مطابق ۱۳۰۷ هـ . ش. هنگامی که به وطن باز گشت، از وظایف رسمی کناره گرفت. یک سال بعد با شاه امان الله یکجا جانب قندهار و از آنجا به طرف هرات رفت. سر انجام به ترکیه رفته، با اعضای خانوادهٔ خویش یکجا شد. طرزی چند سال باقیماندهٔ عمرش را در عالم دوری از وطن سپری کرده، به یک سلسله فعالیتهای علمی و ادبی دست زد. کلام طرزی دارای یک سلسله خصوصیت های مشخص و معینی بود که تا آن روزگار در نوشته ها و گفته های دیگر شاعران و نویسنده گان به کار نرفته بود.

محمود طرزی نویسندهٔ چیره دست، شاعر توانا و مایهٔ افتخار جهان علم و دانش در همان وقت بود. آثار گرانبهایی؛ چون: روضة الحکم، از هر دهن سخنی، از هر چمن سمنی، ترجمهٔ کتابهای جزیرهٔ پنهان، سیاحت در هوا و... از وی باقی مانده است. این مرد دانشمند و ادیب بزرگوار در برج عقرب سال ۱۳۱۲ هـ . ش. در شهر استانبول ترکیه چشم از جهان بست و در نزدیک آرامگاه ابو ایوب انصاری به خاک سپرده شد.

به پاس احترام و قدر شناسی از آن مرد دانشمند و سیاستمدار ملی لیسه یی را در خانهٔ شخصی وی که در دارالامان قرار دارد به اسمش (لیسهٔ محمود طرزی) نامگذاری کرده اند.

نمونهٔ کلام

وقت شعر و شاعری بگذشت و رفت	وقت سحر و ساحری بگذشت و رفت
وقت اقدام است و سعی و جد و جهد	غفلت و تن پروری بگذشت و رفت
عصر، عصر موتر و ریل است و برق	گامهای اشتری بگذشت و رفت
کیمیا از جمله اشیا زر کشد	وقت اکسیر آوری بگذشت و رفت
تلگراف آرد خبر از شرق و غرب	قاصد و نامه بری بگذشت و رفت
کوه ها سوراخ و برها بحر شد	جانشینی را کری بگذشت و رفت
شد هوا جولانگاه آدمی	رشک بی بال و پری بگذشت و رفت
گفت محمود این سخن را و برفت	سعی کن تنبل گری بگذشت و رفت

توضیحات

۱- سراج الاخبار: جریدهٔ معروف که به سر پرستی محمود طرزی انتشار می یافت.
۲- روضة الحکم: یکی از آثار محمود طرزی می باشد.

بیاموزیم

۱- محمود طرزی فرزند غلام محمد طرزی در اول ماه سنبله ۱۲۴۴ هجری قمری در شهر غزنی متولد شد.
۲- طرزی، شاعر، نویسنده، روز نامه نگار، جغرافیه دان، مترجم و دولتمرد بود.
۳- طرزی مدت هفت ماه با سید جمال الدین افغانی هم صحبت بود.
۴- جریدهٔ سراج الاخبار مدت هشت سال تحت نظر وی به نشر رسید.
۵- طرزی در کابینهٔ امان الله خان به سمت وزیر امور خارجه ایفای وظیفه نمود.
۶- از آثار مهم طرزی روضة الحکم، از هر دهن سخنی، از هر چمن سمنی، ترجمهٔ کتابهای جزیرهٔ پنهان و سیاحت در هوا را می توان نام برد.

آیین نامه نگاری

نمونهٔ درخواست

ورقهٔ درخواست......................... «...........»
فرزند .... «...........» تاریخ: ۸۷/۶/۱۲
کارمند سابق وزارت امور خارجه
شمارهٔ تماس:...........................

(آغاز) (متن)

محترم وزیر امور خارجه! ← (عنوان)
با تقدیم احترام و ادب، خدمت شما به عرض رسانیده میشود:

اینجانب که شهرتم در بالا ذکر شده است، از کارمندان سابق این وزارت میباشم که سال گذشته نظر به مشکلات خانواده گی مجبور به ترک وظیفه شده بودم.

اکنون که مشکلات پیشین برطرف گردیده و خود را آمادهٔ خدمت می بینم، با تقدیم این درخواست تقاضا دارم دوباره در یکی از بخش های وزارت محترم امور خارجه تقرر حاصل نمایم.

بناءً از مقام محترم وزارت امور خارجه احترامانه خواهشمندم که دستور تقرر مجدد مرا به مراجع ذیربط صادر فرموده ممنون فرمایند.

(پایان) ← از همکاری مقام محترم قبلاً اظهار سپاس مینمایم

نام «نام خانواده گی»
امضا

کار گروهی و سخنرانی

جریدهٔ سراج الاخبار

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون شخصیت و کارنامه های محمود طرزی به بحث و گفتگو بپردازند، سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان نماید.
۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده نمونهٔ کلام طرزی را شرح و توضیح دهد.
۳- چند شاگرد پیرامون تصویر مقابل به نوبت صحبت کنند.

املا و نگارش

۱- متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد به صورت املا در کتابچه های تان بنویسید.
۲- در مورد کار کرد های طرزی چند سطر بنویسید.

خود آزمایی

۱- محمود طرزی کی بود؟
۲- چند اثر محمود طرزی را نام ببرید.
۳- طرزی چند سال سر محرر جریدهٔ سراج الاخبار بود؟
۴- طرزی در کابینهٔ کدام پادشاه سمت وزیر امورخارجه افغانستان را به عهده داشت؟

کارخانه گی

۱- نمونهٔ کلام محمود طرزی تحت عنوان (بگذشت و رفت) را به نثر ساده برگردانید.
۲- این بیت را به حافظه بسپارید.

عصر، عصر موتر و ریل است و برق
گامهـــای اشتری بـگذشت و رفت
طرزی

۳- متن درس بعدی را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس امروز توسط یک تن از شاگردان طوری معرفی شود که تشریحاتش جوابگوی پرسشهای زیر باشد. در پایان معرفی، همین سؤالها از چند شاگرد دیگر پرسیده شود.
۱- تولستوی کی بود ؟
۲- تولستوی چه کارهایی را در زمینهٔ ادبیات و آموزش انجام داد ؟
۳- او با کدام نویسنده گان اروپای غربی ملاقات کرد ؟

تولستوی

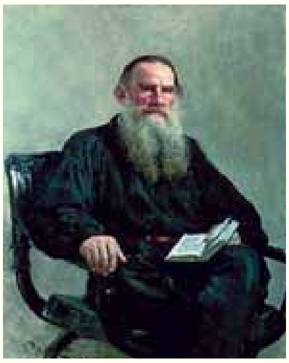

لیون تولستوی نویسندهٔ چیره دست روسی در نهم سپتمبر ۱۸۲۸ میلادی در یک خانوادهٔ متمول و سرشناس پا به عرصهٔ هستی نهاد. مادرش را در دو ساله گی و پدرش را در ۹ ساله گی از دست داد و پس از آن تحت تکفل عمه اش قرار گرفت. او در سال ۱۸۴۴ میلادی در رشتهٔ زبانهای شرقی در دانشگاه قازان ثبت نام کرد و پس از سه سال، تغییر رشته داده و خود را به دانشکدهٔ حقوق تبدیل نمود. در سال ۱۸۵۱ م. به خدمت سربازی شتافت و در جنگهای قفقاز- روسیه شرکت نموده، شجاعت بی نظیری از خود نشان داد. نام او به سبب درج گزارشهای واقعی ازصحنه های نبرد (درکتاب خودش به نام « قصه های سواستوپل»)، به‌عنوان نویسندهٔ چیره دست روسیه به ثبت رسید. وی پس از سقوط شهر سواستوپل در سال ۱۸۵۵م. از خدمت نظامی استعفا داد و به کار نویسنده گی پرداخت.

تولستوی، توجه و علاقهٔ وافری به آموزش و پرورش کودکان و نوجوانان داشت. از همین سبب او درسال ۱۸۵۷م. به مدت پنج سال از کشور های اروپای غربی بازدید نموده و با مشاهیر اروپا؛ مانند: چارلز دیکنز و فریدریش فروبل، دیدار به عمل آورد. دیدار او با ایوان تورگنیف نویسندهٔ روس حائز اهمیت بوده است؛ پس از بازگشت به کشورش، براساس تجارب نوآموخته، دست به یک رشته اصلاحات آموزشی زد و در همین راستا به پیروی از ژان ژاک روسوی فرانسوی، به تأسیس مکاتب ابتدایی در روستا ها پرداخت.

او در نامه‌یی به یکی از خویشاوندانش (که ادارهٔ امور دربار و نظارت املاک تزار روسیه را

به عهده داشت) چنین نوشت: « هرگاه به مکتب قدم میگذارم، با مشاهدهٔ چهره های تکیده، موهای ژولیده، و برق چشمان این کودکان فقیر، دستخوش نا آرامی و هیجان میشوم و همان حالتی به من دست میدهد که بارها از دیدن شرابخواران مست بر من مستولی شده است. ای خدای بزرگ! چگونه می توانم آنها را نجات دهم ؟ نمی‌دانم به کدامین یک کمک کنم. من تعلیم و تربیت را فقط برای مردم می خواهم و نه کسی دیگر، آیا می توانم پوشکینها و لومونوسفهای آینده را از غرق شدن نجات بخشم ؟»

تولستوی در سال ۱۸۶۲م. با یک دختر هژده سالهٔ آلمانی به نام «سوفیا» ازدواج کرد و سالها پس از آن، یعنی در سال ۱۸۸۱م. به همراه خانواده اش به مسکو رفته درانجا اقامت گزید. آنگاه دست به نگارش شاهکار های برجسته یی به نام «جنگ و صلح» و «آنا کارنینا» زد، که نگارش رمان«جنگ و صلح» پنج سال را دربر گرفت. پشتیبانی همسر جوانش از فعالیتهای ادبی تولستوی، که به روایتی ۱۴۰۰ صفحه از پیش نویس جنگ و صلح را بیش از هفت بار پاکنویس کرده است، شایستهٔ یاد آوری و تقدیر میباشد. این دو رمان به مثابهٔ شخصیت شکوهمند ادبی را تولستوی در جهان ادب شکل داد.

او همواره دچار وسواسی عجیب بود و پیوسته در هیجان به سر میبرد و این همان دغدغهٔ مقدسی است که هر نویسندهٔ متعهدی نسبت به جامعه اش دارد، که مبادا حرفهای شایسته را نگفته، مرگ به سراغش آید. اتفاقاً ترس از همین دغدغهٔ پر رمز و راز، او را به بستر بیماری افگند؛ طوری که در آخرین روز های حیات خود به اتفاق طبیب خانواده گی و دختر کوچکش، همسر خود را ترک کرده به سوی جنوب روسیه مسافرت نمود. این آخرین سفر تولستوی بود که (به تاریخ هفتم نوامبر ۱۹۱۰ میلادی) در ایستگاه راه آهن « آستاپوفو» به پایان رسید. دو روز بعد او را در زادگاهش به خاک سپردند.

تولستوی به حدی در کشورش مشهور و محبوب است که اخیراً به احترام او سکهٔ طلایی را به نامش ضرب زده اند.

آثار تولستوی: از تولستوی آثار بسیاری برجا مانده است که همهٔ آن به زبانهای مختلف درجهان منتشر شده و ازتعدادی آن فلم ساخته شده است . مهمترین آثار او ازین قرار است:

۱. جنگ و صلح ۲. آناکارِنینا ۳. رستاخیز ۴. اعتراف ۵. بهترین داستانهای کودکان و نوجوانان ۶. شیطان ۷. هنر چیست؟ ۸. خداوند حقیقت را میبیند؛ اما صبر می کند ۹. محکوم بیگناه ۱۰. پول و شیطان

توضیحات

ایوان تورگنیف: ایوان سرگیویچ تورگنیف (۹ نوامبر ۱۸۱۸ – ۳ سپتامبر ۱۸۸۳) رمان‌نویس، شاعر و نمایشنامه نویس روس بود که نخستین بار توسط اوکشورهای غربی با ادبیات روسی، آشنا شدند. آثار او تصویری واقعگرایانه و پرعطوفتی است از دهقانان روس و بررسی تیزبینانه یی از طبقهٔ روشنفکر جامعهٔ روسیه که میخواستند کشور را به سمت عصرنوین سوق دهند.

فریدریش فروبل: دانشمند پیداگوژی سویسی که در قرن نزدهم میزیست. او از جملهٔ بنیانگذاران آموزش کودک محوری بود که باغچهٔ کودکان را برای بازی و شادی آنها راه انداخت. باغچهٔ کودکان جایی است که کودکان با مهربانی و دوستی، بازی و شادی، پرورش مییابند.

ژان ژاک روسو: ژان ژاک روسو (۱۷۱۲ ـ ۱۷۷۸) متفکر سویسی، در قرن هژدهم و اوج دورهٔ روشنگری اروپا میزیست. اندیشه های او در زمینه های سیاسی، ادبی و تربیتی، تأثیر بزرگی بر معاصران گذاشت. نقش فکری او که سالها در پاریس به سربرد، به عنوان یکی از راهگشایان آرمانهای انقلاب کبیر فرانسه قابل انکار نیست.

پوشکین: الکساندر سرگیویچ پوشکین شاعر و نویسندهٔ روسی سبک رومانتیزم است. او در ۶ جون ۱۷۹۹ میلادی در شهرمسکو چشم به جهان گشود و در۱۰ فبروری ۱۸۳۷ در « سن پترزبورگ» درگذشت. او بنیانگذار ادبیات روسی مدرن به حساب می‌آید و برخی او را بزرگترین شاعر زبان روسی میدانند.

لومونوسف: میخائیل لومونوسف دانشمند روسی درسال ۱۷۱۱ میلادی دریک خانوادهٔ ماهیگیر به دنیا آمد و در سال ۱۷۳۵ م. درگذشت. او در اکادمی علوم پترزبورگ روسیه و دانشگاه ماربورگ آلمان درس خواند. او مؤسس دانشگاه مسکو است که تا امروز به نام او یاد میشود.

بیاموزیم

۱- لیون تولستوی نویسندهٔ چیره دست روسی در نهم سپتمبر ۱۸۲۸ میلادی در یک خانوادهٔ متمول و سرشناس پا به عرصهٔ هستی نهاد.

۲- او دست به‌یک رشته اصلاحات آموزشی زد و در همین راستا به پیروی از ژان ژاک روسوی فرانسوی، به تأسیس مکاتب ابتدایی در روستاها پرداخت.

۳- او درنامهٔ خویش نوشته بود: ای خدای بزرگ! ... من تعلیم و تربیت را فقط برای مردم میخواهم، نه کسی دیگر، آیا می توانم پوشکینها و لومونوسفهای آینده را از غرق شدن نجات بخشم؟

۴- تولستوی به تاریخ هفتم نوامبر ۱۹۱۰ میلادی در ایستگاه راه آهن « آستاپوفو» درگذشت. و دو روز بعد او را در زادگاهش به خاک سپردند.

۵- تولستوی به حدی در کشورش مشهور و محبوب است که اخیراً به احترام او سکهٔ طلایی ضرب زده اند.

آیین نامه نگاری

• نامه های عاطفی

نامه های دیگری نیز رایج است که منظور از آنها بیان مطالبی کوتاه در موقعیتها و وضعیتهای خاص است. این نامه ها به سازمان و ادارهٔ خاصی نوشته نمی شود؛ ولی به دلیل شکل خاصی که دارد، از نوع نوشته ها و نامه های رسمی است که باید بسیارکوتاه، صریح و محترمانه نوشته شود.

درتمام این نامه ها باید دقت کرد که زیباترین و گویاترین کلمه ها و تعبیرها ضمن کوتاهترین جمله ها ادا شود؛ مانند نامهٔ تبریکی به مناسبتهای مختلف ازدواج، یکی ازعید های دینی، جشنهای ملی یا مذهبی، تولد، پیش آمدن موفقیتی در زنده گی، پیشرفت مهمی دریکی از مراحل تحصیلی، منصوب شدن فردی به یک مقام اداری مهم، تسلیت نامه، سپاسنامه، دعوتنامه، پیامهای کوتاه و یاد داشتهایی که برای دیگران فرستاده میشود. برخی

از این گونه نامه ها به قرار زیر است:

۱. تبریکنامه

۲. تسلیتنامه

۳. سپاسنامه

۴. دعوتنامه (شامل : دعوتنامهٔ عمومی، خصوصی، شخصی و اداری)

۵. نامهٔ سرگشاده

و نامه های ذیل بیشتر ازطرف ادارات صادر میگردد:

۱. تقدیرنامه ۲. تحسین نامه ۳. اخطارنامه و ....

کار گروهی و سخنرانی

– شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون شخصیت وکارنامه های تولستوی صحبت نموده و سپس از هرگروه یک نفر در برابر صنف آمده و نتیجه را به دیگران بیان نماید.

– یک تن ازشاگردان دربرابرصنف آمده و شرح دهد: دولت، سازمانهای اجتماعی و مردم چه نوع برنامه هایی را روی دست بگیرند؛ تا ما نیز در آینده نویسنده گانی برجسته داشته باشیم.

املا و نگارش

۱. متنی را که معلم گرامی به خوانش می گیرد در کتابچه های تان بنویسید.

۲– شاگردان در رابطه به تصویر در کتابچه های خود چند سطر بنویسند.

خود آزمایی

۱. چرا نام تولستوی به عنوان نویسندهٔ چیره دست روسیه به ثبت رسید ؟

۲. درمورد الکساندر پوشکین چه میدانید ؟

۳. چند اثر تولستوی را نام ببرید.

۴. چرا تولستوی همواره دچار وسواس عجیب بود و پیوسته در هیجان به سر میبرد ؟

۵. تولستوی در نامهٔ خود به یکی از خویشاوندانش چه نوشت؟

۶- نامه های عاطفی چگونه نامه های را می گویند؟

کارخانه‌گی

۱. یک نمونهٔ سپاسنامه را به عبارت خود و مطابق به قواعدی که خواندید، بنویسید.

۲. این بیت را به حافظه بسپارید.

غرق وحدت باش اگر آسوده خواهی زیستن
ماهیان را هرچه باشد غیر دریـا، آتش است
بیدل

۳ . متن کامل درس بیست و هشتم را خوانده و برای معرفی آن در روز آینده آماده گی بگیرید.

درس بیست وهشتم

پاسخ پرسشهای ذیل را از شاگردان بپرسید:
۱- منهاج سراج کی بود؟
۲- در بارهٔ (طبقات ناصری) چه می دانید؟ بیان دارید.
۳- منهاج سراج به چند زبان شعر می سرود؟
٤- پیرامون اسلوب نگارش منهاج سراج در طبقات ناصری چه می دانید؟ توضیح دهید.

طبقات ناصری و مؤلف آن

(طبقات ناصری) یکی از مهم ترین و معروفترین کتب تاریخی زبان فارسی دری است، که تقریباً هفت قرن پیش در حدود سال(۶۵۸) هـق. به قلم یکی از دانشمندان خبیر افغانستان قاضی منهاج سراج جوزجانی نوشته شده و تصحیح، مقابله و تحشیهٔ آن توسط دانشمند بزرگ عبدالحی حبیبی صورت گرفته است که از حیث سلاست و روانی، انشای کم نظیر است. و هم در ضبط وقایع تاریخی و مشاهدات خود مؤلف، یکی از آثار برجستهٔ تاریخی به شمار میرود و منبع یا مأخذ مفید و پر ارزش در مورد وقایع اواخر عهد غزنویان و دورهٔ مغول به خصوص حوادثی که در شرق خراسان تا حوزهٔ سند به وقوع پیوسته میباشد. این کتاب تاریخ عمومی عالم است که حاوی بیست و سه قسمت بوده استیلای مغول از آغاز تا فتح بغداد می باشد.

نثرکتاب طبقات ناصری برخلاف آثار نوشته شدهٔ معاصران آن که به نثر مصنوع متکلف نگاشته شده اند، ساده، سلیس، روان و استوار است. واژه های مغولی که داخل زبان وادبیات دری گردیده است؛ بار نخست در همین کتاب ذکر گردیده و مؤلف کتاب طبقات ناصری ابو عمر منهاج الدین عثمان بن سراج الدین جوزجانی از جملهٔ نویسنده گان مشهور عصر خویش بود که از اهل جوزجان بوده و در هند می زیسته و سفر های به افغانستان امروزی داشته و

بسیاری از اتفاقات مهم آن زمان را به چشم خویش دیده و نگاشته است.

نیاکان منهاج سراج سالها در دربار شاهان غزنوی در غزنه و غور و لاهور موقفهای سیاسی داشتند. پدرش سراج محمد سام غوری در غور بود و به وظایفی چون قضای ممالک و خطابت و کل امور شرعی رسید.

دورهٔ کودکی و نوجوانی منهاج السراج در فیروز کوه مرکز غور به فراگیری دروس مقدماتی گذشت، قرآنکریم را در سن هفت سالگی نزد امام علی غزنوی آموخت.

منهاج السراج در دربار های زیادی از شاهان آن دوره چه در خراسان وچه در هند وظایف مهم را عهده دار بود.

منهاج السراج از تصوف بهرهٔ کافی داشت و اهل وجد و سماع بود و به دو زبان فارسی دری و عربی تسلط داشت و به هر دو زبان شعر می سرود. از اشعار دری وی جز چند قطعه و قصیده که در طبقات ناصری و تذکرة الاولیا ذکر گردیده است، موجود نیست. اثر منظوم وی که در مورد پیروزی ناصرالدین محمود پسر شمس الدین التمش در جنگ با هندوان در قلعهٔ تلسنده سروده بود فعلاً به دسترس نیست.

منهاج السراج سبب خدمات بی شایبه به مقامهایی چون قاضی القضات کل هندوستان و حکومت دهلی رسیده بود از طرف سلطان، لقب صدر جهانی یافت هر چند در مورد اخیر زنده گی وی معلومات دقیق در دست نیست؛ اما به احتمال قوی که در اواخر عمر نیز در دهلی قاضی القضات هند بوده و به حرمت و شوکت زنده گی می نمود.

توضیحات

* منهاج: راه راست، راه روشن و آشکار، مناهج جمع.
* نثر ساده، نثری است که سجع نداشته باشد و کلمات آن آزاد و خالی از قید خاص باشد در

این نوع نثر، نویسنده مقاصد خود را در کمال ساده گی و بی پیرایه گی می نویسد.

* نثر مصنوع دو نوع است:

الف– نثر مسجع یا موزون که جمله ها و عباراتی قرینه در آن دارای سجع باشد، سجع در این نوع نثر، به منزلهٔ قافیه در شعر دری است.

ب– نثر متکلف یا فنی که این نثر ترکیبی از دو نوع نثر مرسل و مسجع است که درآن لغات، ترکیبات، مثلها، روایات، آیات شریف ، اصطلاحات و تعبیرات زیادی نیز به کار رفته است.

بیاموزیم

۱– « طبقات ناصری» یکی از مهمترین و معروفترین کتاب تاریخی زبان دری است.

۲– طبقات ناصری تقریباً هفت قرن پیش از این به قلم یکی از دانشمندان خبیر افغانستان قاضی منهاج السراج جوزجانی نوشته شده است.

۳– منهاج السراج ضمن نویسنده گی به دو زبان تسلط داشت و شعر می سرود.

۴– منهاج السراج مؤلف (طبقات ناصری) از جوزجان افغانستان بود.

آیین نامه نگاری

• نمونه هایی از مکاتیب عاطفی

تبریکنامه: اصطلاحاً به نامه یی گفته میشود که شادمانی نویسنده را درمورد رویداد شادی بخشی که برای گیرندهٔ نامه پیش آمده است؛ مانند:

دوست عزیز و رفیق شفیقم، بهزاد؛

موفقیت شمارا در پایان رساندن تحصیلات عالی و نیل

به درجهٔ دکتورا تبریک عرض میکنم. امیدوارم درمراحل

دیگر زنده‌گی نیز همواره موفق و شادکام باشید و توفیق

خدمت به مردم را به نحو احسن پیدا کنید.

دوست دیرینت مسعود

تسلیتنامه: نامه یی کوتاهی است که به هنگام مرگ کسی به بازمانده گان او مینویسند. تسلیت نامه نیز باید کوتاه وساده نوشته شده و ازتعارفات بیجا و یا درازنویسی در آن اجتناب صورت گیرد؛ مانند:

همکارگرامی جناب آقای محمودی !

با قلبی اندوهبار وفات پدر بزرگوارتان را تسلیت عرض میکنم

و از خداوند بزرگ خواهانم که به آن دوست عزیز، صبر

عطا فرماید تا بتواند این مصیبت جانگداز را تحمل نماید.

آن که درغم شما شریک است   کریم کیهان

سپاسنامه : به نامه یی گفته میشود که به موجب اجرای کار شایسته ازطرف گیرندهٔ نامه، به او داده یا فرستاده میشود؛ مانند:

شاگرد عزیز و نازنینم، غزال؛

اشتراک شما در« مسابقات بین المللی ادبیات شاگردان مکاتب »

منعقدهٔ شهر پاریس کشورفرانسه و به دست آوردن مدال طلا را

برای شما و همه اعضای خانوادهٔ تان تبریک گفته و زحمات شما را

قابل تقدیر فراوان میدانم. از این که افتخار بزرگی را برای افغانستان،

به ویژه مکتب ما ، به ارمغان آوردید، ازشما صمیمانه اظهار سپاسگزاری

میکنم و ازخداوند متعال میخواهم توفیق بیشتری را در راه خدمت به وطن

و مردم افغانستان نصیب تان سازد.

معلم مضمون دری شما   ناجیه

کار گروهی و سخنرانی

۱- شاگردان به چند گروه تقسیم شوند و پیرامون شخصیت منهاج سراج به بحث و گفتگو بپردازند؛ سپس از هر گروه یک نفر مقابل صنف آمده و نتیجه را به دیگران انتقال دهد.

۲- یک تن از شاگردان در برابر صنف آمده در بارهٔ (طبقات ناصری) توضیحات لازم ارائه کند.

۳- چند شاگرد در مورد تصاویر زیر پنج دقیقه به نوبت صحبت کنند.

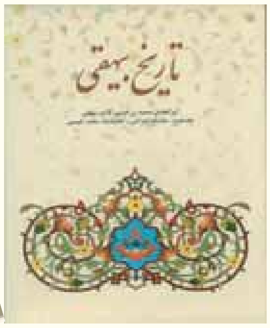

املا و نگارش

۱. متنی را که معلم محترم می خواند به صورت املا درکتابچه های تان بنویسید.

۲. در بارهٔ این تصویر، با نظرداشت آنچه خواندید، در کتابچه های تان یک تبریکنامه بنویسید.

خود آزمایی

۱– در بارهٔ مولانا قاضی منهاج سراج معلومات دهید.

۲– (طبقات ناصری) و (ناصری نامه) نوشتهٔ کیست؟

۳– پیرامون اسلوب نگارش (طبقات ناصری) چه می دانید؟ بیان دارید.

۴– مسافرتهای منهاج سراج را به کشور های مختلف بیان دارید.

۵– مولانا منهاج سراج به چند زبان شعر می سرود؟

۶– سعید نفیسی در بارهٔ (طبقات ناصری) و نویسندهٔ آن چه گفته است؟ بیان دارید.

۷– تبریکنامه چگونه نامه یی را می گویند توضیح دهید؟

کارخانه‌گی

۱– (طبقات ناصری) در چه موردی نگارش یافته است؟ بیان دارید.

۲– این بیت را به حافظ بسپارید:

دو عاقل را نباشد کین و پیکار   نه دانایی ستیزد با سبکسار

۳– متن کامل درس را بخوانید و خلاصهٔ آن را به شاگردان توضیح دهید.

واژه نامه(لغت نامه)

آ

آرمیدن	آرام گرفتن، آرام شدن، آسودن، خوابیدن
آرنگ	بندگاه میان ساعد و بازو، آرنج
آژنگ	چین و چروک، چین و شکن
آغشته	آمیخته، آلوده شده
آمال	آرزوها، جمع امل

الف

ابتذال	وار کردن، بی قدری و پستی و کهنه گی
اجتهاد	جهد کردن، کوشش کردن، کوشیدن، در اصطلاح فقه استنباط مسایل شرعی از قرآن یا حدیث نبوی
احتراز	دوری، پرهیز، اجتناب
احتشام	شرم داشتن، حیا کردن، صاحب خدم و حشم شدن، حشمت، بزرگی، جاه و جلال یافتن
احجار کریمه	سنگهای قیمتی، گوهر ها؛ مانند: الماس، زمرد و فیروزه
اختصار	مختصر کردن، و کوتاه کردن سخن
اذعان	اقرار، اعتراف
ارتکاب	اقدام به کار نا مشروع کردن، کاری انجام دادن
ارضا	راضی کردن، خوشنود کردن، دادن چیزی به کسی تا خوشنود شود.
استعداد	آماده گی، توانایی کاری داشتن.
استماع	گوش دادن، شنیدن
استمرار	دوام، جریان
استنباط	استخراج، بیرون آوردن چیزی، دریافتن امری به قوهٔ فهم و اجتهاد خود
اشتغال	مشغول شدن، سرگرم شدن به کاری
اشتمال	در بر داشتن، احاطه کردن.
اشتیاق	آرزومندی، شوق داشتن، آرزومند چیزی شدن

اشتیاق	شوق داشتن، آرزو مندی
اصالت	با اصل بودن، اصل داشتن، اصیل بودن، نیک نژاد ، نجابت
اعتنا	اهتمام ورزیدن به کاری، توجه داشتن به امری یا کسی
اعزام	روانه کردن، گسیل داشتن، فرستادن کسی به جایی
اکتفا	کفایت کردن، بس کردن ، بس دانستن، بسنده شدن
اکسیر	کیمیا، در اصطلاح کیمیا گران: جوهری که ماهیت جسمی را تغییر دهد؛ مثلاً: جیوه را نقره و مس را طلا کند. مجازاً هر چیز بسیار مفید و کمیاب.
اکلیل	تاج، افسر، دسته
امام	پیشوا، پیشرو، پیشنماز
امین	امانت دار، طرف اعتماد، درستکار، کسی که مردم به او اعتماد کنند.
انبار	جای ریختن و انباشتن غله یا چیز های دیگر
انتقاد	جدا کردن سره از ناسره و خوب از بد
انحراف	کجروی، منحرف شدن
انس	خو گرفتن، همدمی، خرمی
انشا	آغاز کردن، آفریدن، پدید آوردن، از خود چیز گفتن
انظلام	تحت ظلم قرار گرفتن
اولویت	تفوق، رحجان، برتری

ب

باختر	غرب
باستانی	قدیمی، دیرینه، تاریخی
بانگ	آواز، فریاد
بث الشکوی	آشکار کردن گله و شکایت، درد دل کردن
بحران	آشفته گی و تغییر حالت
بر ملا	آشکار و هویدا
براعت	برتری، تفوق، بلندی، بزرگواری در علم، فضل و کمال
براق	برق دار، درخشان، تابان، بسیار درخشنده
برلاس	اصیل و نجیب زاده
برون	مخفف بیرون
بزله گو	لطیفه گو، ظریف
بزم	جشن و مهمانی، مجلس عیش و عشرت

بسیج	تنظیم و آماده گی نیروی نظامی
بعثت	برانگیختن، فرستادن
بغض	کینه، دشمنی، عداوت
بهره	نصیب، حصه، قسمت، فایده
بهشت	جنت، فردوس، باغ
بی درنگ	بدون توقف یا بدون تأخیر

پ

پالایش	صاف کردن، صافی کردن ، تصفیه.

ت

تأمل	اندیشه کردن، فکر کردن، دور اندیشی، دقت کردن در امری
تبعیض	بعضی را بر بعضی ترجیح دادن
تبه	مخفف تباه.
تجرید	تنهایی و کناره گیری، ترک علایق و اغراض دنیوی کردن و به طاعت و عبادت پرداختن
تحکیم	حاکم گردانیدن کسی را در کاری یا امری، استوار کردن
تحلیل	تجزیه، حل کردن ، گشودن
تحول	تغییر و دگرگونی
تخفیف	سبک کردن، کاستن، مختصر ساختن کلمه با کم کردن یکی از حروف
ترغیب	راغب کردن، به رغبت آوردن، خواهان کردن
تشویر	اشاره کردن، شرمنده ساختن، شرمساری، آشوب و اضطراب
تضرع	زاری کردن، خواری و فروتنی کردن
تعبیر	مطلبی را بیان کردن ، منظر و مقصود خود را به عبارتی بیان کردن، معنی و تفسیر خواب را گفتن.
تعظیم	بزرگ داشتن، احترام کردن
تعلیم	یاد دادن، آموزاندن
تفرید	کناره گیری کردن، گوشه گرفتن و دوری گزیدن از مردم
تفکر	اندیشیدن، به فکر و اندیشه فرو رفتن
تکلف	رنج و سختی بر خود نهادن، به خود رنج دادن
تهنیت	تبریک

ث

ثری — خاک، زمین

ج

جامع — جمع کننده، هر چیز تمام و کامل
جثه — بدن، تن
جعبه — صندوق
جلال — بزرگی، بزرگ شدن، بزرگواری، عزت و شکوه.
جلیل — بزرگ و با عظمت

چ

چاپ انداز — پهلوانی که بزکشی می کند
چیره دست — زبر دست، هنرمند، ماهر، چیره دستی، زبردستی

ح

حاوی — در بردارنده، مشمول
حجة الاسلام: — دلیل و رهنما و پیشوای مسلمانان، لقب یا عنوان برای مجتهد بزرگ
حجم — آنچه که دارای اندازه و مقداری باشد، مقداری از فضا که در تصرف جسم باشد.
حدیث — نو، جدید، سخن، قول و فعل، و تقریر پیامبر آخر الزمان
حسرت — دریغ، افسوس
حفریات — کندن کاری، کندن زمین
حلل — جمع حله، جامه، لباس نو.
حماسه — حماست، شجاعت و دلاوری
حیطه — دایره، احاطه شده

خ

خاور — شرق
خبیر — آگاه و دانا، شخص بسیار آگاه و ماهر در کاری، خبراء جمع
خدنگ — تیر راست و بلند، چوب سخت و محکم
خردمند — با خرد، باعقل
خرقه — پاره یی از لباس، جبهٔ مخصوص صوفیان و درویشان
خفه — گلو فشرده، کسی که دچار حالت خفه گی شده باشد.
خُلقان — جمع خلق، به معنی کهنه، جامعه های کهنه

د

داغ: نشان، لکه، غم و اندوه و درد و رنج و به معنی بسیار گرم و سوزان نیز آمده است.

دد: جانور درنده؛ مانند: شیر، پلنگ و گرگ

درا: زنگ، زنگ بزرگ که برگردن چهار پایان بندند.

درنگ: توقف، تأخیر

دموکراسی: مردم سالاری

دوشادوش: شانه به شانه

دی: دیروز

دین: ملت، مذهب، کیش، آیین

دیو: موجود خیالی و افسانه یی زشت و مهیب

ذ

ذبح: گلو بریدن، سربریدن گاو یا گوسفند

ذل: ذلت و خواری، ذلیل شدن، خوار شدن، پست و زبون شدن

ذواللسانین: کسی که به دو زبان تکلم کند، نثر بنویسد و شعر بگوید.

ر

رؤیا: خواب

رثاء: گریستن بر مرده و برشمردن نیکویی های او، شعر گفتن در بارهٔ مرگ کسی با اظهار دلسوزی

رزم: جنگ، نبرد، پیکار

رسانه: هر وسیله یی که مطلب یا خبری را به اطلاع مردم برساند؛ مانند: رادیو، تلویزیون، روزنامه

رستخیز: به پا خاستن، جنبش، قیام، قیام عمومی، به معنی روز حشر و قیامت نیز می گویند.

رسول: فرستاده

روضه: باغ و گلستان، گلزار، سبزه زار، مرغزار.

ز

زمزمه: ترنم کردن، آواز خواندن یا دعا خواندن آهسته، سخن گفتن زیر لب

زیور: هر چیزی که با آن چیز دیگر را بیارایند، زینت، آرایه، آرایش

س

سبک	ریخت و طرز و روش
سپهر	آسمان، فلک
ستاندن	گرفتن
ستور	استور، چهار پا؛ مانند: اسپ و شتر و...
سجایا	جمع سجیه به معنی خلق، خوی، طبیعت
سحر	جادو کردن، جادو، افسون
سدره	پیراهن بی آستین با یخهٔ گشاد که از ململ سفید دوخته می شود.
سراج	چراغ
سرادق	سراپرده، خیمه
سُرایش	سرودن، سرود خواندن، سراییدن، شعر خواندن، شعر گفتن، آواز خواندن، سرایندهگی، آواز خوانی.
سرشار	لبریز، پر، لبالب
سرشت	خوی، نهاد، طینت، فطرت
سعایت	سخن چینی، بدگویی.
سلاله	نسل، فرزند، نطفه
سمبول	نشانه، نشان، علامت، اشاره، رمز، نماد، نمونه
سود و زیان	نفع و ضرر، فایده و نقصان
سوق	راندن، رهنمون شدن
سیاحت	جهانگردی، گردش کردن در شهرها و کشور ها

ش

شاخص	بلند، برآمده، مرتفع، ممتاز
شالوده	بنیاد، پی دیوار، طرح و نقشه، اساس
شامخ	بلند، مرتفع
شاهکار	کار بزرگ و نمایان، کاری که در آن هنرنمایی کرده باشند.
شرافتمند	باشرف، بزرگوار، بزرگ و بلند قدر
شرحه	قطعهٔ گوشت، پارهٔ گوشت، شرحه شرحه به معنی پاره پاره، قطعه قطعه
شرنگ	سم، زهر، هر چیز تلخ، حنظل
شقه	کسی که طرف اعتماد باشد.
شکیب	صبر و آرام
شوق	آرزو، رغبت

شیفته		آشفته، عاشق، دلباخته
شیوا		بلیغ، رسا

ص

صهبا		خمر، شراب، انگوری که مایل به سرخی باشد.
صوفی		پشمینه پوش، کسی که پیرو طریقهٔ تصوف باشد.

ط

طامع		طمع کننده، طمع دارنده، طمعکار، حریص، آزمند.
طرد		راندن، دور کردن

ظ

ظلم		ستم، جور، بیداد

ع

عارف		شناسنده، دانا، صبور، شکیبا، حکیم ربانی خداشناس، عرفا جمع
عباء		جامهٔ گشاده و بلند که روی لباسهای دیگر به دوش می اندازند.
عتیقه		کهنه، دیرینه، قدیمه
عجولانه		با عجله، با شتاب
عدالت		دادگری
عرش		تخت، سریر، خیمه، سایبان
عزا		سوگ و ماتم
عزت		عزیز شدن، گرامی شدن، ارجمند شدن
عشاق		عاشقان، شیفتگان، جمع عاشق
عصمت		پاکدامنی، نگاهداری نفس از گناه
عطوفت		محبت، مهربانی، دوستی
عفیف		پاکدامن
عقلمند		خردمند، یا عاقل
علامه		بسیار دانا، دانشمند
عمامه		لنگی، دستار

غ

غفیر		کثیر، بسیار، جم غفیر: جماعت بسیار از وضیع و شریف و کوچک و بزرگ
غلو		از حد در گذشتن، تجاوز کردن از حد، زیاده روی در کاری
غنا		آواز خوش، سرود

ف

فلاکت	بیچاره گی، بد بختی، ناداری و خواری، فلک زده گی
فی البدیهه	ناگهانی، بدون طول تفکر سخن گفتن یا شعر گفتن، شعر و سخنی که بدون تأمل گفته شود.
فیوض	جمع فیض، برکت

ق

قاصد	قصد کننده، آهنگ کننده، نامه بر، پیک.
قانع	قناعت کننده، راضی و خشنود
قرین	نزدیک، همدم، همسر، یار، مصاحب
قلماسنگ	فلاخن
قناعت	راضی و خرسند به قسمت خود بودن، راضی شدن به کم، صرفه جویی
قوافی	جمع قافیه
قونیه	نام جایی است در استانبول ترکیه که مرقد مولانا جلال الدین بلخی در آنجاست.

ک

کاستی	کاهش، کمی
کاشوب	مخفف که آشوب به معنی شور و غوغا، انقلاب، شورش
کامروز	مخفف که امروز
کانون	آتشدان، آتشخانه، کوره، مرکز
کبری	بزرگ
کبریا	عظمت و بزرگی
کژی	کجی، خمیده، خم
کنایه	کنایت، گفتن لفظی یا سخنی که بر غیر معنی اصلی خودش به معنی و مدلول دیگری دلالت کند؛ مانند: کاسهٔ سیاه یا سیه کاسه به معنی بخیل و خسیس.
کوله بار	پشتواره، باری که به پشت می برند.

گ

گوهر	اصل، نژاد و نیز به معنی سنگ گرانبها؛ از قبیل: مروارید، الماس، یاقوت، فیروزه و امثال آنها، گهر هم گفته شده، به عربی جوهر می گویند.

ل

لاینفک — جدایی ناپذیر
لطافت — نرمی و نازکی، سخن نرم و نیکو

م

مؤسس — تأسیس کننده، بنیان گذار
مبذول — بذل شده، بخشیده شده.
مُبَیّن — بیانگر، بیان کننده
متجدد — کسی که آداب و رسوم تازه را کسب کرده باشد.
متداول — معمول، مرسوم، مروج
مترجم — کسی که سخنی را از زبانی به زبان دیگر ترجمه کند.
متصوف — صوفی
متضمن — در بردارنده، شامل
متمادی — مدت دار، دایمی، همیشه گی، دراز
مثنی — دو دو، دوگان دوگان، دوتا دوتا
مجتهد — کوشش کننده، عالمی که در علم فقه به درجهٔ اجتهاد رسیده و مسایل شرعی را از قرآن و حدیث استنباط کند.
مجسم — چیزی که به صورت جسم در آمده و جسمیت پیدا کرده باشد، هر چیزی که دارای طول، عرض باشد.
محتشم — باحیا، باحشمت
محتوا — فروگیرنده، مشمول
محرر — نویسنده، کاتب.
محسوس — حس شده، چیزی که وجود و اثر آن احساس شود.
محشور — گردهم جمع شده، همدم، همراه، هم صحبت
محقق — تحقیق کننده، اهل تحقیق، کسی که به حقیقت چیزی برسد، بازجو
مدح — وصف، صفت، تعریف
مدرنیت — سبک جدید، چیز تازه
مدقق — دقت کننده، کسی که در امری دقت و باریک بینی کند.
مدنی — منسوب به مدینه، متمدن
مرصع — جواهر نشان، چیزی که در آن جواهر نشانده باشند.
مزدوج — جفت، دو تایی
مستغنی — بی نیاز، ثروتمند، توانگر

مستورات — زنان در پرده، زنان پاکدامن و پارسا
مسلط — تسلط یافته، پیروز، چیره، بر گمارده شده
مشحون — پرشده، مملو، انباشته شده
مشرف — شرف یافته، بلند پایه و بزرگ شده
مصاحب — همصحبت
مصحح — تصحیح کننده، ویراستار، اصلاح کنندهٔ سخن و کلام
مصلح — اصلاح کننده، به صلاح آورنده، نیکوکننده، آشتی دهنده، شایسته و نیکو کار
مضطرب — پریشان، دچار اضطراب، آشفته و لرزان
معاشرت — باهم زنده گی کردن، با یکدیگر دوستی و آمیزش داشتن
معذور — عذر آورده، دارای عذر
معلول — چیزی که آن را به علت و سبب ضروری آن ثابت کرده باشند. به معنی بیمار و علیل هم می گویند.
مغلق — بسته شده، پیچیده
مغلوب — شکست خورده، آنکه بروی چیره شده باشد.
مفاخر — جمع مفخره، آنچه مایهٔ فخر و نازیدن باشد.
مقتدر — دارای قدرت، توانا
ملحوظ — ملاحظه شده، خاطر، دیده شده، بدنبالهٔ چشم نگریسته شده.
مناظره — در امری بحث و گفتگو کردن
منت — نیکویی و احسان
منتقد — انتقاد کننده، کسی که نوشته یا کتابی را مطالعه و نواقص آن بیان کند.
منعکس کننده — باز تاب دهنده، انعکاس دهنده
منقبت — توصیف: مدح و ستایش
منهاج — راه راست، راه روشن و آشکار، مناهج جمع
منوال — اسلوب، روش
موج — جنبش و چین خورده گی سطح آب که در اثر وزش باد و طوفان یا افتادن چیزی در آب پیدا می شود.
مورخ — تاریخ نویس، کسی که تاریخ بداند و وقایع جهان را ثبت و ضبط کند.
مولود — زاییده شده، نوزاد

ن

نارنگ	نارنج
ناهنجار	کج و ناهموار، زشت و ناپسند، بی راه و نامناسب
نحوه	روش، راه، مثل، مانند، جهت، جانب، قصد
نسج	بافتن، بافت، بافته شده
نعت	وصف کردن کسی یا چیزی را به نیکی
نعش	جنازه، تابوت، میت
نفخ	دمیدن با دهان، پف کردن، باد کردن و نیز به معنی فخر و تکبر
نفیر	بوق، به معنی ناله و زاری و فریاد نیز گفته شده
نوابغ	جمع نابغه، کسی که دارای هوش و استعداد فوق العاده باشد.
نوحه	گریه و زاری و شیون بر مرده، مویه
نیابت	جانشینی، قایم مقامی
نیرو	توان و طاقت و زور

هـ

همجوار	همسایه
همدردی	شریک غم و درد دیگری شدن
هوا خواه	مشتاق، آرزومند، حامی، طرفدار، یارو دوست
هیأت	حال و شکل و صورت، کیفیت و شکل و صورت چیزی، به معنی عده و دسته یی از مردم
هیهات	اسم فعل یعنی دور است، در دری در مقام افسوس و حسرت نیز می گویند.

و

ودیعه	ودیعت، سپرده شده، مالی که امانت نزد کسی بگذارند، سپرده، ودایع جمع
ورزش	کارپیاپی، پیاپی کردن کاری برای تمرین و عادت، حرکت دادن پیاپی اعضای بدن برای تقویت اعصاب و عضلات، برزش و برزیدن هم گفته شده.
وصی	کسی که وصیت کننده او را برای اجرای وصیت خود تعیین کند، کسی که به او اندرز و سفارش شده

ی

یاور	یارور، یادی ور، مدد کار.
یحیی و یمیت	زنده می گرداند و می میراند

فهرست منابع

۱- احمد گیوی، ادب و نگارش، انتشارات قطره چاپ پنجم ۱۳۷۳

۲- احمد گیوی، حسن و دیگران، انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها تهران چاپ پنجم ۱۳۷۱

۳- اختر، خواجه عبادالله، بیدل، انتشارات سراج منیر، ادارهٔ ثقافت اسلامیه، لاهور.

۴- آرین پور، یحیی، از صبا تا نیما، جلد دوم، تهران، انتشارات زوار ۱۳۷۲

۵- اسدی، دکتر سیف الله، گلچینی از ضرب المثل‌های جهان، سال چاپ ۱۳۸۱

۶- امیل زولا، نویسندهٔ فرانسوی، داستان نویسان بزرگ جهان.

۷- انوشه، حسن، دانشنامهٔ ادب فارسی(ادب فارسی در افغانستان) جلد سوم و چهارم، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اول بهار ۱۳۷۸

۸- بخشی، علی آقا با همکاری داد، مینو افشاری، انتشارات چاپار، چاپ دوم ۱۳۸۶

۹- برزین مهر، عبدالغنی، ضرب المثل و کنایات، انتشارات دانش، ۱۳۷۸

۱۰- بهبود، دکتور عبدالعزیز و ولی زاد آصف، رهنمای معلم تربیت بدنی برای صنف هفتم.

۱۱- پاک فر، محمد سرور، سی مقاله در بارهٔ بیدل، انتشارات ریاست نشر و تبلیغات وزارت اقوام و قبایل، کابل ۱۳۶۵

۱۲- تجلیل، جلیل، حاکمی اسماعیل، راد منش، محمد، شیخ الاسلامی علی، راد علی مرزبان، برگزیده متون ادب فارسی، انتشارات مرکز نشر دانشگاهی، چاپ شانزدهم ۱۳۷۲

۱۳- حاکمی، دوکتور اسماعیل، ادبیات معاصر ایران.

۱۴- حنیف بلخی، محمد حنیف، پر طاووس یا شعر فارسی در آریانا، چاپ دوم۱۳۸۱

۱۵- خانلو، ناصر محمد، چراغ اندیشه، سخنان بزرگان، انتشارات پژوهش، چاپ اول ۱۳۸۲

۱۶- دامادی، سید محمد، فارسی عمومی، موسسه انتشارات دانشگاه تهران ۱۳۷۰

۱۷- دست نوشته حیدری وجودی، مسؤول جراید و مجله‌های کتابخانه عامهٔ کابل.

۱۸- دست نوشته‌های احمد یاسین فرخاری

۱۹- دیوان بیدل مع قصاید، انتشارات رحمان گل پبلیشرز، محلهٔ جنگی، قصه خوانی پشاور.

۲۰- رحمت نژاد، حسین، فرهنگ اصلاحات و ضرب المثل‌های پارسی، انتشارات عارف کامل، چاپ دوم ۱۳۸۵

۲۱- رزمجو، دکتر حسین، مبانی آموزش زبان و ادبیات فارسی، انتشارات گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکدهٔ خاور شناسی، ۱۳۸۷

۲۲- رزمجو، دکتور حسین، انواع آدبی و آثار آن در زبان فارسی، انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد، چاپ دوم بهار ۱۳۸۵

۲۳- زمردی، دکتر حمیرا، گزیدهٔ متون ادب فارسی، انتشارات زوار چاپ چهارم ۱۳۸۷

۲۴- ساروخانی، دکتور باقر، جامعه شناسی ارتباط، تهران، انتشارات اطلاعات، چاپ هژدهم ۱۳۸۶

۲۵- سلیمی، سید جواد و دیگران، آشنایی با هنرهای نمایشی، انتشارات مدرسه، چاپ هفتم ۱۳۸۶

۲۶- سید قطب، ترجمه، گرامی، محمد علی و خسرو شاهی، سیدهادی، عدالت اجتماعی در اسلام، انتشارات سیرت، چاپ بیست و پنجم ۱۳۸۸
۲۷- شفق، رضازاده، تاریخ ادبیات ایران، انتشارات آهنگ، چاپ اول۱۳۶۹
۲۸- شفیعی کدکنی، دکتر محمد رضا، شاعر آیینه‌ها (بررسی سبک هندی و شعر بیدل) مؤسسه انتشارات آگاه، چاپ دوم۱۳۶۸
۲۹- شیخ شرف الدین مصلح بن عبدالله بر اساس تصحیح، فروغی، محمد علی، کلیات سعدی، انتشارات، آستان قدس رضوی، چاپ اول ۱۳۸۶
۳۰- شیرازی، شیخ مصلح الدین، سعدی، تصحیح فروغی، محمد علی، کلیات سعدی، تهران، چاپ هشتم، انتشارات موسسه انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۸
۳۱- صفا، دکتور ذبیح الله، ادبیات در ایران، جلد دوم، انتشارات فردوس سیزدهم، تهران ۱۳۸۶
۳۲- صفا، ذبیح الله، گنجینهٔ سخن، انتشارات فردوس، چاپ ششم۱۳۷۹
۳۳- عاطف، عبدالحمید و قرار عبدالغفور، فرهنگ صنف دهم.
۳۴- غبار، میر غلام محمد، افغانستان در مسیر تاریخ، مؤسسه انتشارات خاور ۱۳۸۶
۳۵- فرخاری، احمد یاسین فرخاری، کتاب درسی صنف یازدهم اول.
۳۶- فرخاری، احمد یاسین، ابوالمعالی میرزا عبدالقادر(بیدل)
۳۷- قویم، پوهاند دکتور عبدالقیوم، مروری بر ادبیات معاصر دری.
۳۸- ماحوزی، مهدی، برگزیدهٔ نظم و نثر فارسی یا فارسی و نگارش، چاپ اول ۱۳۶۹
۳۹- محقق، دکتور اسدالله، مطالعهٔ روزمرهٔ دری، انتشارات دانشگاه ملی زبانهای نوین، اسلام آباد، چاپ اول ۱۹۹۸ .م.
۴۰- منهاج السراج، قاضی، تصحیح و مقابله، حبیبی، عبدالحی، انتشارات، دنیای کتاب، چاپ اول ۱۳۶۳
۴۱- موسوی، دکتر سید فرج الله و دیگران، فارسی عمومی جدید، انتشارات زوار، چاپ سوم ۱۳۸۷
۴۲- موسوی، سید فرج الله و مجدم، محمد حسین، فارسی مقدماتی، تهران، انتشارات زوار، چاپ دوم ۱۳۸۵
۴۳- مولوی، عباسعلی، صنایع ادبی، چاپ اول سال ۱۳۵۹
۴۴- مولوی، محمد و مولوی عباسعلی، روش نوین انشا و نامه نگاری، تهران، ناشر حافظ نوین، چاپ سوم ۱۳۸۰
۴۵- یاحقی، دکتر محمدجعفر، فرزاد، دکتر عبدالحسن، تاریخ ادبیات ایران و جهان، انتشارات شرکت چاپ و نشر کتب‌های درسی ایران، چاپ ششم۱۳۸۵
۴۶- سیدای کُرخی، میر محمد سعید، دیوان اشعار، با تصحیح و مقدسیه مسعود حسینی هروی